

ODBORU ZA PRAVA DJETETA

IZVJEŠĆE PO ČLANKU 44.STAVAK 1. TOČKA (b)
KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA

DRUGO IZVJEŠĆE

REPUBLIKA HRVATSKA

(lipanj, 2002)

SADRŽAJ

STRANICA / PARAGRAF

U V O D

5 / 1- 4

I OPĆE MJERE PRIMJENE KONVENCIJE

6 / 5 - 44

1. Mjere poduzete za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s odredbama Konvencije 6 / 5 - 23
2. Postojeći ili planirani mehanizmi na nacionalnoj ili lokalnoj razini za koordinaciju politike u odnosu na djecu te praćenje i promicanje primjene Konvencije 10 / 24 – 39
3. Međunarodna suradnja 13 / 40 - 52

II DEFINICIJA DJETETA

15 / 53 - 62

III OPĆA NAČELA

17 / 63 - 92

1. Nediskriminacija 17 / 63 - 71
2. Najbolji interes djeteta i roditeljska skrb 19 / 72 - 78
3. Pravo na život, opstanak i razvoj 20 / 79 - 89
4. Uvažavanje stava i mišljenja djeteta 24 / 90 - 92

IV GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE

25 / 93 -120

1. Ime i državljanstvo 25 / 93 - 95
2. Očuvanje identiteta 26 / 96 - 97
3. Sloboda izražavanja svoje osobnosti i sloboda mišljenja, savjesti govora i vjeroispovjesti 27 / 98 - 100
4. Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja 28 / 101 - 105
5. Zaštita privatnosti 29 / 106 - 109
6. Dobivanje prikladnih informacija 30 / 110 - 116
7. Pravo ne biti subjektom torture ili drugih okrutnih nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja 31 / 117 - 120

SADRŽAJ**STRANICA / PARAGRAF****V OBITELJSKO OKRUŽJE I
ALTERNATIVNA SKRB****32 / 121 - 167**

1. Roditeljsko vođenje i roditeljska odgovornost 32 / 121 - 129
2. Odvajanje od roditelja i skrb izvan vlastite obitelji 34 / 130 - 134
3. Sjedinjenje s obitelji 36 / 135 - 136
4. Nezakonito odvođenje ili zadržavanje djeteta 36 / 137 - 141
5. Uzdržavanje 37 / 142 - 144
6. Djeca lišena obiteljskog okružja 37 / 145
7. Posvojenje 38 / 146
8. Periodično razmatranje smještaja djeteta 38 / 147 - 155
9. Zlostavljanje i zanemarivanje uključujući i fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju 40 / 156 - 167

**VI OSNOVNO ZDRAVLJE I
SOCIJALNA SKRB****45 / 168 - 197**

1. Nemoćna djeca 45 / 168 - 174
2. Zdravlje, zdravstvene usluge i prehrana 47 / 175 - 185
3. Djeca u oružanim sukobima uključujući fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju 49 / 186 - 191
4. Socijalna sigurnost, pomoći i olakšice u skrbi o djeci 51 / 192 - 195
3. Životni standard 53 / 196 - 197

**VII OBRAZOVANJE, PISMENOST I
KULTURA****54 / 198 - 216**

1. Školovanje, uključujući praktični trening i vođenje, te ciljevi obrazovanja 54 / 198 - 208
2. Slobodne aktivnosti djece 56 / 209 - 216

SADRŽAJ**STRANICA/ PARAGRAF****VIII POSEBNE MJERE ZAŠTITE
DJECE**

	57 / 217 - 279
1. Djeca u izvanrednim okolnostima	58 / 208 - 232
1.1. Djeca izbjeglice	67 / 224 - 228
1.2. Djeca u oružanim sukobima	69 / 229 - 232
2. Obiteljsko pravna i kazneno pravna zaštita djece društveno neprihvatljivog ponašanja	60 / 233 - 258
3. Djeca u situacijama zlorabe uključujući fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju	68 / 259 - 261
3.1. Ekonomsko izrabljivanje djece uključujući dječji rad	69 / 262 -264
3.2. Zlouporeba droga	70 / 265 - 270
3.3. Spolno izrabljivanje i zlouporeba djece	71 / 271 - 272
4. Djeca koja imaju manjinski status	72 / 273 - 279

IX ZAKLJUČNE NAPOMENE**73 - 74**

U V O D

1. Konvenciju o pravima djeteta Republika Hrvatska je preuzela u svoj pravni poredak notifikacijom o sukcesiji 8. listopada 1991. godine a Konvencija je stupila na snagu 12. listopada 1992. godine nakon ratifikacije.

Prvo izvješće podneseno je 1993. godine, a dopunjeno je 1995. godine. Odbor za prava djeteta razmotrio je navedena izvješća 23. i 24. siječnja 1996. godine i dao svoje mišljenje te prijedloge i preporuke. Bilo je predloženo da se u roku od dvije godine dostavi međuizvješće, međutim kako je Republika Hrvatska pristupila novoj zakonskoj reformi, a i u praksi je došlo do velikih promjena glede prilagodbe zahtjevima Odbora, to smo bili mišljenja da je prikladnije dati redovno Izvješće s prikazom cjelovitog preobražaja legislative i prakse u Republici Hrvatskoj u području zaštite prava djece. Prvo izvješće publicirano je u časopisu «Dijete» što tek dijelom udovoljava zahtjevu iz članka 44 stavak 6. Konvencije.

2. Ovo, drugo Izvješće je sačinjeno u skladu s Općim smjernicama Odbora za prava djeteta za oblik i sadržaj redovnog izvješća što su ga države ugovornice obvezne podnijeti prema članku 44. stavak 1. točka (b) Konvencije o pravima djeteta, a podnosi se za razdoblje od podnošenja Inicijalnog izvješća do 31. prosinca 2001. godine.

3. U odnosu na vrijeme prvog izvješća Republika Hrvatska je ostvarila suverenost na čitavom svom području i primjenjuje propise na sve građane - državljane Republike Hrvatske. Bez obzira na još uvijek prisutne specifičnosti u područjima nad kojima RH jedno vrijeme nije ostvarivala suverenost, radi se na udovoljavanju svim zahtjevima koji proizlaze iz ove Konvencije.

4. Tijekom 2001. godine izvršen je popis stanovništva u Republici Hrvatskoj. Prema tim podacima Republika Hrvatska ima 4.437.460 stanovnika, od toga broja 931.927 je djece, a što je za 0,22% manji broj u odnosu na 1991. godinu.

Tablica br.1

Stanovništvo-procjena i prirodno kretanje

God.	broj stanovnika	D j e c a				brakovi	
		broj živorođene	broj mrtvororođene	umrla dojenčad	Djeca rođena izvan braka	sklopljeni	rastavljeni
1996	4.494000	53811	235	433	3834	24596	3812
1997	4.572000	55501	253	457	4024	24517	3899
1998	4.501000	47078	225	388	3820	24243	3962
1999	4.554000	45179	205	350	3714	23778	3721
2000	4.381000	43746	229	324	3927	22017	4419
2001	4.437.460	*	*	*	*	*	*

Izvor podataka : Statistički ljetopis za 2001. godinu

Prema statističkim pokazateljima samo je mali broj djece, a posebice bez stručne pomoći, rođeno izvan zdravstvene ustanove (vidjeti tablicu br.2)

* Rubrike su nepopunjene jer podaci nisu objavljeni za 2001. godinu.

Tablica br.2

Živorodena djeca prema mjestu rođenja			
Godina	Djeca rođena u zdravstvenoj ustanovi	Djeca rođena izvan zdravstvene ustanove uz stručnu pomoć	Djeca rođena izvan zdravstvene ustanove bez stručne pomoći
1996.	53.565	147	99
1997.	55.332	108	61
1998.	46.925	94	49
1999.	45.069	66	44
2000.	43.660	48	38

Izvor podataka : Statistički ljetopis 2001. godine

Napomena : Za 2001 godinu Državni zavod za statistiku nije još objavio podatke

I. OPĆE MJERE PRIMJENE KONVENCIJE

1. Mjere poduzete za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s odredbama Konvencije (čl. 4. 42. 44. stavak 6.)

5. U Republici Hrvatskoj uvaženi su prijedlozi i preporuke Odbora za prava djeteta te se kroz cjelovitu reformu zakonodavstva ispravljaju nedorečenosti, dvojbe, te stajališta odnosno pravna rješenja različita od zahtjeva iz Konvencije o pravima djeteta.

6. Prilikom polaganja isprava o notifikaciji sukcesije, Hrvatska je stavila rezervu na članak 9. stavak 1. Konvencije budući da unutarne zakonodavstvo predviđa da centri za socijalnu skrb kao javne ustanove mogu donijeti odluku o oduzimanju prava roditelju da živi sa svojim djetetom bez prethodnog sudskog uvida.

Međutim, člankom 19. stavak 2. Ustava Republike Hrvatske određeno je:

"Zajamčuje se sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti." Sukladno tome Zakonom o upravnim sporovima omogućuje se građanima da zatraže sudsku zaštitu nad odlukama upravnih tijela, čime je u svakom slučaju osiguran sudski uvid glede zakonitosti odluka. Iz navedenih razloga uvažena je sugestija Odbora za prava djeteta koja je dana na Inicijalno izvješće pod oznakom (B 3.) ali i uputa broj 11. iz Općih smjernica Odbora o potrebi povlačenja ove rezerve.

Odluka Vlade RH o povlačenju rezerve na stavak 1. članka 9. Konvencije donesena je 26. veljače 1998. godine.

(Prilaže se: tekst depozitara o prihvatanju povlačenja rezerve i tekst ustavnih odredbi koje se odnose na djecu od čl. 61. do čl. 67. Ustava Republike Hrvatske)

7. Tijekom 2000. godine donesen je Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, te Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. U navedenim zakonima Republika Hrvatska se dodatno obvezala

na poštivanje i zaštitu prava utvrđenih ovim zakonima pri čemu su uvaženi standardi UN o nacionalnim manjinama.

Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s odredbama Konvencije provedeno je kroz donošenje niza novih, te izmjenu i dopunu postojećih zakona i drugih propisa.

8. Od 1. srpnja 1999. godine primjenjuje se Obiteljski zakon koji je u svoja određenja implementirao sve zahtjeve iz Konvencije o pravima djeteta.

9. U pripremi je novi Obiteljski zakon koji u zaštiti djeteta ide i korak dalje naglašavajući njegov pravni subjektivitet u obitelji. Osnovne promjene u odnosu na postojeći Obiteljski zakon ogledaju se u:

prijenosu dijela nadležnosti sa centara za socijalnu skrb (upravna tijela) na sudove kad god se odlučuje o djetetu, primjerice s kojim će roditeljem dijete živjeti, određivanje susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi, zabrana približavanja djetetu itd,

- prijenosu ovlasti za izricanje mjera obiteljskoppravne zaštite sa centra za socijalnu skrb na sud,

- ukidanju dva oblika posvojenja i prijedlog samo jednog kao neraskidivog,

- skraćivanju rokova u maternitetskim i paternitetskim sporovima.

10. U izradi je i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji koji će na sveobuhvatniji način, na jednom mjestu, regulirati ovo značajno područje. Naime, Republika Hrvatska do sada nije imala ovakav propis, već se propisi o zaštiti od nasilja u obitelji nalaze rascjepkani u raznim zakonima (kaznenom, prekršajnom, obiteljskom).

11. U području kaznenog zakonodavstva također su u tijeku promjene koje su donijele značajna poboljšanja glede zaštite djeteta. Od 1. siječnja 1998. godine primjenjuje se novi Kazneni zakon koji je pretrpio izmjene 2000. i 2001.godine , Zakon o kaznenom postupku (izmijenjen i dopunjen 1999.g.) i Zakon o sudovima za mladež (izmjene i dopune u veljači 2002). Ovi propisi sadrže odredbe o zaštiti djece, o djeci počiniteljima kaznenih djela, kao i odredbe o sudovima za mladež, odredbe o izvršenju sankcija prema maloljetnicima, te propise o kaznenim djelima počinjenim na štetu djece o čemu je detaljnije opisano u izvješću ,u svezi s člancima 19. i 39. Konvencije (paragrafi od 147 do 158.) . u poglavlju koje govori o djeci u izvanrednim okolnostima (paragrafi 220 do 241, 245 do 250.te 251. do 252. opisano u izvješću ,u svezi s člancima 19.i 39. Konvencije (paragrafi od 147 do 158.) . u poglavlju koje govori o djeci u izvanrednim okolnostima (paragrafi 220 do 241, 245 do 250. te 251. do 252.).

12. Donesen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež kojemu je svrha pored ostalog prilagodba istražnog postupka osjetljivosti psihe djeteta s ciljem da se kod djeteta izbjegne stres odnosno trauma , posebice u ispitnom postupku. Primjerice, odredba članka 119. ovoga zakona određuje da u slučajevima kad postupaju u kaznenim predmetima počinitelja kaznenih djela na štetu djece odnosno maloljetnika, sudac za mladež i istražni sudac pri provođenju postupovnih radnji osobito će se obazrivo odnositi prema djetetu ili maloljetniku na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo , imajući na umu njegovu dob, značajke njegove ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi, kako bi se izbjegle moguće štetne posljedice na njegov odgoj i razvoj. Ispitivanje djeteta ili maloljetnika obaviti će se uz pomoć pedagoga, psihologa ili druge stručne osobe.

Ako se kao svjedok ispituje dijete ili mlađi punoljetnik oštećen nekim od kaznenih djela kojima se zadire u njegov tjelesni integritet (radi se o 20 kaznenih djela , većinom seksualnih delikata te kaznenim djelima protiv obitelji i mladeži), takovo se

ispitivanje može provesti najviše dva puta. Ispitivanje u ovome slučaju se provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe. Istražni sudac će naložiti da se ispitivanje svjedoka snima putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, a ispitivanje se provodi bez nazočnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se svjedok nalazi, tako mu stranke mogu postavljati pitanja putem istražnog suca, te psihologa, pedagoga ili druge osobe.

Nadalje, djeca i mlađi punoljetnici kao svjedoci oštećeni kaznenim djelom (čl. 17.) mogu se, umjesto u sudu, ispitati u svome stanu ili drugom prostoru u kojem borave ili u centru za socijalnu skrb. U slučajevima prethodno opisanog ispitivanja na glavnoj raspravi uvijek će se pročitati zapisnik o iskazu svjedoka, odnosno reproducirati snimka ispitivanja djeteta.

Podaci prikupljeni putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka uništavaju se protekom roka od pet godina od pravomoćnosti presude.

13 . U pripremi je i Zakon o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje.

14. Zakon o socijalnoj skrbi, koji je u primjeni od 01. siječnja 1998. godine propisao je nove mjere i oblike zaštite obitelji, a posebice djece u socijalno ugroženim okolnostima i djece s posebnim potrebama. Kao novinu u odnosu na prethodni Zakon smatramo važnim istaknuti uvođenje prava na osobnu invalidninu. Ovo pravo ostvaruje teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba ili osoba s trajnim promjenama u zdravstvenom stanju čije je oštećenje nastupilo prije navršene 18. godine života. S obzirom na činjenicu da tjelesno ili mentalno oštećenje zahtijeva pojačane napore u svakodnevnom životu, što svakako uključuje i dodatne materijalne troškove, svrha je prava na osobnu invalidninu da što veći broj takvih osoba ostane živjeti u vlastitim obiteljima.

15. 1996. godine donesen je, a 1997. godine i dopunjen Zakon o porodnom dopustu majki koje obavljaju samostalnu djelatnost i nezaposlenih majki, čime su i ove majke izjednačene u pravu na rodni dopust i naknadu s tog temelja, s drugim zaposlenim ženama.

16. Zakon o doplatku za djecu (donesen 2001. godine), značajno je proširio krug djece. Pravo na doplatku za djecu može ostvariti roditelj, posvojitelj, skrbnik, očuh, maćeha, korisnika doplatka za djecu s obzirom da se doplatku ne vezuje uz zaposlenje roditelja baka, djed i osoba kojoj je na temelju rješenja nadležnog tijela dijete povjereno na čuvanje i odgoj za svu djecu koju uzdržava pod uvjetima koje propisuje navedeni Zakon. Jedini kriterij je imovinsko stanje korisnika odnosno njegovog kućanstva. Iznosi doplatka su progresivni ovisno o broju djece.

17. Propisima u području porezne politike (Zakon o porezu na dohodak koji je donesen 1995. a izmijenjen i dopunjen 1996., 1998. i 2000. godine) i podzakonskim aktima također se nastojalo određenim poreznim olakšicama pomoći obitelji s djecom odnosno djeci.

Prema određenjima ovih propisa ne plaća se porez na dodanu vrijednost na sve vrste mlijeka i na nadomjestke za majčino mlijeko, odnosno na hranu za dojenčad koja služi kao potpuna zamjena za majčino mlijeko ili zamjena za jedan ili više majčinih obroka.

Također se ne plaća porez na dodanu vrijednost za knjige stručnog, znanstvenog, umjetničkog, kulturnog i obrazovnog sadržaja. Pravilnikom o porezu na dodanu vrijednost, pojašnjava se da se ova odredba odnosi i na dječje knjige. Na ostale dječje proizvode, kao što je oprema, odjeća, obuća i sl. plaća se porez na dodanu vrijednost po redovnoj stopi od 22%.

18. U području zdravstvene zaštite također se otišlo korak dalje pa je besplatna zdravstvena zaštita osigurana za svu djecu do navršenih osamnaest godina (umjesto do petnaeste godine prema ranijem Izvješću).

19. U području zaštite djece s posebnim potrebama značajno je da je od 1. siječnja 1998. godine u primjeni novi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Ovim se zakonom propisuju temeljna načela, način organiziranja i provođenja zaštite, te pretpostavke za primjenu mjera i postupanje prema osobama s duševnim smetnjama. Ove osobe imaju pravo na zaštitu od bilo kakvog oblika zlostavljanja, te ponižavajućeg postupanja i ne smiju biti dovedene u neravnopravan položaj zbog svojih duševnih smetnji. Psihijatri i drugi zdravstveni djelatnici dužni su organizirati liječenje osoba s duševnim smetnjama tako da u najmanjoj mogućoj mjeri ograničavaju njihove slobode i prava, te prouzrokuju psihičke i fizičke neugodnosti osobama s duševnim smetnjama i vrijeđaju njihovu osobnost i ljudsko dostojanstvo. Dijete ili maloljetna osoba s duševnim smetnjama može se podvrgnuti pregledu ili drugom liječničkom postupku samo uz pristanak njenog zakonskog zastupnika. Mišljenje djeteta pri tome treba uzeti u obzir sukladno njegovoj dobi i stupnju zrelosti. Psihijatrijsko liječenje tjelesno ili mentalno oštećene ili psihički bolesne djece organizira i provodi nadležna zdravstvena ustanova.

20. U području zaštite djece s posebnim potrebama značajno je i donošenje Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu iz 2000. godine na osnovi kojeg i djeca i njihovi pratitelji mogu ostvariti povlastice za određeni broj putovanja godišnje željeznicom i brodom.

21. Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča, koji je donesen 1998. godine, na jedinstven način regulira mogućnost kretanja slijepih osoba sa psom vodičem u javnim objektima i institucijama, te sredstvima javnog prijevoza. Time se slijepim osobama osigurava temeljno pravo slobode kretanja u pratnji psa vodiča.

22. U Republici Hrvatskoj u tijeku je izrada Zakona o azilu u kojem će se posebnim odredbama regulirati zaštita djece koja traže azil, odnosno za koju se traži azil. Naime, sve je veći broj djece koja su napustila svoju obitelj i domovinu te su zatečena na području Republike Hrvatske bez roditelja ili skrbnika. Iz tih razloga kao i zbog specifičnosti potreba te djece Republika Hrvatska priprema program posebnih mjera zaštite te posebice ugrožene skupine djece. U tom smislu posebice je važna suradnja vladinih i nevladinih udruga s nadležnim državnim tijelima.

23. Sredstva za provođenje mjera i oblika zaštite djeteta osiguravaju se iz državnog proračuna te iz sredstava lokalne uprave i samouprave. Svako resorno ministarstvo planira sredstva iz državnog proračuna prema stvarnim potrebama i materijalnim mogućnostima Republike Hrvatske. Nacionalnim programom djelovanja za djecu koji je donesen 9. listopada 1998. godine utvrđeno je da će se sredstva utvrđena Programom osigurati u državnom proračunu kao posebna stavka u proračunu nositelja aktivnosti. (O Nacionalnom programu djelovanja za djecu u

Republici Hrvatskoj detaljnije pod točkom 27.) Trenutačno je u tijeku revizija ovoga programa.

2. Postojeći ili planirani mehanizmi na nacionalnoj ili lokalnoj razini za koordinaciju politike u odnosu na djecu te praćenje i promicanje primjene Konvencije

24. Republika Hrvatska je u inicijalnom izvješću opisala funkcioniranje mehanizama kojima se osigurava implementacija odredbi Konvencije o pravima djeteta u domaćem zakonodavstvu stoga će se u ovome izvješću dati prikaz najvažnijih mjera u proteklom razdoblju.

25. Na prijedlog Vlade RH 1994. godine donijeta je odluka o osnivanju Državnog zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži s ciljem da na najvišoj državnoj razini potiče, inicira i koordinira zakonodavne i stručne aktivnosti usmjerene na zaštitu interesa i ostvarivanje prava obitelji, a posebice djece, mladih osoba i osoba s posebnim potrebama. Poseban naglasak stavlja se na roditeljstvo kako bi roditelji što kvalitetnije mogli obavljati svoje dužnosti radi dobrobiti djece.

U svezi s preporukom Odbora glede potrebe osnivanja trajnog ustroja za bolje formuliranje politike i provođenju mjera za unapređivanje i zaštitu prava djeteta te neovisnog nadzornog ustroja za praćenje poštivanja prava djeteta (točka E 21. i 22.), osim prethodno navedenog, izvješćujemo i o slijedećem.

26. Prihvaćajući preporuku Odbora za prava djeteta, Republika Hrvatska je pri Uredu Pučkog pravobranitelja ustanovila dužnost zamjenika pučkog pravobranitelja za zaštitu prava djeteta. U međuvremenu je zauzeto stajalište oko najprimjerenijeg i najsvrhovitijeg ustroja glede zaštite prava djeteta. Iskazana je potreba da se zbog specifičnosti zaštite prava djeteta ustanovi pravni institut pravobranitelja za djecu, pa je izrađen Nacrt prijedloga zakona o dječjem pravobranitelju, koji će kad bude usvojen omogućiti osnivanje i djelovanje dječjeg pravobranitelja na državnoj i lokalnoj razini.

27. Republika Hrvatska je 1. listopada 1998. godine donijela nacionalni dokument pod nazivom Nacionalni program djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj. Time je otklonjena primjedba Odbora pod točkom 12. D. (osnovni razlozi za zabrinutost).

Radi efikasne provedbe ovog programa 9. listopada 1998. godine osnovano je Vijeće za djecu, koordinacijsko tijelo na državnoj razini. Vijeće je imalo 35 članova te je zbog tako velikog broja članova djelovalo u tri skupine od kojih je svaka bila zadužena za određeno područje rada. S obzirom da se ovakav način rada pokazao nedovoljno efikasnim 17. listopada 2000. godine Vlada Republike Hrvatske izmijenila je svoju odluku o broju članova Vijeća.

U Vijeće za djecu imenovano je 19 članova i to: 7 predstavnika ministarstava i državnih upravnih organizacija, 6 zastupnika iz Hrvatskog sabora, 3 predstavnika znanstvenih i stručnih ustanova i 3 predstavnika medija. Čim je Vijeće u ovome sazivu počelo djelovati uočena je potreba za uključivanjem predstavnika nevladinih udruga te je pokrenut postupak za njihovo imenovanje.

Zadaća Vijeća za djecu je trajno praćenje ostvarivanja Nacionalnog programa djelovanja za djecu, te koordinacija i usklađivanje rada državnih i ostalih tijela pri ostvarivanju planiranih mjera i aktivnosti.

Vijeće prati primjenu Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih ugovora i akata koji se odnose na zaštitu djece te promiče prava djeteta, raspravlja o nacrtima zakona i drugih propisa u svezi s ostvarivanjem prava djeteta i predlaže Vladi i odgovarajućim ministarstvima promjene zakona i izradu novih propisa, predlaže mjere za unapređenje stručnog rada tijela koja u svojoj nadležnosti imaju poslove u svezi sa zaštitom djece i ostvarivanjem njihovih prava, predlaže Vladi i drugim ovlaštenim tijelima financiranje iz državnog proračuna i drugih izvora pojedinih programa značajnih za djecu, komparativno prati provođenje nacionalnih programa za djecu u drugim državama radi unapređenja rada na ovom području.

Nakon listopada 2000. godine Vijeće za djecu djeluje kroz četiri radne skupine. Prva radna skupina je zadužena za reviziju Nacionalnog programa djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj, druga prati propise koji se odnose na položaj i zaštitu prava djece, treća radna skupina zadužena je za etička pitanja i medijsko predstavljanje, dok četvrta radna skupina ima zadaću surađivati s jedinicama lokalne uprave i samouprave.

Sjednice Vijeća za djecu se održavaju redovito i na njima se analizira stanje i predlažu prioritete i smjernice za daljnji rad. Vijeće podnosi izvješće o svojem radu Vladi Republike Hrvatske najmanje dva puta godišnje. Predstavnici Vijeća za djecu aktivno sudjeluju u raznim aktivnostima od interesa za djecu na državnoj razini (primjerice u izradbi mišljenja na propise), a sudjelovanje Vijeća za djecu u zaštiti dječjih prava je sve izražajnije i učinkovitije. Poslove koordinacije rada povjerenstva i administrativno tehničke poslove za Vijeće za djecu obavlja Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. (Prilaže se Nacionalni program djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj)

No u 2001. godini zamijećeno je da prijedlozi Vijeća za djecu, upućeni odnosnim ministarstvima glede izmjene određenih propisa koji se odnose na položaj i zaštitu djece, ne bivaju usvojeni u ministarstvima u postupku koji prethodi zakonodavnoj proceduri. Stoga je došlo do zastoja u radu Vijeća za djecu na toj razini.

28. U području zaštite djece s posebnim potrebama smatramo važnim napomenuti da je 1999. godine donesen Nacionalni program za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom čiji se sadržaj velikim dijelom odnosi na djecu. Svrha je ovog programa poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom na svim područjima društvenog života. To u stvari znači izjednačavanje mogućnosti, a upravo su *Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom*, koja je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda 1993. godine (Rezolucija 48/96), i bila podlogom za izradu Nacionalnog programa. Program predstavlja smjernice za dalje djelovanje na području zaštite osoba s invaliditetom, odnosno polazište za svako buduće promišljanje o potrebama, položaju, mjestu i ulozi ovih osoba u društvu.

29. Bez obzira što je rat u RH završio 1995. godine još uvijek postoji i djeluje Ured za prognanike i izbjeglice Vlade republike Hrvatske koji brine o ovoj kategoriji stanovništva pa tako i o djeci prognanicima i izbjeglicama.

30. U prosincu 1997. godine odlukom Vlade Republike Hrvatske osnovano je Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.

Temeljne zadaće Povjerenstva su:

- analiza rasprostranjenosti različitih pojava oblika poremećaja u ponašanju, analiza zaštitnih i rizičnih čimbenika u razvoju te pojave,
- praćenje zakonskih propisa, davanje stručnih mišljenja i prijedloga za promjenu i donošenje zakonskih, provedbenih i drugih propisa koji su u interesu djece i mladeži,

- uvid u stanje skrbi o djeci i mladeži koja žive u rizičnom okruženju te djeci i mladeži s poremećajima u ponašanju, posebice utvrđivanje stanja na lokalnim razinama,
- prijedlozi za podizanje kvalitete zaštite,
- praćenje i poticanje preventivnih aktivnosti na lokalnoj, županijskoj i državnoj razini s naglaskom na osmišljavanje i postavljanje evaluacije i supervizije kao nužnih elemenata izvođenja programa.

Stručne i administrativne poslove za Povjerenstvo obavlja Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

31. Osim povjerenstava na razini Vlade, resorna ministarstva, koja se bave specifičnim problemima djece su u okviru svoje nadležnosti također osnovala određeni broj povjerenstava. Članovi povjerenstava su osobe koje su istaknuti znanstvenici i stručnjaci, praktičari u području dječjih prava. Primjerice, Ministar pravosuđa, uprave i lokalne samouprave je temeljem Određenja Zakona o sudovima za mladež osnovao Povjerenstvo za praćenje i unaprijeđivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja kaznenih sankcija.

32. Također su resorna ministarstva (Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Ministarstvo prosvjete i športa, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave te Ministarstvo unutarnjih poslova) u proteklom razdoblju organizirala i provela niz savjetovanja i dodatnih edukativnih seminara o čemu će biti riječi u izvješću o svakom pojedinom članku.

33. Pri Vladi Republike Hrvatske osnovan je Ured za zatočene i nestale u okviru kojega se prikupljaju podaci i o djeci žrtvama rata radi evidentiranja i dokumentiranja svih ratnih stradanja djece.

34. Vlada Republike Hrvatske osnovala je 1994. godine i Komisiju za sprečavanje i suzbijanje zlouporabe droga koja je izradila Nacionalnu strategiju za suzbijanje zlouporabe droga, a u studenom 2001. godine donesen je Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga.

35. U suradnji Ministarstva rada i socijalne skrbi s Pravnim fakultetom u Zagrebu 2001. godine započet je projekt pod nazivom „ Primjena obiteljskopравnih mjera za zaštitu dobrobiti djece te zasnivanje posvojenja bez pristanka roditelja – iskustva iz prakse „. Projekt je još uvijek u tijeku.

Ministarstvo rada i socijalne skrbi uz financijsku potporu UNICEF-a tiskalo je knjižicu s naslovom Djeca prije svega, s tekstom Konvencije o pravima djeteta. Ista je distribuirana svim ustanovama socijalne skrbi, Ministarstvu prosvjete i športa, Ministarstvu obrane te odgovarajućim nevladinim udrugama.

36. U cilju popularizacije Konvencije Ministarstvo prosvjete i športa tiskalo je tekst Konvencije i distribuiralo ga mreži svojih ustanova (vrtićima, osnovnim i srednjim školama).

37. Posebno ističemo da je Udruga za inicijative u socijalnoj politici (NGO) tiskala tekst Konvencije uz ilustracije primjerene djeci i distribuirala ju drugim NGO - ima, te polaznicima seminara koje ova udruga povremeno organizira s ciljem promocije prava djeteta.

Pri Udruzi za inicijative u socijalnoj politici osnovan je Centar za prava djeteta koji se bavi promicanjem prava djeteta.

38. UNICEF je u suradnji s Ministarstvom hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata tiskao plakate u svezi s promidžbom prava djeteta koji su distribuirani širom Hrvatske. Putem medija vrši se promidžba dječjih prava na načine dostupne i odraslima i dječjem uzrastu.

Na popularizaciji Konvencije odnosno na osvješćivanju odrasle populacije (osobito stručnjaka) radi se i u okviru fakultetske (dodiplomske i poslijediplomske) nastave na različitim fakultetima (Pravni, Filozofski, Edukacijsko rehabilitacijski itd.)

39. Projekt "Promicanje prava djeteta" 1997. godine inicirao je, te idejno i materijalno podržao UNICEF-ov Ured za Hrvatsku, dok ga je Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske odobrilo i na istome aktivno surađivalo. Dugoročni cilj Projekta je pridonijeti humanizaciji škole, dok se u okviru kratkoročnih programa osposobljavaju učitelji u osnovnim školama za provođenje odgoja i obrazovanja o pravima djeteta. Kao rezultat rada na projektu, tijekom 2000. godine nastala je suvremena (prilagođena djeci grafički i sadržajno) i vrlo edukativna knjiga-priručnik "Mi poznajemo i živimo svoja prava (288 stranica). Priručnik je namijenjen učiteljima i osnovnim školama, ali je jednako koristan i svim osobama koje su profesionalno vezane za djecu. U prvom dijelu knjige raspravlja se o pravima djeteta, školskom druženju te o kršenju dječjih prava, dok je drugi dio namijenjen za razumijevanje i aktivnu participaciju učenika u pravima koja proizlaze iz Konvencije. Knjiga sadrži i tekst Konvencije.

3. Međunarodna suradnja

40. 13. svibnja 2002. godine ratificiran je Fakultativni protokol, uz Konvenciju o pravima djeteta, o prodaji djece, dječjoj prostituciji i pornografiji.

U svibnju 2002. god. potpisan je Fakultativni protokol, uz Konvenciju o pravima djeteta, glede uključivanja djece u oružane sukobe. U sljedećih nekoliko mjeseci očekuje se ratifikacija.

41. Osim konvencija navedenih u prethodnom izvješću Hrvatska je 1993. godine postala strankom i Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu, New York 1956., te je potpisala Europsku konvenciju o ostvarivanju dječjih prava, a u tijeku je i postupak za ratifikaciju iste.

42. Republika Hrvatska je u travnju 2002. godine donijela Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji te Fakultativnog protokola glede uključivanja djece u oružane sukobe.

43. Istovremeno se razmatra pristupanje Republike Hrvatske Europskoj konvenciji o priznanju i izvršenju odluka u svezi sa skrbi za djecu i ponovnoj uspostavi skrbi za djecu (ETS No 105).

44. U srpnju 2001. godine ratificirana je Konvencije o zabrani i trenutačnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (br.182) MOR-a.

45. Hrvatska je ratificirala Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina (ETS No157) 11. listopada 1997. godine, te Europsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima (ETS No 148) 5. studenoga 1997. godine što je također značajno za područje zaštite dječjih prava.

46. Potpisana je također i Europska socijalna povelja 8. ožujka 1999. a u tijeku je postupak razmatranja usuglašenosti hrvatskog zakonodavstva s Poveljom radi ratifikacije.

47. Proširen je i broj bilateralnih ugovora u građansko-pravnim i kazneno-pravnim stvarima s određenim zemljama, a posebice naglašavamo takve ugovore sklopljene sa SR Jugoslavijom te Bosnom i Hercegovinom.

48. Republika Hrvatska temeljem određenih međunarodnih konvencija u praksi je uspostavila suradnju putem svojih središnjih tijela s drugim zemljama strankama konvencija.

Primjerice, godišnje se po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece postupi u oko 20 slučajeva, a po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu u više od 100 slučajeva. Godišnja statistička izvješća o postupcima po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece Središnje tijelo Republike Hrvatske (Ministarstvo rada i socijalne skrbi) dostavlja Tajništvu Konferencije u Hagu.

49. U pravnim stvarima zaštite djece surađuje se, osim sa središnjim tijelima po konvencijama, i s međunarodnim organizacijama, a posebno djelotvorna suradnja je s UNICEF-om i s Međunarodnim socijalnim servisom.

50. UNICEF u RH djeluje od listopada 1991., a suradnja s njim osniva se na Temeljnem sporazumu između Vlade RH i UNICEF-a potpisanim u prosincu 1993. UNICEF financira svoje programe uz potporu Vlade RH, a suradnju olakšava Koordinacijski odbor sastavljen od predstavnika institucija nadležnih za provođenje programa kojim predsjedava Ministarstvo vanjskih poslova (Uprava za gospodarsku bilateralu i multilateralu).

Zahvaljujući ovoj suradnji koja se koordinira i prati putem Odbora ministarstava i ureda Vlade RH i UNICEF-a, kojim predsjedava Ministarstvo vanjskih poslova, ostvaren je niz programa i projekata u području:

- zdravstva - poboljšanje kvalitete primarne zdravstvene zaštite, edukacija, osiguranje lijekova i medicinske opreme, program "Bolnica - prijatelj djece" promidžba dojenja, prilagodba Zakona o jodiranju soli,

- obrazovanja - poboljšanje opremljenosti osnovnih škola, program za zaštitu od mina, zlouporaba droge, zaštita okoliša, mir i ljudska prava, miroljubivo rješavanje sukoba u školi, učenje demokracije, eko - škola, ekološki odgoj, pomoć djeci i učiteljima u reintegriranom području, uključivanje romske djece u odgojno-obrazovni sustav RH, osposobljavanje školske djece za suradnju i rad u humanitarnim udrugama,

- socijalne skrbi - programi za povećanje stručne kompetentnosti djelatnika socijalne skrbi u području psihologije traume, zaštita djece koja žive u teškim okolnostima, posebice djece iz područja koja su bila izravno izložena ratnim razaranja, programi prevencije, pomoći i unapređenja rada s djecom i mladeži s poremećajima u ponašanju, sa zlostavljanom i zanemarenom djecom, s mladim ovisnicima, s djecom s posebnim potrebama, razvijanje tima za krizne intervencije u slučajevima nesreće ili neočekivanih gubitaka, poboljšanje kvalitete života djece u domovima socijalne skrbi, popularizacija udomiteljstva, pomoć djeci i obiteljima u procesu povratka i rekonstrukcije zajednice te resocijalizacije, projektne aktivnosti u svezi s planiranjem skrbi za djecu s područja Knina, Benkovca, Obrovca i Drniša, program izobrazbe djelatnika iz sustava socijalne skrbi za područje Hrvatskog Podunavlja, projekt prevencije profesionalnog stresa i sagorijevanja te program pomoći pri izradi i provedbi Nacionalnog programa djelovanja za djecu i provedbi Konvencije o pravima djeteta u RH. Ovi su programi ostvareni u okviru programskih sektora "Djeca u izuzetno teškim okolnostima i "Zastupanje prava djeteta i društvena mobilizacija do 1998. godine. Profesionalci u sustavu socijalne skrbi ovim seminarima odnosno projektima imaju višestruke koristi kroz znanja, vještine, podršku, stvaranje mreža zajedničkih aktivnosti te posebice u raznim priručnicima, brošurama, te promidžbenom materijalu što sve predstavlja literaturu dostupnu stručnjacima u praksi kao i drugim čimbenicima u zaštiti prava djeteta.

Navedeni projekti realizirani su u pravilu, u suradnji više državnih resora i čimbenika na lokalnoj razini, ovisno o tematici.

51. Ministarstvo rada i socijalne skrbi financira projekt «Primjena obiteljskopравnih mjera za zaštitu dobrobiti djece te zasnivanja posvojenja bez pristanka roditelja – iskustva iz prakse» koji provodi Pravni fakultet u Zagrebu, Katedra za obiteljsko pravo.

52. Predstavnik Vlade RH i posebni predstavnik UNICEF-a potpisali su Operativni plan Vlade RH i UNICEF-a za 1999. i 2000. godinu, kojemu su ciljne skupine žene i djeca pogođena učincima rata, progonstva, gospodarske recesije, razaranja i nesigurnosti. Taj se program sastoji od tri dijela: 1. promidžba dječjih prava, 2. odgoj za razvoj djeteta i njegovo sudjelovanje i 3. promidžba zdravog života.

Nastavak provođenja Operativnog plana predviđa nastavak započetih projekata uz aktivnije sudjelovanje državnih tijela i nevladinih organizacija.

Ministarstvo vanjskih poslova organizira polugodišnje sastanke s UNICEF-om na koje poziva i predstavnike ostalih ministarstava i tijela državne uprave. Na sastanku u srpnju 2000. godine posebice je istaknuta važnost osnivanja Centra za prava djeteta u Republici Hrvatskoj, te nužnost suradnje u regiji na zaštiti djece od droge, trgovine i seksualnog zlostavljanja.

II. DEFINICIJA DJETETA (čl. 1.)

53. U pravnom sustavu Republike Hrvatske status djeteta traje do 18. godine života.

Napunivši 18. godina života osoba postaje punoljetna i stječe potpunu poslovnu sposobnost pa prema odredbama Obiteljskog zakona prestaje pravo zakonskih zastupnika (roditelja, posvojitelja, skrbnika) da ga zastupaju, osim ako se radi o osobi lišenoj poslovne sposobnosti. Iznimno poslovna sposobnost se može steći nakon navršene 16. godine života i to ako uz odobrenje suda osoba sklopi brak prije punoljetnosti.

U inicijalnom izvješću Republika Hrvatska je sukladno uputama iz smjernica detaljno izvijestila Odbor po članku 1. Konvencije, te će ovom prilikom dopuniti izvješće novim zakonskim rješenjima.

54. Novina je u hrvatskom zakonodavstvu (od 1998.) da maloljetna osoba koja je navršila 16 godina i postala roditelj može, uz odobrenje suda, steći poslovnu sposobnost. Iako se preferira da djeca uživaju u svojem djetinjstvu do osamnaeste godina života, uvođenje ovakve odredbe opravdava se zaštitom roditeljstva i omogućavanjem valjanog pravnog zastupanja djeteta čiji su roditelji maloljetni.

Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog tog maloljetnika odlučiti o stjecanju poslovne sposobnosti uzimajući u obzir njegovu mentalnu zrelost, a prethodno će saslušati njegove roditelje i pribaviti mišljenje centra za socijalnu skrb.

U vrijeme prvog izvješća u Republici Hrvatskoj bio je na snazi Zakon o braku i porodičnim odnosima. Iako je prema zakonskim određenjima nekih drugih zemalja taj zakon imao moderna pravna rješenja, ipak se zasnivao na pravu i dužnostima roditelja, a ne na pravu djeteta i odgovornostima roditelja. Slijedom Konvencije o pravima djeteta temeljno načelo novog Obiteljskog zakona su prava djeteta, a potom i određenje da su roditelji prvi pozvani osigurati djetetova prava. Osim toga, istaknut je i princip da roditelji zajednički i sporazumno skrbe o djetetu, bez obzira da li žive zajedno ili odvojeno, osim ako nadležna tijela u interesu djeteta ne odluče drukčije. Novim zakonskim tekstom izražen je pravni subjektivitet djeteta o čemu će se detaljnije govoriti u daljnjem tekstu.

55. Kao što je već rečeno, u Republici Hrvatskoj od 1. siječnja 1998. godine u primjeni je novi Kazneni zakon (izmjene 2000. i 2001.- godine), Zakon o kaznom

postupku (izmjene 1999. godine), Zakon o sudovima za mladež, te Zakon o izvršenju kazne zatvora od 1999 (izmjene i dopune 2000 i 2001 god.).

56. Prema Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama iz 1997. godine (izmjene 1999. godine) dijete s duševnim smetnjama koje može razumjeti prirodu, posljedice i opasnost predloženog liječničkog postupka i koje na osnovi toga može donijeti odluku i izraziti svoju volju može se pregledati ili podvrgnuti liječničkom postupku samo uz njegov pisani pristanak.

Svako prisilno zadržavanje i prisilni smještaj djece s duševnim smetnjama bez njihova pristanka podliježe nadzoru suda (čl. 10. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama).

57. Prema Kaznenom zakonu isključena je kaznena odgovornost djeteta koje u vrijeme kad je počinio kazneno djelo nije navršilo 14 godina života (članak 10. Zakona). Prema tom djetetu primjenjuju se mjere obiteljsko pravne zaštite.

58. Zakon o kaznenom postupku propisuje da je dijete – oštećenik koji je navršilo 16 godina života ovlašteno samo davati izjave i poduzimati radnje u postupku (čl. 59. Zakona).

59. Pritvor se prema djetetu može odrediti ako je ono navršilo 14 godina života (čl. 73. Zakona o sudovima za mladež).

Maloljetnički zatvor se kao ultima ratio djetetu može izreći ako je ono u vrijeme izvršenja kaznenog djela navršilo 16 godina života (čl. 23. Zakona o sudovima za mladež).

60. Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti ugostitelj ne smije posluživati alkoholna pića gostu mlađem od 18 godina (čl. 11. Zakona). Prema Zakonu o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda iz 1999 godine zabranjena je prodaja cigareta osobama mlađim od 18 godina te je određeno da oznaka s ovom zabranom mora biti istaknuta na vidnim mjestu tako da se može vidjeti s udaljenosti od deset metara. Međutim, u praksi se zamjećuje da se ova zabrana ne poštuje. Zbog toga bi sanitarni inspektori morali biti aktivniji u kontroli poštivanja ove zabrane i izricanja kazni onima koji ju ne poštuju, što za sada nije slučaj.

Zabranjena je prodaja duhanskih proizvoda iz automatskih naprava počevši od 1. siječnja 2000. godine. Istim Zakonom zabranjeno je pušenje u ugostiteljskim objektima, slastičarnicama i zdravljacima sukladno propisima kojima je uređena kategorizacija ugostiteljskih objekata, gdje su svakako svrstani objekti pristupačni djeci.

61. S obzirom da je u inicijalnom izvješću istaknut nedostatak pravnog sustava Republike hrvatske što odgovarajućim propisima u oblasti informiranja ne štiti djecu od mogućnosti kupovine i uporabe literature štetne za njihov pravilan rast i razvoj, smatramo značajnim izvijestiti Odbor da je u tom smislu napravljen pomak u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske. Naime, odredbom članka 197. ovoga zakona određeno je:

(1) Tko djetetu proda, pokloni, prikaže, javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, ili mu prikaže pornografsku predstavu kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Predmeti i sredstva iz stavka 1. ovoga članka oduzet će se.»

Također, Zakonom o javnom priopćavanju koji je donesen u listopadu 1996. godine zabranjena je promidžba i javno izlaganje tiskovina s naslovnica pornografskog sadržaja (Ova zabrana se ne odnosi na prodaju u posebnim prodavaonicama)

62. Obiteljskim zakonom je propisana zabrana noćnog izlaska za dijete do 16 godina starosti bez pratnje roditelja ili druge odrasle osobe u koju roditelji imaju povjerenja. Noćnim izlaskom smatra se vrijeme od 23 sata navečer do 5 sati ujutro.

III. OPĆA NAČELA

1. Nediskriminacija (čl. 2.)

63. Glede zaključka Odbora pod točkom D.18. koji glasi: "Odbor s dubokom zabrinutošću konstatira zanemarivanje odluka sudskih tijela." dostavlja se odgovor kako slijedi.

Postupak ovrhe sudskih odluka u novom Obiteljskom zakonu, detaljnije je razrađen te su predviđene strože mjere prema roditeljima i drugim osobama koje se ne pridržavaju sudskih odluka i odluka administrativnih tijela, a predviđene su i strožije kazne prema kaznenom zakonodavstvu.

Ovo je svakako doprinijelo većem uvažavanju navedenih odluka iako još uvijek ima dosta slučajeva izbjegavanja dragovoljnog izvršenja odluke, a i kazneni postupak se ne koristi dovoljno.

64. Daljnja primjedba Odbora je da se i dalje javljaju slučajevi uznemiravanja pripadnika manjinskih skupina, osobito srpskog i muslimanskog podrijetla, time što počinitelji ostaju nekažnjeni. Pri tome Odbor skreće pozornost na nepovoljne posljedice po društvo u cjelini i na naraštaj djece koja bivaju svjedocima takvih nekažnjenih postupaka.

Svi građani Republike Hrvatske pred sudovima i drugim tijelima koja imaju javne ovlasti su jednaki, sukladno odredbi članka 26. Ustava RH. Svaki konkretni slučaj prijave kaznenog djela se procesuiraju bez obzira kojoj nacionalnosti ili vjeri pripada žrtva ili počinitelj djela.

Također možemo ustvrditi da se obiteljsko i kazneno pravna zaštita djece, koju roditelji zanemaruju ili čija prava zlorabe, provodi na jednak način, bez obzira na nacionalnost, vjeru, državljanstvo i druga obilježja djece. Takav pristup imali smo i za vrijeme ratnih razaranja, iako ne sporimo da je moglo doći u pojedinačnim slučajevima do pristranosti, što je s obzirom na trostupnjevost u hrvatskom pravosudnom sustavu otklonjivo.

U Republici Hrvatskoj Ustavom i zakonima zajamčena je ravnopravnost svih u pravima i slobodama bez obzira na njihovu rasu, boju kože, spol, jezik, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno i socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, naobrazbu, društveni položaj ili druge osobine. Svi su pred zakonom jednaki (članak 14 Ustava). Ovo se odražava i na položaj djece u Republici Hrvatskoj. Ustavom Republike Hrvatske propisana je obveznost osnovnoškolskog obrazovanja, međutim u praksi sva djeca nisu uključena u redovni sustav školovanja iako su predviđene i sankcije za roditelje koji u tom smislu zanemaruju prava djeteta. Posebnu pomoć obrazovni sustav pruža učiteljima i djeci u reintegriranim područjima kroz razne edukacijske programe. U sustavu socijalne skrbi provodeći su kontinuirano programi edukacija u cilju povećanja stručne razine djelatnika socijalne skrbi u području rada s obiteljima, posebice djecom u procesu povratka raseljenih osoba i rekonstrukcije zajednice na područjima koja su vraćena pod suverenitet Republike Hrvatske.

U području zdravstva zaštita djece je besplatna i jednako dostupna svakom djetetu. Djeca su oslobođena od sudjelovanja u pokrivenju dijela troška zdravstvene zaštite, a koji je inače određen za osigurane osobe.

65. Ženama i djevojčicama posvećuje se velika pozornost, te je donesena Nacionalna politika za promicanje jednakosti spolova. Osnovno osmogodišnje školovanje zakonom je propisano kao obvezno i za djevojčice i za dječake, te se svi školuju pod istim uvjetima i tu je obrazovni sustav Republike Hrvatske jedan od najsuvremenijih u svijetu. Nema razlike između dječaka i djevojčica pri upisivanju u srednje škole, odnosno svima je pod jednakim uvjetima dostupno obrazovanje za zanimanja, ali se u pravilu za

teža zanimanja upisuju dječaci, dok se u gimnaziju upisuje podjednaki broj djevojčica i dječaka a u zdravstvena usmjerenja više se upisuju djevojčice.

66. Ustav Republike Hrvatske i Ustavni zakon o ljudskim pravima i nacionalnim slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj pravni su temelj za razvoj odgoja i obrazovanja djece pripadnika manjina, a koji uzima u obzir njihove kulturne, jezične i vjerske posebnosti. Predškolski odgoj i pohađanje škole na materinjem jeziku organizira se za talijansku, češku, mađarsku, srpsku nacionalnu zajednicu i manjinu (organizira se i vjeronaučna nastava), te nacionalnu zajednicu ili manjinu Austrijanaca i Nijemaca. Učenje materinjeg jezika, povijesti i kulture u osnovnim školama organizira se za slovačku nacionalnu zajednicu ili manjinu. Za rusinsku i ukrajinsku nacionalnu zajednicu ili manjinu organizira se pohađanje škole na materinjem jeziku, dok se za židovsku zajednicu ili manjinu organizira predškolski odgoj i vjeronaučna nastava u sklopu židovske općine.

67. Prije tri godine pokrenut je od strane Ureda za nacionalne manjine poseban program za uključivanje i one romske djece u redovni školski sustav koju roditelji nisu slali u školu, a djeca su školski obveznici. Mjere su bile usmjerene ne samo na predškolsko obrazovanje i odgoj djece, nego i na stvaranje uvjeta za redovito pohađanje škole. U okviru toga programa uvedena je pitka voda u jedno romsko naselje, provedena elektrifikacija i urbanizacija nekoliko takovih naselja uz podjednaku financijsku pomoć iz državnog proračuna i proračuna odgovarajućih županija. Pored toga, dijelom je financirana izgradnja jednog dječjeg vrtića. Od 2000 godine program se nastavlja financiranjem uređenja romskih naselja u četiri županije, a također su izdvojena sredstva za uređenje romskog naselja u Gradu Zagrebu.

68. Ured za nacionalne manjine financirao je više seminara za osposobljavanje Roma kao vanjskih suradnika centrima za socijalnu skrb, a financirana su i dva seminara u okviru Ministarstva prosvjete i športa za pomoćno nastavno osoblje u osnovnim školama.

Za uređenje jednog romskog naselja u Varaždinskoj županiji u kojem živi 250 djece, izdvojeno je 37.500,00 Eura, a Ministarstvo rada i socijalne skrbi nabavilo je stambeni kontejner za to naselje namijenjen za osnivanje dječjeg vrtića odnosno male škole za romsku djecu.

Ured za nacionalne manjine, zajedno s nadležnim državnim tijelima, te predstavnicima 17 registriranih romskih udruga na razini države, pokrenuo je izradbu nacionalnog programa za Rome zbog izradbe cjelovitog sustava mjera za rješavanje problema romske populacije, a posebice djece. Program bi obuhvatio uređenje romskih naselja, zapošljavanje, školovanje romske djece (uključivanje u redovni sustav školovanja, obrazovanje na materinjem jeziku, stipendiranje, upoznavanje s tradicionalnom romskom kulturom i običajima), zdravstvenu zaštitu i edukaciju. Provođenje toga programa obuhvaća i izmjene postojećih propisa. Pri tome će Republika Hrvatska posebnu pozornost posvetiti usklađivanju potrebe za učinkovitim kazneno-pravnom i obiteljsko-pravnom zaštitom romske djece i očuvanjem posebnosti romske kulture i tradicije.

69. Ministarstvo rada i socijalne skrbi nositelj je provođenja Programa osposobljavanja romskih medijatora radi pružanja pomoći roditeljima djece Roma, koji će se provoditi u sklopu Programa uključivanja romske djece u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske. Kroz ovaj program od 1998. godine vrši se edukacija Roma radi pomoći roditeljima romske djece radi poboljšanja kvalitete življenja te djece.

70. Od značajnijih edukacijskih skupova na lokalnoj razini koji su se bavili pitanjem problema Roma svakako je potrebno istaknuti okrugli stol koji je organizirao Gradski ured za rad, zdravstvo i socijalnu skrb Grada Zagreba u siječnju 2001. godine na temu: Pomoć u rješavanju problema Roma Grada Zagreba. Posebice su razmatrana

pitanja neprimjerenih uvjeta stanovanja Roma, zanemarivanje i zlouporaba djece (neuključivanje u obrazovni proces, uključivanje djece u prosjačenje) te neodgovarajući socijalni status.

71. Člankom 34. Zakona o kretanju i boravku stranaca propisano je da dijete stranca kojem je priznat status izbjeglice uživa ista prava kao i njegov roditelj. Navršenom 18. godinom života, dakle, stjecanjem punoljetnosti, dijete koje je imalo status izbjeglice smatra se strancem na produženom boravku.

2. Najbolji interes djeteta i roditeljska skrb (čl. 3. i 4.)

72. Najbolji interes djeteta kao pravni standard, nakon prvog izvješća naglašen je i razrađen u novom hrvatskom zakonodavstvu, posebice obiteljskom, a prisutan je kao pravni standard i u svim sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o djetetovoj dobrobiti.

Na taj način on predstavlja snažan korektiv institutu roditeljske skrbi, dajući dječjim pravima veću pravnu i životnu važnost od one koju imaju roditelji.

Obiteljskim zakonom propisano je da roditeljska skrb obuhvaća zaštitu osobnih i imovinskih interesa djeteta, kao i odgovornost roditelja za njegovu dobrobit.

73. Interes djeteta se poštuje kod odlučivanja s kojim će roditeljem dijete živjeti, ako roditelji ne žive u obiteljskoj zajednici, kao i kod odlučivanja o povjeravanju djeteta na odgoj i čuvanje drugoj osobi ili ustanovi za djecu. Problemi u praksi postoje u vezi s dugotrajnošću postupaka bilo da se vode pred sudom ili centrom za socijalnu skrb.

Sporazum roditelja o tome s kim će dijete živjeti uvažava se samo, ako je u interesu djeteta. Isto se odnosi i na sporazum o uzdržavanju djeteta koji roditelji sklope kod centra za socijalnu skrb. U ovom slučaju centar je po službenoj dužnosti obvezan paziti da sporazum nije suprotan dobrobiti djeteta.

I kod određivanja susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi uzima se u obzir interes djeteta, pa se susreti i druženja mogu zabraniti radi zaštite zdravlja, pravilnog psihofizičkog razvoja djeteta ili zaštite djetetovih drugih interesa.

Roditelju koji ne živi s djetetom može se zabraniti da se neovlašteno približava djetetu i uznemiruje ga. Ova zabrana može se odrediti i u slučaju kad su određeni susreti i druženja djeteta s roditeljem, ali ga roditelj izvan utvrđenih termina učestalo uznemirava.

Osim toga, centar za socijalnu skrb temeljem zakonskih ovlasti poduzima mjere za zaštitu osobnih i imovinskih prava i interesa djeteta, pri čemu je kriterij u odabiru mjere ugroženost interesa djeteta.

74. U postupcima odobrenja sklapanja maloljetničkih brakova, kao kriterij uzima se interes maloljetne osobe koja želi sklopiti brak. Nažalost, ima slučajeva u praksi, kad se zbog stava okoline u slučaju trudnoće maloljetne osobe, kao razloga za sklapanje maloljetničkog braka, načelo najboljeg interesa djeteta ne poštuje.

75. Najbolji interes djeteta poštuje se kod posvojenja, pa se tako ni jedno posvojenje ne može zasnovati ako nije u interesu djeteta. Ovo načelo poštuje se i u praksi.

76. Glede zabrinutosti Odbora nad učinkom što bi ga na djecu mogle imati gospodarske teškoće nastale kao posljedica prijelaza na tržišno gospodarstvo, osobito glede posljedica privatizacije u nekim socijalnim službama što bi moglo pogoditi najranjivije skupine djece te utjecati na primjenu mjera u smislu članka 4. Konvencije, (točka D. 14), izvješćujemo o sljedećem.

U reformi zakonodavstva Republike Hrvatske poseban značaj daje se zaštiti djece kao najranjivijoj skupini. Stoga je u izgradnji vlastitog pravnog sustava postignut visoki stupanj usklađivanja propisa s odredbama međunarodnih ugovora, a posebice Konvencije o pravima djeteta.

Od 1. siječnja 1998. u primjeni je novi Zakon o socijalnoj skrbi Republike Hrvatske kojim je utvrđeno da je socijalna skrb djelatnost od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku kojom se osigurava i ostvaruje pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih, nemoćnih i drugih osoba koje ih same ili uz pomoć članova obitelji ne mogu zadovoljiti zbog nepovoljnih osobnih, gospodarskih, socijalnih i drugih okolnosti.

Ovim zakonom utvrđeno je da se potpora pruža obitelji, posebice djeci i drugim osobama koje se ne mogu brinuti same o sebi.

77. Temeljem određenja ovoga Zakona i fizička osoba može samostalno obavljati djelatnost socijalne skrbi koja se odnosi na poslove savjetovališta i poslove pružanja pomoći i njege, ako za to ispunjava zakonske uvjete.

78. Obiteljskim zakonom propisano je da radi dobrobiti djeteta, a u skladu s njegovom dobi i zrelosti, roditelji imaju pravo i dužnost nadzirati ga u njegovu druženju s drugim osobama. Roditelji imaju pravo i dužnost djetetu mlađem od šesnaest godina života zabraniti noćne izlaske bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenje. Noćnim izlaskom smatra se vrijeme od 23 sata navečer do 5 sati ujutro.

Mišljenja smo da ova odredba nije suprotna članku 15. Konvencije o pravima djeteta. Dakako, ovo zahtijeva i prilagodbu vremena odvijanja svih sadržaja namijenjenih ovoj dobi djece (posebice koncerti, športske aktivnosti, disco klubovi i sl.), kako bi se uklopilo vrijeme povratka djece kućama. Veliku pomoć u provedbi ove odredbe pružaju posebne ustrojbene jedinice Ministarstva unutarnjih poslova u suradnji s centrima za socijalnu skrb. Način postupanja dogovoren je na razini Ministarstva rada i socijalne skrbi i Ministarstva unutarnjih poslova. Osnovna namjera navedenog propisa je pomoći kod zaštite djetetovih prava na pravilan i zdrav razvoj i odgoj. U tom smislu se i uspostavlja prije svega kontakt s roditeljima i u slučaju uočenih nedostataka glede skrbi o djetetu nastoji im se stručno pomoći, odnosno poduzimaju se preventivne mjere zaštite djetetovih prava.

3. Pravo na život, opstanak i razvoj (čl. 6.)

79. U Republici Hrvatskoj godine 1996. evidentirano je 53.811 živorođene djece a umrlo je 8 dojenčadi na 1000 živorođene djece, u 1997. godini evidentirano je 55.501 živorođeno dijete dok je 8,2 mrtvorodne djece na 1000 živorođene. U 1998. je 47.068 živorođene i 8,2 mrtvorodne na 1000 živorođene djece. U 1999. godini živorođeno je 45.179 djece dok je mrtvorodeno 7,7 na 1000 živorođene. U 2000. godini smanjuje se i broj živorođene djece 43.745 i broj mrtvorodne 7,4 na 1000 živorođene. Za 2001 godinu Državni zavod za statistiku nije objavio podatke stoga ih trenutačno nije moguće prikazati u izvješću.

80. Obiteljski zakon sadrži odredbe kojima se utvrđuje pravo djeteta na skrb za zdravlje i život. Roditelji su dužni srbiti o životu i zdravlju djeteta i omogućiti mu korištenje mjera za unapređenje, čuvanje i vraćanje zdravlja, sukladno propisima iz područja zdravstva i zahtjevima medicinske znanosti. Roditelj je dužan štiti svoje dijete i od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba. Istim Zakonom zabranjeno je roditeljima da dijete predškolske dobi ostavljaju samo ili bez nadzora odrasle osobe. Svrha je ove odredbe sprečavanje slučajeva unesrećenja djeteta.

U slučaju neodgovarajuće roditeljske skrbi o životu i zdravlju djeteta Zakon predviđa mjere preventivnog karaktera, ali i mjere kojima se ograničava ili isključuje roditeljska skrb. Tako će primjerice roditelju koji nije odveo dijete, nakon sistematskog pregleda stomatologu ili ortopedu izreći mjeru upozorenja na ovaj propust, a u višekratnim propustima slične vrste odrediti nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi.

U slučaju opasnosti za život i zdravlje djeteta, u kojem se zahtijeva medicinski zahvat za koji roditelji ne žele dati pristanak (primjerice iz vjerskog uvjerenja ili predrasuda prema hendikepiranom djetetu), centar za socijalnu skrb će imenovati skrbnika za poseban slučaj koji će to učiniti umjesto roditelja.

81. Obiteljski zakon težište skrbi i odgovornosti za pravilan razvoj i odgoj djeteta također stavlja na roditelje odnosno obitelj.

Naime, intencija je hrvatskog zakonodavstva i mjera državne politike da se obitelji (u prvom redu roditeljima) pruže zahtijevani standardi (posao, stambeni uvjeti, socijalna potpora) kako bi obitelj bila primarno okružje za podizanje i odgoj djeteta.

82. Osim neizlječivih bolesti najčešći je razlog smrti djece stradavanje u prometu. U cilju prevencije ove pojave, djelatnici Prometne policije Ministarstva unutarnjih poslova i u ovom izvještajnom razdoblju kontinuirano provode akciju "Poštujte naše znakove". Akcijom su posebno obuhvaćena djeca koja po prvi puta samostalno sudjeluju u prometu, a njena intenzivna provedba obavlja se tijekom početka nove školske godine. Uz pojačano nadziranje i kontrolu prometa u zonama vrtića i škola u cilju upozorenja vozača na poštivanje postavljene prometne signalizacije o prisustvu djece u prometu, provode se i predavanja kojima se djeca upućuju na poželjno ponašanje u prometu.

Navedena predavanja, koncipirana su prema dobnoj skupini djece, a provode se u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama.

U svrhu kvalitetnije edukacije djece u poznavanju prometnih propisa i njihovog sigurnijeg sudjelovanja u prometu, djelatnici Prometne policije u suradnji s Hrvatskim auto klubom, u svim županijama Republike Hrvatske, organiziraju i provode natjecanje pod nazivom "Sigurno u prometu". Uz to, u osnovnim školama, djecu koja su navršila devet godina života osposobljava se za samostalno upravljanje biciklom, o čemu se polaznicima koji uspješno završe program osposobljavanja, uručuje potvrdu temeljem koje mogu samostalno upravljati biciklom na cesti bez pratnje starije osobe.

U izvještajnom razdoblju zabilježeno je da je:

- 1996. godine 3025 djece (osobe do 18. godina života) ozlijeđeno u prometu, a 81 dijete je poginulo,
- 1997. godine 2818 djece je ozlijeđeno u prometu, a 69 djece je poginulo
- 1998. godine 3040 djece je ozlijeđeno u prometu, a 70 djece je poginulo
- 1999. godine 3142 djece je ozlijeđeno u prometu, a 44 djece je poginulo.
- 2000. godine u prometu je ozlijeđeno 1774, a poginulo je 26 djece.
- 2001. godine u prometu je ozlijeđeno 3450 djece od kojih 1877 djece do 14 godina, a poginulo je 57 djece.

83. Kao i od početka Domovinskog rata, nastavljen je intenzivan rad djelatnika civilne zaštite na zaštiti djece od minsko eksplozivnih sredstava. U suradnji sa školama i predškolskim ustanovama, organizirano je niz predavanja i drugih aktivnosti, kojom prigodom su djeci dijeljeni raznovrsni promidžbeni materijali (brošure, letci i plakati). Takvim su aktivnostima osobito obuhvaćena naseljena mjesta i područja koja su bila najviše ugrožena posljedicama ratnog razaranja. Tijekom ratnog i poratnog razdoblja u Republici Hrvatskoj od eksplozivnih naprava odnosno mina život je izgubilo 74 djece. Naime, u ratnom razdoblju na 11% površine Republike Hrvatske bilo je ukopano oko 1,8 milijuna nagaznih mina.

84. Ministarstvo unutarnjih poslova je u suradnji s Ministarstvom prosvjete i športa, te Uredom UNICEF-a za Hrvatsku održalo u ožujku 1995. godine u Dubrovniku Konferenciju o zaštiti djece od eksplozivnih naprava i oružja, kojom prigodom je utvrđena i donijeta strategija edukacije djece do 2005. godine u svezi zaštite od opasnosti zaostalih eksplozivnih naprava i oružja. U svrhu unapređenja kvalitete edukacije djece u suradnji s Ministarstvom prosvjete i športa, te Školom narodnog zdravlja "Andrija Štampar", realiziran je "edukativni paket za zaštitu djece od mina" koji je dijeljen u predškolskim i školskim ustanovama.

Djelatnici civilne zaštite policijskih uprava održali su predavanja djeci u osnovnim školama o opasnostima od zaostalog ratnog materijala. U promidžbenoj kampanji i edukaciji djece za zaštitu od minsko eksplozivnih sredstava sudjelovao je i Hrvatski Crveni križ.

85. Snimljeni su TV i radijski promidžbeni spotovi koji su se emitirali na državnim i lokalnim TV i radijskim postajama u cilju prevencije stradavanja djece od mina i neeksplozivnih ubojitih sredstava.

86. Na Međunarodnom sajmu zaštitne opreme Interproteks i Međunarodnom dječjem sajmu, služba civilne zaštite sudjelovala je s programom zaštite djece od minsko eksplozivnih sredstava, prikazujući djeci zorno takva sredstva i tom prigodom im je dijeljen odgovarajući promidžbeni i edukativni materijal u svrhu pojašnjenja i zaštite od opasnosti koje prijete od zaostalih mina i streljiva. Sudjelujući u poslovima razminiranja područja Republike Hrvatske, te provedbom inspekcijskog nadzora nad tvrtkama koje obavljaju poslove razminiranja, te poslova upravnog nadzora nad provedbom javnih ovlasti Hrvatskog centra za razminiranje, služba civilne zaštite obavješćuje stanovništvo o opasnostima od minsko eksplozivnih sredstava i njihovoj obuci, sukladno odredbama Zakona o razminiranju i uredbi Vlade Republike Hrvatske iz veljače 1998. godine. Od 1998. godine sve poslove u svezi zaštite djece od zaostalog ratnog materijala temeljem uredbe o osnivanju preuzeo je Hrvatski centar za razminiranje.

87. Budući da su ovisnici o drogama vrlo prikrivena populacija nije jednostavno procijeniti njihov točan broj. Istraživanja u Hrvatskoj su pokazala da oko 5% urbanih adolescenata pokazuje znakove ozbiljne socijalne disfunkcije zbog zlouporabe droga, a barem jedan eksperiment s bilo kojom ilegalnom drogom zabilježen je kod približno 35% mladih do navršene punoljetnosti. Prema broju osoba koje se po prvi puta pojavljuju u sustavu za tretman (oko 1.000 novih heroinskih ovisnika godišnje), broju umrlih zbog predoziranja drogom (oko 50 godišnje), te prema nekim drugim pokazateljima stanja, ukoliko se hitno ne poboljšaju mjere suzbijanja, postići ćemo razinu problema najbogatijih država zapadne Europe. U Hrvatskoj je danas stopa ovisnika o drogama oko 3,1 na 1.000 stanovnika.

Procjenjuje se da je krajem 2000. u Hrvatskoj bilo ukupno oko 15.000 osoba ovisnika o ilegalnim drogama, među kojima je barem 13.000 ovisnika o heroinu i daljnjih 40.000-50.000 povremenih (vikend) uzimatelja opojnih droga. Zbog premalih kapaciteta u programima tretmana, procjenjuje se da je više od 50% ovisnika, dakle oko 8.000 osoba izvan bilo kakvog tretmana i dnevno u uličnoj potrazi za drogama.

Temeljni državni sustav za skrb o ovoj populaciji je mreža županijskih centara za izvanbolničko liječenje ovisnosti, u kojima se do sada liječilo 11.000 ovisnika (od čega oko 6.500 heroinskih).

Kapaciteti dva jedina specijalizirana bolnička programa su locirani u Zagrebu i posve su nedostatni u odnosu na potrebe. Ostale psihijatrijske ustanove prihvaćaju neznatan broj ovisnika, jer tretman nema odgovarajuću kvalitetu da bi ovisnike zadržavao i uspješno riješio barem pitanje detoksifikacije. Bez intervencije hospitalnog tipa, veliki

broj heroinskih ovisnika nije moguće detoksificirati isključivo ambulantnim i obiteljskim postupkom. Zbog toga ili recidiviraju ili inzistiraju na održavanju na metadonu.

Terapijske zajednice (komune) su za mnoge ovisnike iz tog područja bile jedino rješenje, ali su dugotrajnost boravka i zahtijevnost tih programa za preko 70% ovisnika bile posve neprihvatljive.

U Republici Hrvatskoj djeluje sedam komuna u okviru nevladinih udruga (kojima osnivač nije Republike Hrvatska) a u kojima je smješteno 272 korisnika.

U Nacionalnoj strategiji suzbijanja zlouporabe droga, koju je donio Sabor Republike Hrvatske, školski preventivni programi imaju ključno mjesto i ulogu u provođenju primarne prevencije (dakle, brinu o zaštiti još zdrave, nekontaminirane populacije). Također važnu ulogu i doprinos imaju ti programi u unapređenju mjera sekundarne prevencije (posebno u što ranijem prepoznavanju, otkrivanju kontaminirane populacije što je preduvjet provođenja što ranije stručne intervencije). Provođenjem školskih preventivnih programa daju se veliki doprinosi sveukupnim mjerama kojima društvena zajednica nastoji smanjiti potražnju (interes za uzimanjem) sredstava ovisnosti. Školske preventivne programe osmišljava i provodi stručni kadar škole. Nacionalnim programom je ostavljena mogućnost suradnje škole na tom planu s resursima lokalne zajednice i vanjskim stručnjacima, osobito ako je riječ o neposrednom edukativnom radu s roditeljima ili stručnom usavršavanju samih nastavnika.

88. U Republici Hrvatskoj niti jedno državno tijelo ili ustanova nije decidirano zadužena za prevenciju suicida djece niti za to postoje programi bilo državnih tijela bilo nevladinih organizacija.

Prema Kaznenom zakonu propisano je da će se kaznom zatvora od 6 mjeseci do 5 godina kazniti osoba koja navede na samoubojstvo dijete ili mu pomogne u samoubojstvu, pa ono bude počinjeno (sudjelovanje u samoubojstvu), odnosno da će se kao za kazneno djelo ubojstva kazniti osoba koja navede na samoubojstvo dijete ili mu pomogne u samoubojstvu. Ova osoba kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.

Tablica br. 3.

Prikaz izvršenih suicida djece/mladeži prema podacima iz Statističkog ljetopisa za 2001. godinu

GODINA	Broj suicida		
	ukupno	do 9 godina	od 10-19 godina
1996.	52	-	52
1997.	38	-	38
1998.	39	-	39
1999.	48	-	48
2000.	28	-	28

Način na koji Državni zavod za statistiku prikazuje podatke (do 19 god. starosti) je pogrešan s obzirom da se iz objavljenih podataka ne može prikazati ukupni broj djece. U tom smislu uputit će se primjedba Državnom zavodu za statistiku.

S obzirom da još nisu objavljeni podaci o broju suicida u 2001. godini, uzeti su službeni podaci Ministarstva unutarnjih poslova prema kojima je u 2001. godini evidentirano je 50

samoubojstava djece i to u 28 slučajeva djece do 14 godina starosti a 22 slučaja se odnose na djecu od 14 do 18 godina starosti.

89. Novim Kaznenim zakonom Republike Hrvatske predviđeno je kao kazneno djelo kvalificiranog ubojstva ukoliko netko usmrti dijete, pa će se osoba koja počini to djelo kazniti kaznom zatvora najmanje osam godina ili kaznom dugotrajnog zatvora .

Isti zakon jednako tako propisuje da majka koja usmrti svoje dijete pri porodu ili neposredno nakon poroda (čedomorstvo) kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova od 1995. do 2001. godine u Hrvatskoj su prijavljene 44 osobe koje su počinile čedomorstvo.

Godine 1995. zabilježeno je 6 takvih slučajeva, zatim 1996. godine također 6 slučajeva, dok je u 1997. godini bilo prijavljeno 10 kaznenih djela čedomorstva. Nadalje, tijekom 1998. godine zabilježeno je također 10 osoba koje su počinile ovo kazneno djelo, dok su u 1999. godini zabilježena 4 počinitelja ovoga kaznenog djela, 2000 godine 7, a u 2001.g. 1 slučaj.

4. Uvažavanje stava i mišljenja djeteta (Čl. 12.)

90. Promjene Ustava Republike Hrvatske iz 1997.,1998. 2000. i 2001. godine nisu zadirale u ustavno pravo na slobodu mišljenja i izražavanja misli svakog građanina, pa tako i djeteta.

91. Obiteljski zakon nizom odredbi uvažava stav i mišljenje djeteta te mu u određenim slučajevima jamči pravni subjektivitet.

Tako na primjer:

- dijete ima pravo tražiti zaštitu svojih prava pred nadležnim tijelima koja su dužna ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava,
- ako je dijete starije od 14. godina i sposobno je shvatiti značenje priznanja očinstva, potreban je i njegov pristanak na priznanje očinstva,
- maloljetna osoba, koja je navršila 16. godina može priznati majčinstvo i očinstvo, ako je sposobna shvatiti značenje izjave o priznanju,
- dijete pod skrbništvom, koje je navršilo 15. godina života, ima pravo izjaviti žalbu na odluku o imenovanju odnosno razrješenju skrbnika kao i na odluke u kojima se odlučuje o njegovim pravima i dobrobiti,
- dijete koje je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji može tražiti od nadležnog tijela donošenje nove odluke o roditeljskoj skrbi,
- dijete ima pravo na pritužbu centru za socijalnu skrb u slučaju ako među roditeljima nastane spor o ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi, u kojem slučaju će centar za socijalnu skrb donijeti odluku radi zaštite dobrobiti djeteta,
- u svim postupcima koji se vode radi zaštite prava i dobrobiti djeteta mora se omogućiti djetetu da na prikladan način sazna važne okolnosti slučaja, da dobije savjet i izrazi svoje mišljenje te da bude obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Mišljenje djeteta uzet će se u obzir u skladu s njegovom dobi, zrelosti i dobrobiti,
  - u postupku posvojenja traži se pristanak na posvojenje djeteta koje je navršilo dvanaest godina i sposobno je shvatiti značenje posvojenja, a može mu se dopustiti i uvid u spise posvojenja ako centar za socijalnu skrb utvrdi da je to u njegovom interesu. Dijete u postupku posvojenja treba biti upoznato s pravnim posljedicama posvojenja,
  - dijete samostalno podnosi prijedlog sudu za dopuštenje sklapanja maloljetničkog braka i na odluku o tome može izjaviti žalbu.

Iz navedenih primjera proizlazi da je hrvatsko zakonodavstvo u skladu sa suvremenim stremljenjima uvažilo osobnost djeteta i njegovim pravima dalo osobiti značaj.

92. Zakon o osobnom imenu određuje da dijete starije od dvanaest godina mora dati svoj pristanak na promjenu osobnog imena (imena i prezimena). U Republici Hrvatskoj obavljeno je u okviru Centra za prava djeteta pri Udruzi za inicijative u socijalnoj politici istraživanje " Pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja u postupku rastave braka roditelja kao dio šireg projekta " Monitoriranje prava djeteta na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja". Istraživanje je Centar proveo u suradnji s UNICEF-om za Hrvatsku. Cilj istraživanja bio je: a) utvrditi opseg i način osiguravanja prava djeteta na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja (čl.12 Konvencije) u sudskom postupku rastave braka roditelja temeljem novog Obiteljskog zakona, te b) ispitivanje mišljenja i stavova sudaca i stručnjaka u sustavu socijalne skrbi o istom problemu. Korištenjem kvantitativne metode (analiza sudskih spisa) i kvalitativne (diskusija u fokus grupama sa sucima i stručnjacima centara za socijalnu skrb) dobiveni su sljedeći rezultati:

U uzorku od 250 sudskih spisa Općinskog suda u Zagrebu obuhvaćeno je 356 djece. Postupke su vodila 73 suca. Samo u 22 slučaja (8,8 %) djeca su bila upitana za mišljenje. Temeljem analize sudskih pravomoćnih odluka vidljivo je da konačna odluka nije nužno bila u skladu s djetetovim željama, što nije niti Zakonom određeno (prosuduje se što je u najboljem interesu djeteta). Razgovori u fokus grupama (iskusni stručnjaci u pravosuđu-suci i socijalni radnici i psiholozi u području socijalne skrbi) pokazali su potrebu međusobne dobre suradnje, a svi izražavaju zaštitnički stav prema djetetu u postupku rastave braka njegovih roditelja. Smatraju da je posebno važno na primjeren način upoznati dijete s njegovim pravima na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja. Zaključci s obje fokus grupe ukazuju na sljedeće- potrebno je organizirati i provoditi ciljanu edukaciju stručnjaka, roditelja i djece o pravima djeteta u slučajevima rastave braka roditelja, - potrebno je organizirati i realizirati prikladne uvjete u kojima bi dijete moglo slobodno izraziti vlastito mišljenje u ovim postupcima (u školi, kod rodbine, u posebnim prostorijama koje odgovarajućom atmosferom ne bi dodatno ugrožavale dobrobit djeteta u situaciji rastave braka njegovih) - ostvariti mogućnost za postavljanje pravnog zastupnika djeteta. 84. O ulozi djece u školskoj i lokalnoj zajednici referira se pod člankom 15. (paragrafi 93-97) u ovome izvješću.

.....

IV. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE (čl. 7. 8. 13. 17. 37a.)

1. Ime i državljanstvo (čl. 7.)

.....

93. Svako dijete rođeno na području Republike Hrvatske upisuje se u maticu rođenih i roditelji mu sporazumno određuju osobno ime (ime i prezime). Ako roditelji sporazumno ne odrede osobno ime djetetu, odredit će mu ga odlukom centar za socijalnu skrb, kao i u slučaju kad su djetetovi roditelji nepoznati. Postoji i mogućnost promjene osobnog imena djeteta u skladu sa Zakonom o osobnom imenu.

94. U pogledu prava djeteta da zna tko su mu roditelji Obiteljskim zakonom uvedene su i neke novine koje na bolji način štite to djetetovo pravo, a u skladu s određenjem Konvencije. Tako je Obiteljskim zakonom određeno da je matičar, ako prilikom upisa djeteta u maticu rođenih nema podataka o djetetovom ocu, dužan

upoznati majku s pravom djeteta da zna tko mu je otac i s postupcima koji se mogu poduzeti radi ostvarivanja tog prava.

Ukoliko je dijete u maticu rođenih upisano bez podataka o ocu, o tome će matičar odmah obavijestiti centar za socijalnu skrb mjesta gdje majka živi. Tada je centar za socijalnu skrb dužan pozvati majku, koja nije pred matičarom navela koga smatra ocem djeteta i upozoriti je da je radi dobrobiti djeteta dužna imenovati osobu koju smatra ocem. Ukoliko ona to učini centar za socijalnu skrb će po pravilima obvezne osobne dostave pozvati označenu osobu koja pred centrom za socijalnu skrb može priznati očinstvo.

Ukoliko utvrđenje očinstva (odnosno majčinstva) nije postignuto priznanjem tada se može utvrđivati u sudskom postupku, pri čemu uz druge subjekte i dijete može biti tužitelj, do navršene 25 godine života. Jedna od ranijih poteškoća u sudskom postupku bili su visoki troškovi vještačenja koje je morao predujmiti tužitelj (majka djeteta ili samo dijete). Određenjem Obiteljskog zakona da će se u parnicama radi utvrđivanja materinstva ili očinstva predujam za troškove vještaka isplatiti iz sredstava suda ova je poteškoća otklonjena.

Obiteljskim zakonom propisano je i pravo na osporavanje majčinstva i očinstva radi usklađivanja pravnog i činjeničnog stanja.

95. U pogledu prava na državljanstvo nije došlo do promjene zakonskih određenja pa upućujemo na podatke iznesene u inicijalnom izvješću.

Zakon o hrvatskom državljanstvu sadrži niz odredbi koje omogućuju djetetu stjecanje hrvatskog državljanstva kako bi se izbjegla situacija da dijete postane apatrid.

Primjerice, posebice se štiti dijete koje je rođeno ili nađeno na području Republike Hrvatske ako su mu oba roditelja nepoznati ili nepoznatog državljanstva ili su bez državljanstva. U tom slučaju dijete stječe hrvatsko državljanstvo. Hrvatsko državljanstvo će djetetu prestati ako se do navršene 14 godine njegova života utvrdi da su mu oba roditelja strani državljani odnosno ako u tom smislu podnesu zahtjev.

Međutim, u praksi postoje problemi oko stjecanja državljanstva djeteta čiji su jedan ili oba roditelja poznati, a nisu hrvatski državljani, ali su nepoznatog prebivališta ili boravišta. Naime, takva djeca ne mogu steći hrvatsko državljanstvo jer ne postoji odredba u zakonu temeljem koje bi ta djeca stekla hrvatsko državljanstvo.

U ovim slučajevima sukladno propisima RH dijete se zbrinjava smještajem u udomiteljsku obitelj ili ustanovu socijalne skrbi i ostvaruje potpunu zaštitu o čemu se izvješćuje domicilna država njegovih roditelja.

Nastaje problem kad se određena država i po nekoliko godina ne odazove preuzeti odgovornost o zbrinjavanju djeteta kojem je poznato državljanstvo roditelja, niti se suglasi da Republika Hrvatska poduzme trajne mjere zaštite tog djeteta, primjenom instituta posvojenja. U ovom slučaju djeca ostaju u domu za djecu ili u udomiteljskoj obitelji do svoje punoljetnosti, zdravstveno su zaštićeni, omogućeno im je osnovno i srednje školsko obrazovanje, ali nažalost ova skrb ne može nadomjestiti roditeljsku ljubav i skrb.

2. Očuvanje identiteta odnosno osobnosti (čl. 8. i 20.)

96. U svrhu očuvanja identiteta djeteta novi je Obiteljski zakon utvrdio pravo djeteta doznati od posvojitelja da je posvojeno najkasnije do sedme godine života, a ako je dijete starije dobi odmah nakon zasnivanja posvojenja.

Na ovakvo određenje u javnosti je bilo nekih negativnih reakcija (udruga roditelja posvojene djece) koje su smatrale da se takvim određenjem posvojena djeca diskriminiraju u odnosu na onu koja žive sa svojim biološkim roditeljima.

Zakon ne predviđa provjeru od strane tijela koje provodi posvojenje da li je dijete upoznato da je posvojeno niti sankciju prema posvojiteljima. Centar za socijalnu skrb koji provodi postupak posvojenja upoznaje posvojitelje s ovim pravom djeteta i razlozima zbog čega je važno znati da je posvojeno.

Podaci o posvojenju službena su tajna, a uvid u spise predmeta o posvojenju dopustit će se punoljetnom posvojčetu, koji na taj način doznaje tko su mu biološki roditelji.

Uvid u spise predmeta o posvojenju dopustit će se i maloljetnom posvojčetu ako se utvrdi da je to u njegovom interesu.

Pri zasnivanju posvojenja posvojče starije od 12 godina daje pristanak na promjenu osobnog imena.

Pri zasnivanju posvojenja, te kod izbora udomiteljske obitelji, nadležno tijelo pazi da se po mogućnosti osigura daljnje podizanje djeteta u obitelji kod osoba istog državljanstva, nacionalnosti, vjere, jezika, i drugih obilježja sukladno čl. 8. i 20. Konvencije.

97. Što se tiče promjene identiteta djeteta u Republici Hrvatskoj zabilježen je samo jedan slučaj promjene identiteta djeteta. Biološka majka djeteta prijavila se u rodilištu s ispravom druge žene, koja je odmah nakon rođenja preuzela dijete kao svoje, iako joj je biološka majka navodno samo povjerila dijete na čuvanje dok se ne snađe (majka je bila sa statusom izbjeglice). U tom slučaju poduzete su Obiteljskim zakonom predviđene mjere (osporavanje i utvrđivanje majčinstva, a pokrenut je kazneni postupak, koji je u tijeku).

3. Sloboda izražavanja svoje osobnosti i sloboda mišljenja, savjesti, govora i vjeroispovijesti (čl. 13. i 14.)

98. Osnovni podaci izneseni su u inicijalnom izvješću i u tom smislu nisu se dogodile neke značajnije promjene. Obiteljski zakon svojom odredbom članka 92. stavak 2. utvrdio je da odgoj djeteta mora biti u skladu s njegovom dobi i zrelosti, te s pravom djeteta na slobodu savjesti, vjerskog i drugog uvjerenja. U svezi s odredbom članka 88. istog zakona kojom je utvrđeno da dijete ima pravo tražiti zaštitu svojih prava pred nadležnim tijelima, koja su dužna ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava, ovo je značajan pomak u zakonodavstvu glede shvaćanja djeteta kao subjekta u pravnom postupku, u odnosu na ovo pitanje u vrijeme davanja inicijalnog izvješća.

99. U Republici Hrvatskoj ustanove predškolskog odgoja, te osnovnog i srednjeg obrazovanja, kroz odgojno-obrazovne programe potiču i njeguju slobodu izražavanja djetetove osobnosti što uključuje slobodu davanja i primanja obavijesti kao i ideje svake vrste bez obzira na granice, usmenim ili pismenim putem, te kroz umjetnička i druga sredstva izražavanja prema odabiru djeteta. Takav poticaj djeci daje i većina roditelja, sami ili kroz odvođenje djece na izvanškolske aktivnosti. Roditelji su prema Obiteljskom zakonu dužni pohađati roditeljske sastanke i njihova je briga svestrano obrazovanje svoje djece i poticanje njihovih umjetničkih, tehničkih, športskih i drugih interesa. U slučaju kršenja tog prava postoji mogućnost intervencija kroz izricanje mjera obiteljsko pravne zaštite.

100. Predškolski odgoj kao dio odgoja i naobrazbe u hrvatskom školskom sustavu organiziran je u 454 predškolske ustanove, od čega 45 vjerskih i 80 privatnih vrtića. Redovitim programima obuhvaćeno je 133.261 dijete predškolske dobi, što je 36 % od ukupnog broja djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj.

Svaka jedinica lokalne samouprave mora zadovoljavati potrebe za smještajem djece u prikladnu ustanovu i u programe koji zadovoljavaju dječje potrebe, interese i sposobnosti. U Projektu smjernica za dugoročni razvoj odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj predviđeno je da sustav predškolskog odgoja, koji će obuhvaćati djecu od 6 mjeseci do 6 godina života, do 2005. godine poveća obuhvat djece na 60% od ukupnog broja djece predškolske dobi.

4. Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja (čl.15)

101. U odnosu na prethodno izvješće došlo je do promjene. Naime, 1997. godine u RH stupanjem na snagu Zakona o udrugama prestao se primjenjivati Zakon o društvenim organizacijama i udruženjima građana .

102. Zakonom o udrugama propisano je da članom udruge mogu postati poslovno sposobni državljani Republike Hrvatske ili pravna osoba čije je sjedište u Republici Hrvatskoj. Što se tiče osoba bez poslovne sposobnosti, dakle i djece, Zakon propisuje da oni mogu biti članovi udruge bez prava sudjelovanja u radu tijela udruge - tzv. nominalni članovi.

103. U Republici Hrvatskoj je osnovano oko 40 zaklada od kojih se desetak bavi djecom na različite načine (pružanje materijalne pomoći, stipendiranje školovanja, poticanje dječjeg stvaralaštva i sl.). Posebnu ulogu u pomoći djeci, stradalnicima rata ima Zaklada "Ivana Brlić Mažuranić" koju je svojom odlukom od 10. ožujka 1992. godine osnovao Ministar rada i socijalne skrbi u cilju pružanja materijalne i financijske pomoći djeci bez jednog ili oba roditelja poginula u Domovinskom ratu i djeci invalidima Domovinskog rata. Funkcija Zaklade vršila se kroz evidentiranje djece kojoj je potrebna pomoć, prikupljanje financijskih i materijalnih sredstava, posredovanje pri raznim oblicima povremene ili trajnije skrbi za djecu kao što su "kumstva" osiguranje uvjeta za ostanak djeteta u obitelji, pomoć djeci za školovanje i sl. Značajna je uloga ove zaklade u pružanju pomoći ugroženoj djeci kroz koordinaciju intervencija raznih humanitarnih udruga koje prikupljaju i raspodjeljuju pomoć, poglavito za djecu. Značajan je doprinos Zaklade kod prikupljanja podataka o djeci stradalnicima rata, te na pronalaženju "kumova" za njih. Kumstvima je do 1996. godine bilo obuhvaćeno 394 -ero djece čiji su "kumovi" bili pojedinci ili obitelji iz inozemstva okupljeni u humanitarne udruge kao što su: Njemačko-hrvatski forum iz Augsburga koji je odmah u početku suradnje organizirao kumstva za 240 djece te Udruge prijatelji iz Milana koja je osiguravala kumstva za 106-ero djece kroz tri godine. Brojni donatori iz zemlje i inozemstva samoinicijativno su uplaćivali svoje priloge na račun Zaklade za svu djecu stradalnu u Domovinskom ratu. Iz tih sredstava pružana je jednokratna novčana pomoć putem centara za socijalnu skrb za Božićne i Novogodišnje blagdane, za nabavku školskih knjiga i pribora i za druge neophodne potrebe stradale djece. Krajem 2000. godine, iako je Zaklada prestala s radom, jer se nije ustrojila po odredbama novog Zakona o zakladama i fundacijama, 60-ero djece je nastavilo ostvarivati pomoć od svojih "kumova".

104. Velik je broj i nevladinih udruga koje se bave pitanjima zaštite djece te koje u svoje programe uključuju i samu djecu. Rad nevladinih udruga potpomaže se sredstvima državnog proračuna. Primjerice tijekom 2000. godine financirani su programi (u cijelosti ili djelomice) 65 udruga.

Posebice dragocjena suradnja nevladinih udruga i državnih tijela odnosno institucija je u području zaštite djece u slučaju nasilja u obitelji (postojanje SOS telefona,

Hrabri telefon), potiče se osnivanje domova za žrtve obiteljskog nasilja, organiziraju edukacijski seminari, savjetovanja, tiskanje raznih publikacija o dječjim pravima i sl.

105. Sudjelovanje djece u donošenju odluka u svojoj lokalnoj sredini pokušalo se osigurati na različite načine. Primjerice, u okviru projekta Saveza društava "Naša djeca" pod nazivom "Dječji forum" (početak projekta 20. 11. 1999.) osnovano je 86 dječjih foruma širom Hrvatske u kojima je aktivno preko 2000 djece od 9 do 14 g. Predstavnici dječjih foruma iz jednog grada čine "dječje gradsko vijeće" koje prati rad gradskog poglavarstva i daje svoje prijedloge gradskoj upravi. Do sada u 34 grada postoji ovo vijeće. U prvom tjednu mjeseca listopada održava se "dječji tjedan" tijekom kojeg gradonačelnik odnosno načelnik općine prima izaslanstvo djece. Također, kako bi se omogućilo djeci sudjelovanje u donošenju odluka u dječjim domovima djeca korisnici dječjih domova (starija od 10 godina) čine dječje vijeće. Sastaju se jednom mjesečno i svoje prijedloge upućuju ravnatelju doma. Ukoliko se ravnatelj doma ne očituje na njihove prijedloge ili nisu zadovoljni dobivenim očitovanjem, mogu svoje prijedloge uputiti upravnom vijeću.

5. **Zaštita privatnosti (čl. 16.)**

106. Zaštitu privatnosti djeteta moguće je prikazati s dva aspekta.

Prvi aspekt je privatnost djeteta unutar obitelji. Stručni rad s obiteljima pokazuje da su još uvijek ponegdje prisutni tradicionalni odnosi unutar obitelji. Roditelji, primjerice čitaju pa čak i otvaraju djetetova pisma, čitaju njegov dnevnik i slično. Nije rijedak slučaj da je nakon toga dijete izloženo verbalnom, pa čak i fizičkom nasilju, posebice kad se radi o adolescentima. Radi otklanjanja ove pojave učitelji i sredstva javnog informiranja, te stručnjaci koji se bave sukobima u obitelji naglašavaju štetnost ove pojave za pravilan psihofizički razvoj djeteta. S tim u svezi posebice su efikasne neke televizijske emisije namjenjene djeci i roditeljima, kao i redoviti spotovi o pravima djeteta.

S druge strane, sredstva javnog informiranja, posebice "žuti tisak" često nije korektan u prikazivanju kaznenih djela na štetu djece (grubo zanemarivanje, zlostavljanje, a posebice spolna zloraba djece). Iako se prešućuje ime djeteta objavljuju se podaci o počinitelju, koji često puta znače i identifikaciju djeteta. To svakako negativno utječe na pravilan razvoj djeteta, pa će se u narednom razdoblju češće pokretati kazneni postupak protiv novinara, te će se obraćati novinarskim udrugama s pozivom na primjenu novinarskog etičkog kodeksa. Početkom 2002. godine u udruženju novinara održano je savjetovanje o toj temi. Zakonom o javnom priopćavanju (članak 13. stavak 2.) propisana je da su javna glasila dužna poštivati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, poglavito djece, mladeži i obitelji.

107. Kako je već u ranijem tekstu navedeno, neki matičari izdaju isprave za dijete koje je posvojeno s podacima o biološkim roditeljima i s napomenom da je dijete posvojeno, kada i tko ga je posvojio, što je također, s aspekta djetetovih prava, povreda privatnosti djeteta.

108. Zakon o sudovima za mladež kao *lex specialis* za maloljetne počinitelje kaznenih djela u propisu čl. 55. određuje :

(1) Bez odobrenja suda ne smije se objaviti tijekom kaznenog postupka prema maloljetniku, niti odluka donesena u tom postupku.

(2) Objaviti se može samo onaj dio postupka odnosno samo onaj dio odluke za koju postoji odobrenje, ali se tada ne smije navesti ime maloljetnika i ostali podaci na temelju kojih bi se moglo zaključiti o kojem je maloljetniku riječ."

Navedeni propis jednako važi i kada se radi o kaznenim djelima koja su počinjena na štetu djece (članak 119. Zakona).

Osoba koja prekrši navedene propise prema Kaznenom zakonu čini kazneno djelo povrede tajnosti postupka.

109. U svezi s načelom tajnosti kaznenog postupka koji se vodi prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela ili za kaznena djela na štetu djece Udruga hrvatskih sudaca, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Hrvatsko novinarsko društvo i Američka odvjetnička komora su u mjesecu studenom 1999. godine u Hrvatskoj organizirali seminar na temu Mediji i kazneni postupak prema maloljetnicima. Ovome seminaru prisustvovali su suci za mladež, državni odvjetnici i novinari koji pišu o problematici maloljetničke delinkvencije, odnosno o kaznenim djelima počinjenim na štetu djece.

Kako se u zadnje vrijeme sve više govori o deliktima nasilja na štetu djece moramo napomenuti da su mediji postali daleko senzibiliziraniji na ovu problematiku. No, unatoč tome što su se gledišta i način izvještavanja o tome promijenili ocjenjuje se potrebnim daljnja edukacija novinara.

6. Dobivanje prikladnih informacija (čl. 17)

110. U proteklom razdoblju učinjen je značajan napredak glede uljučivanja svih državnih i društvenih čimbenika, posebice medija u promidžbi dječjih prava na način primjeren djetetu. Također se velika pozornost posvećuje dostupnosti dječjih knjiga, pa svaka škola i gradska četvrt ima knjižnicu namijenjenu djeci.

111. Određeni broj djece u Republici Hrvatskoj koristi internet putem kojeg dolazi do, za njih vrlo pozitivnih, ali nažalost i vrlo negativnih informacija. Prema podacima iz javnih glasila oko 400 000 stanovnika u Republici Hrvatskoj koristi se internetom ili oko 10 % stanovništva.

112. Praksa pokazuje sve veću informiranost djece u području njihovih prava, jer se osobno, u sve većem broju sa svojim problemima, obraćaju stručnim djelatnicima svoje škole, zdravstvenim ustanovama, centrima za socijalnu skrb, policiji i drugim nadležnim tijelima.

113. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu proveo je istraživački projekt Uloga medija u svakodnevnom životu djece. Istraživanje je provedeno na uzorku od 1000 djece u dobi od 10-14 godina, iz različitih regija Hrvatske. Rezultati pokazuju da je uloga medija u slobodnom vremenu djeteta dosta važna. Ipak, djeca više vremena posvećuju druženju s prijateljima nego gledanju televizije. Što su djeca starija više slušaju radio (djevojčice više od dječaka). Televiziju gleda 56 % ispitanika 3 i više sati dnevno (75 % ispitanika ima 3 i više sati slobodnog vremena). Obrazovanje roditelja ne utječe na duljinu gledanja televizije nego školski uspjeh djeteta (u skupini sa slabijim školskim uspjehom nađena su oba ekstrema duljine gledanja televizije, dok odlični učenici u prosjeku 2 sata gledaju televiziju). Igrane filmove i serije gleda preko 80% djece te nagradne igre i kvizove preko 60%, dok su emisije s područja kulture i informativne

emisije najmanje gledane. Djeca najviše vole gledati komedije (preko 92%). Rezultati ukazuju na to da što su djeca starija to im je manje stalo do edukativnih programa (djevojčice više gledaju ove programe nego dječaci). Djeca čije obitelji pripadaju nižim slojevima društva, te djeca iz manjih gradova više gledaju programe kojima se zadovoljava potreba za zabavom. Dječaci i mlađa djeca više gledaju programe u kojima se zadovoljava potreba za uzbuđenjem.

114. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži u suradnji s UNICEF-om pokrenuo je projekt Utjecaj medija na djecu. Godine 1999. započelo je istraživanje Uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zaključci sa okruglih stolova koji prate ovo istraživanje odnose se na uvođenja medijskog odgoja u školi, a između ostalog ukazuje se i potreba da se u ovom području određenim propisima osigura zaštita djece.

115. Značajan doprinos upoznavanju djece s njihovim pravima i senzibilizaciji javnosti dale su mnoge nevladine udruge u suradnji s vladinim organizacijama te razni projekti koji su rezultat djelovanja UNICEF-a u Republici Hrvatskoj. Posebice ističemo rad Udruge za inicijative u socijalnoj politici, Društva naša djeca, Udruge mali korak i sl. Posebni doprinos promidžbi prava djeteta su svakako projekti koji su rezultirali knjigama "Mi poznajemo i živimo svoja prava", "Odgoj za razvoj", koji su se provodili u suradnji UNICEF-a i Ministarstva prosvjete i športa.

116. Televizija ima redovite emisije u svome znanstveno obrazovnom programu s područja prava djeteta kao i u okviru dokumentarnog programa, te povremeno vrlo efektne spotove kojima se promiču prava djeteta, odnosno određenja Konvencije.

7. Pravo ne biti subjektom torture ili drugih okrutnih nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (čl. 37 a.)

117. S obzirom da je Republika Hrvatska u inicijalnom izvješću dala opširni prikaz osnovnih podataka, to se u ovome izvješću iznose samo značajne novine.

118. U Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne niti kazne doživotnog zatvora. Punoljetni počinioci kaznenog djela mogu biti kažnjeni kaznom zatvora najduljom do 40 godina. Maloljetnički zatvor u pravilu traje najviše do 5 godina, a izuzetno za kaznena djela za koja je za odrasle osobe predviđena dugotrajna kazna ili kaznena djela u stjecaju mogu biti kažnjena do 10 godina maloljetničkog zatvora.

119. Ustavna opredjeljenja Republike Hrvatske, svi zakonski propisi, kao i javno mnijenje protive se torturi bilo kojeg čovjeka, a posebice djece.

120. Postupak prema maloljetnim delinkventima bit će u kasnijem tekstu detaljnije razrađen (vidjeti poglavlje VIII točku 2).

V. OBITELJSKO OKRUŽJE I ALTERNATIVNA SKRB

VI. Roditeljsko vođenje i roditeljska odgovornost (čl. 5. i čl. 18. stavak 1-2)

121. Osim načelnim odredbama Obiteljski zakon i pojedinim odredbama utvrđuje sadržaj odgovornosti, dužnosti i prava roditelja glede skrbi o: životu i zdravlju djeteta, zaštiti djeteta od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba, odgoja, čuvanja, njege, obrazovanja, življenja s djetetom, upravljanja imovinom djeteta, uvažavanja osobnosti djeteta itd. sukladno Konvenciji o pravima djeteta.

odredbama utvrđuje sadržaj odgovornosti, dužnosti i prava roditelja glede skrbi o: životu i zdravlju djeteta, zaštiti djeteta od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba, odgoja, čuvanja, njege, obrazovanja, življenja s djetetom, upravljanja imovinom djeteta, uvažavanja osobnosti djeteta itd. sukladno Konvenciji o pravima djeteta.

Zakon također predviđa i mjere preventivnog karaktera u slučajevima roditelja koji valjano ne vrše svoje roditeljske dužnosti.

Za optimalan psihofizički razvoj djeteta, nesporno je potrebno da dijete živi u obiteljskom okruženju i da sporazumno o njegovom odgoju i podizanju brinu oba roditelja. Kao što proizlazi i iz ranijeg izvješća u Republici Hrvatskoj roditelji u pravilu, ponekad s velikim poteškoćama i odricanjima, podižu djecu s mnogo ljubavi i pažnje. Prema Statističkom ljetopisu iz 2001.godine u Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 1991. godine ima 827.281 bračni par s djecom. U 140.134 slučaja djeca žive samo s majkom, a 29.525 djece žive s ocem. (Podaci – Popis 2001.g.)

122. Radi jačanja obitelji i promicanja prava djeteta, primarno za samohrane, ali gotovo i sve druge zaposlene roditelje osigurava se dnevni smještaj djeteta u jaslicama, dječjim vrtićima, kao i produženim dnevnim boravcima u školi. Troškove gore navedenih smještaja djece u većem postotku podmiruju se iz državnog proračuna, a roditelji podmiruju samo dio troškova i to ovisno o svojim materijalnim mogućnostima i obiteljskim prilikama.

123. Na osnovi Zakona o socijalnoj skrbi, a radi očuvanja obiteljskog života siromašnim roditeljima i djeci s posebnim potrebama pruža se i novčana potpora.

Od materijalnih oblika pomoći koje uređuje Zakon o socijalnoj skrbi smatramo potrebitim spomenuti:

- pomoć za uzdržavanje. Ova se pomoć daje samcu ili obitelji koji nemaju dovoljno sredstava za uzdržavanje prema kriterijima utvrđenim ovim zakonom,

- pomoć za podmirenje troškova stanovanja koja se može odobriti samcu ili obitelji (prema kriterijima u zakonu),

- jednokratna pomoć samcu ili obitelji koji su se trenutačno našli u teškim okolnostima

- doplatak za pomoć i njegu u novčanom iznosu koji se odobrava osobi kojoj je potrebna pomoć druge osobe za svakodnevni život,

- osobna invalidnina – pravo na osobnu invalidninu ima teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba ili osoba s trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, a čije je oštećenje ili bolest nastala prije navršene 18. godine života.

Zakon o socijalnoj skrbi posebnu pozornost daje zaštiti siromašnih obitelji s djecom. Zbog toga se prilikom utvrđivanja visine pomoći za uzdržavanje, pa time i drugih prava koja se ostvaruju temeljem toga zakona uzima u obzir brojnost članova

obitelji i njena dobna struktura. Veću pomoć ostvaruju obitelji s više članova, obitelji s djecom. Dijete do 15 godine života smatra se u smislu Zakona o socijalnoj skrbi potpuno radno nesposobnom osobom, a dijete od 15 godina života do 18 godine života, odnosno do završetka školovanja ne mora biti prijavljeno nadležnoj službi za zapošljavanje, radi ostvarivanja pomoći za uzdržavanje.

124. Kako određeni broj roditelja nema potrebna znanja, a ponekad ni spremnosti za valjano podizanje djeteta, ali je ipak u interesu ostanak u obiteljskom okruženju, to su Obiteljskim zakonom predviđene dvije mjere preventivnog karaktera, koje su i prilikom prvog izvješća bile predviđene, ali su sada mnogo detaljnije razrađene. Radi se o sljedećim mjerama zaštite interesa djece:

- centar za socijalnu skrb upozorit će roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta i pomoći im da te pogreške i propuste uklone, a može ih uputiti u savjetovalište ili školu za roditelje

- centar za socijalnu skrb odredit će nadzor nad roditeljskom skrbi kad su pogreške i propusti u skrbi o djetetu višestruki ili učestali ili kad je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta. Odlukom o nadzoru određuje se osoba koja će vršiti nadzor i program nadzora, a po potrebi odlukom se upućuje djetetu i roditelja u zdravstvenu ili drugu ustanovu radi liječenja i druge stručne pomoći, odnosno upućivanje djeteta u poludnevni ili dnevni smještaj u dom za djecu.

Nadzor se određuje u najkraćem razdoblju od 6 mjeseci, a osoba koja vrši nadzir podnosi izvješće centru za socijalnu skrb najmanje jedanput u dva mjeseca, a na zahtjev centra za socijalnu skrb i češće.

125. Člankom 97. Obiteljskog zakona određeno je da roditelji imaju dužnost i pravo zastupati svoje dijete i za njega sklapati pravne poslove, osim ako je zakonom drukčije određeno. Ovdje se ističe rastuća sloboda djeteta u samostalnom poduzimanju pravnih radnji.

126. Centar za socijalnu skrb može u svako doba zahtijevati od roditelja polaganje računa o upravljanju djetetovom imovinom, te o prihodima koje dijete ili obitelj ostvaruje za potrebe djeteta na temelju posebnih propisa.

127. Također centar za socijalnu skrb može radi zaštite imovinskih interesa djeteta donijeti odluku da roditelji glede upravljanja djetetovom imovinom imaju položaj skrbnika.

128. U slučajevima kad po ocjeni suda ili centra za socijalnu skrb dođe ili bi u pojedinim pravnim situacijama moglo doći do sukoba interesa djeteta i roditelja, centar za socijalnu skrb će djetetu postaviti skrbnika za poseban slučaj radi zastupanja njegovih interesa u određenom upravnom i sudskom postupku te u konkretnom pravnom poslu između roditelja i djeteta. Osim toga centar može radi zaštite imovinskih interesa djeteta zahtijevati od suda da odredi mjere osiguranja na imovini roditelja.

129. U odnosu na prethodni Zakon o braku i porodičnim odnosima, novi Obiteljski zakon poznaje institut zajedničke roditeljske skrbi i odgovornosti u slučajevima odvojenog života roditelja.

U tom kontekstu nadležno tijelo može odlučiti da pojedine dužnosti iz sadržaja roditeljske skrbi obavlja roditelj s kojim dijete ne živi (primjerice da brine o zdravlju djeteta, izvanškolskim aktivnostima, pomoći kod učenja, upravljanja imovinom i sl.).

U određenom slučaju nadležno tijelo može odlučiti da će samo jedan roditelj skrbiti o djetetu.

1. Odvajanje od roditelja i skrb izvan vlastite obitelji (čl. 9. i 20.)

130. Iako je život djeteta u vlastitoj obitelji u pravilu najprikladniji oblik zbrinjavanja i odgoja djeteta, ipak je u određenim situacijama u interesu djeteta da se povjeri na čuvanje i odgoj ustanovi socijalne skrbi ili drugoj osobi odnosno udomiteljskoj obitelji. Ponekad se radi o djeci koja nemaju roditelje, pa se zbrinjavaju na navedeni način.

131. Zakonom o socijalnoj skrbi u dječji dom ili udomiteljsku obitelj mogu se smjestiti djeca, čiji su roditelji emocionalno vezani i odgovorni za svoje dijete, ali im životne okolnosti (teža kronična ili zarazna bolest, neriješeno stambeno pitanje i druge negativne životne okolnosti) trenutačno ne omogućuju život s djetetom u vlastitoj obitelji. Na osnovi ovog zakonskog teksta odvajanje djeteta treba imati samo privremeni karakter nakon čega roditelj mora stvoriti uvjete za zajednički život s djetetom. U međuvremenu roditelj mora biti u stalnom kontaktu s djetetom i vršiti sve ostale sadržaje roditeljske skrbi. On mora dati pristanak na smještaj djeteta, može ga u svakom času prekinuti i preuzeti brigu o svojem djetetu. Za one roditelje koji ne osiguraju uvjete za povratak djeteta u obitelj može se pokrenuti postupak oduzimanja roditeljske skrbi.

Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi u domove socijalne skrbi također se mogu smjestiti djeca s posebnim potrebama (tjelesno ili duševno oštećena djeca), ako je to u interesu njihove rehabilitacije, školovanja ili mu roditelji nisu u mogućnosti pružiti odgovarajuću skrb.

132. Obiteljskim zakonom odvajanje djece iz obitelji i smještaj u ustanovu socijalne skrbi ili udomiteljsku obitelj vezano je za mjere ograničenja ili isključenja roditeljske skrbi.

Ako roditelji u većoj mjeri zanemaruju odgoj i podizanje djeteta ili postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, centar za socijalnu skrb će roditelju oduzeti pravo da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, te će dijete povjeriti na čuvanje i odgoj udomiteljskoj obitelji ili dječjem domu. Smatra se da roditelj u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta primjerice, ako ne skrbi dovoljno o prehrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj pomoći, redovnom pohađanju škole i drugim potrebama djeteta. Ova mjera izriče se i roditelju koji nije zaštitio dijete od štetnih posljedica drugih osoba, a posebice članova obitelji. Oduzimanjem prava na čuvanje i odgoj djeteta ne prestaje odgovornost i ostale dužnosti i prava roditelja prema djetetu. Slijedom ovog određenja roditelj i nadalje odlučuje o svim važnim odlukama o osobi i upravljanju imovinom djeteta. Tako će primjerice donositi odluku o vrsti škole koju će dijete pohađati, o operativnim zahvatima, davati pristanak da se dijete zaposli i drugo. Roditelj je također dužan održavati susrete i druženje s djetetom te doprinositi za njegovu uzdržavanje.

Centar za socijalnu skrb može po službenoj dužnosti, ili na zahtjev roditelja ili skrbnika uputiti dijete kod kojeg je došlo do poremećaja u ponašanju u ustanovu socijalne skrbi na poludnevni, dnevni, tjedni odnosno dulji smještaj, ako roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati dijete. O tretmanu djece u odgojnoj ustanovi biti će u daljnjem tekstu šire obrazloženje.

Ipak treba istaći da je novina Obiteljskog zakona da centri za socijalnu skrb mjeru oduzimanja prava roditelja da živi s djetetom, i mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu

mogu izreći u trajanju najduljem od godinu dana, nakon čega u interesu djeteta moraju ispitati efikasnost izrečene mjere te izreći istu ili drugu mjeru zaštite.

Dijete će se nadalje odvojiti od roditelja, ako je odlukom suda roditeljima oduzeta roditeljska skrb. Sud će takvu odluku donijeti ako je roditelj grubo zanemario ili zlorabio svoje roditeljske dužnosti.

Novina je teksta Obiteljskog zakona, što je u odnosu prema ranije važećim propisima, decidirano navedeno što se smatra grubim zanemarivanjem, odnosno zlorabom roditeljskih prava i dužnosti. Prema članku 115. Obiteljskog zakona takva ponašanja definiraju se kako slijedi:

Roditelj zlorabi roditeljske dužnosti i prava:

- ako provodi tjelesno ili duševno nasilje nad djetetom,
- ako spolno iskorištava dijete,
- ako izrabljuje dijete sileći ga na pretjerani rad ili na rad koji nije primjeren njegovoj dobi,
- ako djetetu dopušta uživanje alkoholnih pića, droge ili drugih opojnih sredstava,
- ako navodi dijete na društveno neprihvatljivo ponašanje,
- ako na drugi način grubo krši djetetova prava.

Roditelj grubo zanemaruje roditeljske dužnosti i prava:

- ako je napustio dijete,
- ako ne skrbi dulje od tri mjeseca o djetetu s kojim živi,
- ako u roku od godine dana na stvori uvjete za zajednički život s djetetom koje je smješteno u drugu obitelj ili u dom za djecu, a da za to nema posebno opravdan razlog,
- ako je zanemario skrb za osnovne životne potrebe djeteta s kojim živi ili se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donijelo nadležno tijelo.

133. Djeca koja se odvajaju od obitelji smještavaju se:

- u ustanove socijalne skrbi:

a) domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u kojima je na kraju 2001. godine smješteno 1138 djece.

b) domove za djecu s poremećajima u ponašanju u koje je na kraju 2001. godine bilo smješteno 1060,

c) domove za djecu s posebnim potrebama u kojima je na kraju 2001. godine tretmanom bilo obuhvaćeno 1888 djece.

- u udomiteljske obitelji u koje je tijekom 2001. godine smješteno 2635 djece od kojih 1481 dijete iz razloga neodgovarajuće roditeljske skrbi, 44 djece s poremećajima u ponašanju, 241 dijete čiji roditelji privremeno nisu u mogućnosti o njima brinuti (do 3 mjeseca), 6 djece zajedno s majkom, 40 djece s psihičkim smetnjama ili ovisnici o opijatima, te 553 tjelesno ili mentalno oštećena djeteta.

Prethodni podaci su iz evidencije Ministarstva rada i socijalne skrbi.

134. Što se tiče izbora udomiteljske obitelji (primjedba Odbora pod D. točka 16), smatramo važnim istaknuti da je ovaj postupak u nadležnosti centra za socijalnu skrb u kojem postoji stručni tim (socijalni radnik, psiholog i pravnik). Stručnjaci vrše detaljnu analizu uvjeta kod obitelji potencijalnih udomitelja djeteta. Osim materijalnih i socijalnih uvjeta, analiziraju se i osobine udomitelja (odnos prema djeci, motivi prihvaćanja djece, razina obrazovanja odnosno koliko su u mogućnosti u tom smislu pomoći djeci, osobine udomitelja kao odgajatelja, stambeni, materijalni uvjeti itd). Uvijek kada je to moguće dijete se nastoji smjestiti u obiteljsku sredinu što sličniju sredini njegova podrijetla glede vjere, narodnosti, jezika i sl. (sukladno određenju Konvencije)

Stručne osobe iz centra za socijalnu skrb dužne su nadzirati proces prilagodbe djece u obitelji udomitelja i redovito pratiti zdravlje, razvoj i odgoj djeteta u tim obiteljima.

U slučaju bilo kakve sumnje da bi boravak djeteta u udomiteljskoj obitelji štetio razvoju ili odgoju djeteta, centar za socijalnu skrb ukinut će svoje rješenje i poduzeti mjere odgovarajućeg zbrinjavanja djeteta posebice ako se utvrdi da je udomiteljskoj obitelji motiv uzimanje na skrb djeteta isključivo novčana naknada.

Također naglašavamo da je smještaj djece u udomiteljske obitelji ili domove za djecu privremenog karaktera dok se ne steknu uvjeti za povratak u vlastitu obitelj ili pretpostavke za posvojenje

3. Sjedinjenje s obitelji (čl. 10.)

135. S obzirom da je Odbor u ovom području prilikom razmatranja prethodnog izvješća imao određene primjedbe, u tom smislu je i razmatrano trenutačno stanje u Republici Hrvatskoj.

Propisima Republike Hrvatske određeno je da, ukoliko međunarodnim ugovorom nije drukčije određeno, nadležno tijelo Republike Hrvatske poduzima privremene mjere za zaštitu prava i interesa osobe i imovine stranog državljanina, dok tijelo države čiji je on državljanin ne donese o tome odluku i ne poduzme određene mjere.

Sukladno tome nadležna tijela Republike Hrvatske poduzimaju sve potrebne mjere zaštite djece zatečene na području Republike Hrvatske bez roditeljske skrbi i o tome obavještavaju Ministarstvo rada i socijalne skrbi.

U svim tim slučajevima Ministarstvo rada i socijalne skrbi obavještava nadležna tijela domicilne države djece, odnosno roditelja.

Napominjemo da je ranijih godina značajno smanjen broj djece iz ratom razdvojenih obitelji, a nadležna tijela Republike Hrvatske poduzimaju sve mjere i aktivnosti da se obitelji spoje ili barem uspostave kontakti s rodbinom u slučajevima gdje nije moguće pronaći roditelje. Državna tijela su u tom smislu uspostavila suradnju i s organizacijom Crvenog križa u okviru koje postoji služba traženja te sa UNHCR-om i UNICEF-om, a velika je pomoć i International Social Service.

Za ilustraciju primjerice navodimo da su tijekom 1997. godine centri za socijalnu skrb donijeli rješenje o prestanku skrbništva za 67 osoba od čega 35 osoba zbog punoljetnosti a 32 djece se spojilo sa svojim obiteljima te su roditelji ili roditelj preuzeli skrb o djeci u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, SR Jugoslaviji ili u drugim zemljama.

Značajno je naglasiti da je do uspostavljanja veza između roditelja i djece te srodnika u većem broju slučajeva došlo putem suradnje s uredima ISS-a europskih država i nadležnih tijela Republike Hrvatske.

136. Kako je već u prethodnom tekstu navedeno, Hrvatska je stranka Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece temeljem koje postupa po zahtjevima centralnih tijela drugih država i po zahtjevima svojih građana.

4. Nezakonito odvođenje i zadržavanje djeteta (čl. 11)

137. Osnovni podaci dati su u inicijalnom izvješću, stoga se u ovome izvješću daje kratki prikaz novina u zakonodavstvu te postupanje u praksi.

138. Republika Hrvatska je postala strankom Haške Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece (Haag, 1980) od 8. listopada 1991, notifikacijom o sukcesiji. Konvencija je ratificirana 7. travnja 1994. godine.

Ministarstvo rada i socijalne skrbi kao središnje tijelo u smislu odredaba ove Konvencije godišnje ima u postupku oko desetak slučajeva protupravnog odvođenja ili zadržavanja djeteta te isti toliki broj u predmetu provedbe odluka o kontaktima (susretima i druženju djeteta s roditeljem s kojim ne živi).

Za donošenje odluka o priznanju i ovrsi stranih sudskih odluka u takvim slučajevima nadležan je sud te je u tom smislu nadležan i u postupcima donošenja odluka po zahtjevima sukladno Haškoj konvenciji o građansko pravnim aspektima međunarodne otmice djece.

Kao što je već navedeno u poglavlju "Međunarodna suradnja" u Republici Hrvatskoj razmatra se pristupanje Europskoj konvenciji o priznanju i izvršenju odluka o skrbi za djecu i ponovnoj uspostavi skrbi za djecu.

139. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova za promatrano razdoblje službe unutarnjih poslova postupale su u okviru svoje nadležnosti u 18 slučajeva protupravnog zadržavanja ili odvođenja djece prema odredbama Haške Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece (utvrđivanje boravka djece i pomoć kod izvršenja sudskih odluka o vraćanju djece). Problem u praksi sudova je neujednačenost postupanja, stoga se ocjenjuje potrebnim edukacija stručnjaka koji rade na sličnim predmetima u sudstvu i upravi. Do sada prijedlozi plana takovih seminara nisu prihvaćani zbog nedostatka sredstava u državnom proračunu.

140. Glede novina u zakonodavstvu Republike Hrvatske smatramo potrebnim spomenuti određenje Kaznenog zakona prema kojem će se strožom kaznom zatvora kazniti osoba koja dijete oduzme od roditelja, skrbnika, osobe ili ustanove kojoj je ono povjereno, te ga odvede u inozemstvo.

141. Prema Obiteljskom zakonu ako se dijete nalazi bez pravne osnove kod druge osobe koja ga odbija predati o zahtjevu roditelja centar za socijalnu skrb donijet će odluku bez odgode.

5. Uzdržavanje (čl. 27. st. 4.)

142. Osnove ovoga instituta detaljno su opisane u Inicijalnom izvješću, stoga će se u ovome izvješću dati samo pregled zakonskih promjena.

143. Roditelji su dužni uzdržavati malodobno dijete, a nastupom punoljetnosti ta obveza prestaje. Roditelji su dužni uzdržavati punoljetno dijete u sljedećim slučajevima:

- dok se dijete redovno školuje obveza traje do završetka školovanja, te još jednu godinu nakon završetka školovanja ako se dijete ne može zaposliti;
- ako zbog bolesti i fizičkih i psihičkih nedostataka nije sposobno za rad, a nema dovoljno sredstava za život.

144. Republika Hrvatska je stranka Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu (New York, 1956.) po kojoj postupa u slučajevima međunarodnopravnih zahtjeva.

Godišnje se prosječno zaprimi oko 70 takvih zahtjeva iz drugih država, dok Republika Hrvatska pokreće u ime djece koja žive na području Republike Hrvatske oko 30 takvih postupaka godišnje prema drugim državama.

6. Djeca lišena obiteljskog okruženja (čl. 20.)

145. O primjeni članka 20. Konvencije izvješće je dano u okviru problematike vezane za članak 6. (točke 68 do 78)

7. Posvojenje (čl. 21.)

146. Posvojenje je , prema stajalištu stručnjaka najprikladniji oblik zaštite djece bez roditeljske skrbi i djece o kojima roditelji valjano ne brinu i nema izgleda da će to uskoro činiti.

Prema Obiteljskom zakonu postoje dvije vrste posvojenja: srodničko i roditeljsko. Ostalo je ranije rješenje da u pravilu posvojitelji mogu biti osobe u dobi od 21-35 godina života, a ako je to od posebnog interesa za dijete, posvojitelji mogu biti i starije dobi, ali dobna razlika između posvojčeta i posvojitelja ne može biti veća od četrdeset godina.

I nadalje je omogućeno međudržavno posvojenje ali samo iznimno, ako je od osobite koristi za dijete. Osobita korist za dijete postoji ako se radi o posvojenju od strane očuha ili maćehe, srodnika, ranijoj emocionalnoj vezi djeteta s potencijalnim posvojiteljima odnosno ako dijete ispunjava pretpostavke za posvojenje a za njegovo posvojenje nema zainteresiranih hrvatskih državljana.

U 1999. godini u Republici Hrvatskoj zasnovano je ukupno 159 posvojenja, od toga 127 srodničkih i 32 roditeljska posvojenja. Od ukupnog broja posvojenja bilo je 7 međudržavnih posvojenja.

U 2000. godini zasnovano je 171 posvojenje, od čega 128 srodničkih, a 43 roditeljska. Od tog broja 10 ih je međudržavnih.

U 2001. godini zasnovano je 148 posvojenja od kojih 122 srodnička i 26 roditeljskih. Od navedenog broja 4 posvojenja zasnovana su sa stranim državljanima. Posvojenje se smatra najadekvatnijim oblikom zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i svuda gdje su ispunjene zakonske pretpostavke primjenjuje se ovaj oblik zbrinjavanja djece prije nego udmiteljstvo i smještaj u dječji dom.

Postupak za zasnivanje posvojenja, od izbora posvojitelja do donošenja odluke o posvojenju u isključivoj je nadležnosti države i provodi se bez naplate. Institut posvojenja može se primijeniti samo ako je u djetetovom interesu. Ipak ne možemo biti zadovoljni radom centara za socijalnu skrb jer dovoljno ne rade na tome da se poveća broj posvojenja, pa mnoga djeca ostaju duže vremena u dječjem domu.

Broj potencijalnih posvojitelja u odnosu na broj djece spremne za posvojenje je daleko veći, pa je primjerice u 2001. godini zaprimljeno kod centara za socijalnu skrb ukupno 3.876 prijedloga za posvojenje.

8. Periodično razmatranje smještaja djeteta (čl. 25)

147. Prema određenjima Zakona o socijalnoj skrbi i Obiteljskog zakona djelatnici centra za socijalnu skrb dužni su pratiti prilike u kojima žive djeca izvan vlastite obitelji, što uključuje i praćenje njihovog tjelesnog i duševnog zdravlja, ali i drugih potreba djeteta. U tu svrhu djelatnici centra za socijalnu skrb dužni su najmanje svakih 6 mjeseci obići smješteno dijete. Ustanove socijalne skrbi prema potrebi, a najmanje jedan puta godišnje daju izvješća o svim okolnostima značajnim za podizanje djeteta. Ako se radi o djetetu pod skrbništvom skrbnik je dužan svakih 6 mjeseci i kad to zatraži centar za socijalnu skrb podnijeti izvješće o svojem radu i o stanju štíćenika.

148. Sukladno određenju Zakona o socijalnoj skrbi posebnim Pravilnikom o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi određeni su kvalitetniji standardi što se tiče smještene djece u domove u odnosu na potreban prostor i opremu doma te stručne djelatnike koji su tamo zaposleni.

Ovim Pravilnikom smanjen je broj djece u odgojnim skupinama, te je propisana obveza zapošljavanja socijalnog radnika i psihologa na razini doma, koji su članovi stručnog tima u domu.

Prema potrebi, u dječjim domovima se angažiraju stručnjaci kao vanjski suradnici kako bi se poboljšala razina stručnog rada u domu.

149. Praksa je pokazala da dulji boravak u ustanovi kod djece koja izlaze iz doma radi punoljetnosti odnosno završenog školovanja uvjetuje nesnalaženje u društvu jer nisu u dovoljnoj mjeri osposobljeni za samostalni život. Problem je veći ukoliko djeca nemaju srodnike, odnosno osobe koje im nakon izlaska iz doma mogu pružiti smještaj, a ne mogu naći zaposlenje.

S tim ciljem u Republici Hrvatskoj su osnovane 4 stambene zajednice odnosno stana u kojima živi po četvero djece u svakome.

Tri stana (2 u Zagrebu i 1 u Osijeku) funkcioniraju kao podružnice dječjeg doma, a jednu stambenu zajednicu osnovala je nevladina udruga.

150. Do 2001. godine na području Republike Hrvatske postojalo je 14 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska, a tijekom 2000 godine započela su s radom 3 dječja doma drugih osnivača (1 dječji dom čiji je osnivač SOS dječje selo Hrvatska, 1 čiji je osnivač Caritas i 1 čiji je osnivač španjolska udruga Nuevo Futuro).

151. U okviru nacionalne politike zaštite prava djeteta intenziviraju se aktivnosti usmjerene na educiranje stručnih djelatnika dječjih domova kako bi oni suradno s nadležnim centrima za socijalnu skrb pravovremeno mogli prepoznati pojedinačne slučajeve radi poduzimanja odgovarajuće mjere za zaštitu djeteta. Naime, namjera je skratiti duljinu boravka djece unutar institucije na način da se što prije ostvari preduvjet za povratak djeteta u biološku obitelj ili za posvojenje djeteta ili da se dijete smjesti u odgovarajuću udomiteljsku obitelj.

152. Na dan 31. 12. 2001. godine u dječje domove čiji osnivač je Republika Hrvatska smješteno je ukupno 1138 djece.

Od tog broja 1083 djece je na stalnom smještaju, a 55 korisnika je na poludnevnom boravku ili se radi o smještaju trudnice/majke s djetetom.

Od ukupnog broja djece na stalnom smještaju 575 je muškog spola, a 508 ženskog.

Najviše smještene djece je u dobi od 7-14 godina (414) – od kojih je 179 djevojčica i 235 dječaka.

Tijekom 2001. godine za 313 djece je prekinut smještaj u ustanovi iz slijedećih razloga:

61		radi punoljetnosti/završetka školovanja
144	-	povratak roditeljima
8	-	smještaj kod rodbine
61	-	posvojenje
20	-	smještaj u ustanovu za poremećaje u ponašanju
19	-	smještaj u ustanovu za djecu s teškoćama u psihofizičkom razvoju

Prema podacima Ministarstva rada i socijalne skrbi u udomiteljske obitelji na dan 31.12.2001. godine smješteno je 2365 djece, od kojeg broja 1481 dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 241 dijete čiji roditelji nisu u mogućnosti privremeno skrbiti o djetetu (zbrinjavanje do 3 mjeseca), 553 tjelesno ili mentalno oštećena djeteta, 40 djece ovisnika o alkoholu, drogi ili drugim opijatima, 44 djece s poremećajima u ponašanju te 6 trudnica odnosno roditelja s djetetom. Važno je naglasiti da se zadnjih godina ovoj vrsti zbrinjavanja djece posvećuje značajna pozornost posebice glede promidžbe udomiteljstva, stručnije obrade obitelji udomitelja te stručnog rada sa samim obiteljima. Nažalost, prema zadnjim analizama tih obitelji zabrinjavajuća je činjenica da je cca 20% udomitelja iznad 60 godina starosti kao i činjenica da je 20 % udomitelja bez škole ili s nepotpunom osnovnom školom. Ohrabruje podatak da se broj obitelji koje žele brinuti o djeci iz godine u godinu sve više povećava što omogućava smještaj djece s kojom je potreban individualni rad. Tako je prema podacima na dan 31. 12. 2001. godine u 68% obitelji, u kojima su djeca udomljena, smješteno samo jedno dijete.

153. Za razliku od stanja u vrijeme izradbe inicijalnog izvješća , u vremenu od 1996. godine dogodile su se značajne promjene glede osnivanja tzv. "Autonomne ženske kuće". O ovome pitanju detaljnije izvješće daje se pod točkom 149. u svezi s člancima 19. i 39. Konvencije kroz prikaz legislative i prakse glede osnivanja i rada skloništa za žrtve obiteljskog nasilja.

154. Zakonom o socijalnoj skrbi koji je na snazi od 1997.godine omogućeno je osnivanje doma za djecu i vjerskoj zajednici, udrugama, trgovačkim društvima, te drugim fizičkim i pravnim, domaćim ili stranim osobama, ali pod uvjetima i na način predviđen hrvatskim Zakonom o ustanovama i Zakonom o socijalnoj skrbi.

155. Također je značajno napomenuti da Republika Hrvatska ima uređeno pitanje privremenih mjera žurnog zbrinjavanja djece, stranih državljana koja se zateknu na njezinu području bez pratnje roditelja ili skrbnika. U prvom redu dijete se smjesti ili u dom ili u obitelj udomitelja, osigurava se zdravstvena zaštita i uzdržavanje, postavlja se skrbnik djetetu za zaštitu njegovih interesaa a u međuvremenu se obavješćuje država čiji je državljanin, radi eventualnog preuzimanja daljnjih mjera zaštite djeteta odnosno spajanja djeteta s obitelji.

Napominjemo da je za 2001. godinu u Republici Hrvatskoj evidentirano 89 djece, stranih državljana, pod skrbništvom.

9. Zlostavljanje i zanemarivanje uključujući fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju (čl. 19. i 39.)

156. Odgovornost i pravo na zaštitu djece prema Ustavu i Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske izrijeком je prvenstveno dana roditeljima. U svim slučajevima neodgovornog ponašanja roditelja spram interesa djeteta nadležna državna tijela ovlaštena su intervenirati. Ovo je uvijek osjetljivo područje jer se često postavljaju pitanja u svezi s ograničenjima postupanja u ovakvim slučajevima, glede problema zadiranja u obiteljsku intimu, zaštitu privatnosti i nepovredivosti doma i slično. Opće prihvaćeno stajalište je da u slučajevima osnovane sumnje o ugroženosti interesa djeteta, bilo da se radi o zanemarivanju, zlostavljanju i slično, nadležni centar za socijalnu skrb ili pravosudna tijela postupaju po službenoj dužnosti ili po zahtjevu drugog roditelja.

157. Republika Hrvatska posebno prati i delikte nasilja u obitelji, pa kako nasilničko ponašanje jednog člana obitelji nad drugim članom može rezultirati psihičkim zlostavljanjem djeteta, treba napomenuti da je zakonodavac u prosincu 2000. godine dopunio Kazneni zakon novim propisom koji nosi naziv "Nasilničko ponašanje u obitelji". Ta odredba glasi:

"Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugoga člana obitelji u ponižavajući položaj, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine".

Jednako tako i novi Obiteljski zakon koji je u primjeni od 1. srpnja 1999. godine propisuje: "U obitelji je zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji".

Člankom 362. istoga Zakona propisano je "Bračni drug ili bilo koji punoljetni član obitelji koji se protivno članku 118. Obiteljskog zakona nasilnički ponaša kaznit će se za prekršaj kaznom zatvora u trajanju od 30 dana". Jedan od najtežih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja građana, odnosno kaznenih djela, je svakako nasilje u obitelji kao i nasilje nad djetetom od drugih osoba. Praćenje trenda ove pojave ukazuje na povećanje broja prijavljenih slučajeva zlostavljanja žena i/ili djece. Upitno je da li je to odraz stvarnog stanja kretanja ove pojave ili je tomu trendu znatno pridonijela osviještenost samih žrtava o potrebi prijavljivanja tih djela, te sve veća senzibilizacija nadležnih službi i šire javnosti za ovu složenu problematiku.

Radi sve većeg broja slučajeva nasilničkog ponašanja članova obitelji pokazalo se nužnim sankcionirati takvo ponašanje bez obzira da li je nasilje izvršeno nad maloljetnim ili punoljetnim članom obitelji. Osim obiteljsko pravne zaštite djeteta u ovim slučajevima predviđene su i prekršajne i kaznene sankcije protiv počinitelja djela.

Nadalje, pokazala se potreba uvođenja instituta "zabrane pristupa nasilnika žrtvi", jer se smatra da je u određenom broju slučajeva to najučinkovitiji trenutni oblik pomoći žrtvi.

158. Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova postupanje policije u području obiteljskog nasilja u razdoblju do 01.07.1999. godine bilo je otežano iz razloga nepostojanja jasne zakonske uređenosti kojom bi nasilje u obitelji bilo izuzeto iz područja obiteljske intime i stavljeno u područje državne intervencije. U tom razdoblju zakonski osnov postupanja policije bio je ostvaren kada bi se nasiljem u obitelji ostvarilo obilježje nekog prekršaja ili kaznenog djela propisanog zakonom.

Unatoč i takvim normativnim nejasnoćama i nedorečenostima u području nasilja u obitelji, za istaknuti je da je u razdoblju od 01.01.1995. do 31.12. 2001. godine, u Republici Hrvatskoj, policija zaprimila ukupno 55092 zahtjeva ili dojava za pružanjem pomoći u zaštiti od nasilja, te je pružila 54675 intervencija, a daljnjim mjerama u svezi takvih događaja ukupno je zbog počinjenog nekog prekršaja prijavila 31801 počinitelja, a zbog nasiljem počinjenog nekog kaznenog djela ukupno je kazneno prijavila 4481 počinitelja. Takvim nasiljem u obitelji ukupno je oštećeno 41075 osoba. U 10578 slučaja obaviješten je nadležni centar za socijalnu skrb radi primjene odgovarajućih mjera obiteljsko pravne zaštite djece.

Korijenite promjene na suzbijanju nasilja u obitelji, nastupile su postupanjem policije u primjeni odredbe članka 118. Obiteljskog zakona, od stupanja na snagu 01.07.1999. godine, a kojom je zabranjeno nasilničko ponašanje u obitelji bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji, te odredbe čl.362. ovoga zakona kojom je to nasilničko ponašanje propisano kao prekršaj i za koje se može izreći kaznena mjera od 30 dana zatvora. Radom policije u provedbi navedenih odredbi, temeljem zaprimljenih

dojava ili po zahtjevima za pružanje pomoći u zaštiti člana obitelji ugroženog nasiljem, u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 01.07.1999. do 31.12.2001. godine, otkriveno je i prijavljeno ukupno 9063 počinitelja prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji kojim je oštećeno ukupno 12928 osoba.

U cilju unapređenja rada policije i ujednačenog postupanja u predmetima obiteljskog nasilja Ministarstvo unutarnjih poslova u studenom 1999. godine izradilo je uputu o načinu postupanja policije u primjeni odredbe čl. 118. Obiteljskog zakona kojom je određen sadržaj i način postupanja policije u svezi prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, a sukladno kojoj:

- postupanje policije započinje zaprimanjem dojave ili zahtjeva za pružanjem intervencije od bilo koga i na bilo koji način za osobu koja je izložena nekom obliku obiteljskog nasilja;
- upućivanje policijskih službenika na mjesto događaja, provjera dojave ili zahtjeva za pružanje intervencije, te poduzimanje mjera i radnji u cilju pružanja pomoći žrtvi u svrhu: zdravstvenog zbrinjavanja i sprječavanja nastavljanja nasilja;
- prikupljanje podataka i obavijesti potrebnih za razjašnjavanje i dokazivanje događaja;
- privođenje počinitelja (ako su za to ispunjeni zakonski uvjeti) u policijski prostor radi zadržavanja ili uz zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, zbog prekršaja nasilničkog ponašanja opisanog u članku 118., a kažnjivog po članku 362. OZ, privođenje prekršajnom sucu;
- u zahtjevu za pokretanje prekršajnog postupka, ovisno o okolnostima, podnositelj zahtjeva tražit će da se protiv počinitelja izreče i odgovarajuća zaštitna mjera (npr. oduzimanje oružja);
- u slučajevima kada je obiteljskim nasiljem oštećena maloljetna osoba ili je bila nazočna činjenju nasilja, poduzimanje preuzimaju kriminalistički službenici za maloljetničku delinkvenciju zbog sumnji da se radi o kaznenom djelu iz čl. 213. KZ
- izrađuje se obavijest za socijalnu skrb kojim ga se obavještava o poduzetom i utvrđenom, a poradi eventualnih daljnjih socijalno-intervencijskih postupanja i poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti.

U razdoblju od 01.01. do 31.12.2001. godine u Republici Hrvatskoj prekršajno su prijavljena 5004 počinitelja nasilničkog ponašanja u obitelji, od kojih je 559 ili 11,7% privedeno prekršajnom sucu, dok je sukladno članku 35. Zakona o unutarnjim poslovima, 863 ili 16,7% osoba zadržano u prostorima redarstvenih vlasti.

Od strane prekršajnog suca donijeta su 828 ili 16,5% izvršnih rješenja, dok je od strane redarstvenih vlasti podneseno 20 žalbi na rješenje prekršajnom sucu.

Počinjenim nasilničkim prekršajem u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je ukupno 7159 osoba (unutar ukupnog broja oštećenih – 1774 ili

24,8% je maloljetnih osoba, od čega je 1359 djece, 415 maloljetnika i 5205 punoljetnih osoba) od čega su 3847 odrasle žene ili 53,7%.

Nadalje, izmjenama Kaznenog zakona Republike Hrvatske koje su stupile na snagu od 01.01.2001., propisano je novo kazneno djelo « Nasilničko ponašanje u obitelji», opisano u čl. 215.a Kaznenog zakona, a koje se progoni po službenoj dužnosti.

Policija u RH, tijekom 2001. godine, dakle u prvoj godini primjene u RH, otkrila je i prijavila 443 takva kaznena djela.

Radi cjelovitog i primjerenog rješavanja nasilja u obitelji, u Republici Hrvatskoj prepoznata je nužnost izrade i donošenja posebnog zakona o zaštiti obitelji od nasilja, a kojim će se razraditi i osigurati provedbu jedinstvenog koncepta postupanja, koji će uzeti u obzir sve dijelove problema koji valja obraditi, koji je dosljedno orijentiran jasnim predodžbama cilja i koji će slijediti sve državne i privatne ustanove koje takvog zakonskog koncepta sudjeluju u radu utemeljenom na zajedničkoj i kooperativnoj provedbi

159. U dosadašnjem djelovanju pokazala se potreba za skloništima za žrtve obiteljskog nasilja. Republika Hrvatska u svojem vlasništvu nema skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u koje bi se moglo zajedno smjestiti majke i djecu. Opredjeljenje na ovom području je da država ne osniva ta skloništa, ali je zakonom dana mogućnost pravnim i fizičkim osobama osnivanja javne ustanove socijalne skrbi - doma za djecu i odrasle osobe-žrtve obiteljskog nasilja. U Republici Hrvatskoj osnovane su dvije takve ustanove i to jedna sa sjedištem u Rijeci, osnivača Caritasa Nadbiskupije Riječke, a druga u Rovinju. U tijeku su pregovori za pružanje ove vrste usluga sa udrugama u Osijeku i Splitu. Dosada su centri za socijalnu skrb uglavnom surađivali s nevladinom udrugom koja je u Zagrebu osnovala sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, čiji kapacitet nije ni približno dostatan za potrebe cijele države.

Problematika nasilja u obitelji zahtijeva multidisciplinarni i multiresorski pristup. U tom smislu pojačane su državne aktivnosti na uspostavljanju uske međuresorske suradnje.

160. U suradnji s Povjerenstvom Vlade Republike Hrvatske za pitanja jednakosti spolova u lipnju 1999. godine, suradno s Vijećem Europe, organiziran je skup "Zajedno protiv nasilja nad ženama".

161. Nadalje, u tijeku je izradba Protokola međuresorske suradnje u slučajevima zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja, no kako je u tijeku reforma kaznenog i obiteljskog zakonodavstva Protokol će se završiti po donošenju tih propisa.

Naglasak državne politike na ovom području je usmjeren na stvaranje uvjeta za preventivno djelovanje, ali i na stalno unapređivanje načina i metoda stručnog rada u tretmanu žrtava obiteljskog nasilja posebice djece. U tom smislu naglasak se stavlja na multidisciplinarni timski pristup i potiče stalno stručno obrazovanje stručnjaka na ovom području. U proteklom razdoblju Ministarstvo rada i socijalne skrbi provelo je nekoliko zajedničkih savjetovanja i seminara djelatnika iz socijalne skrbi, policije i pravosuđa iz ovog područja (napominjemo da se svake godine organiziraju zajednički seminari djelatnika policije i sustava socijalne skrbi).

162. U zaštiti djece od posebnog je značaja i djelovanje nevladinih udruga na lokalnoj razini. Takvo djelovanje poduzeto je primjerice u Splitu (udruga "Mirta") i u

Zadru (Obiteljsko savjetovalište, Caritas). Nevladini lokalni projekti uz preventivan rad uključuju i neposredan rad sa žrtvama nasilja (savjetovalište, telefon za pomoć, sklonište za žrtve obiteljskog nasilja i dr.).

163. Obavijest o zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta može centru za socijalnu skrb dati bilo tko (čak i anonimno). Primarna skrb o žrtvi ovisi o svakom pojedinačnom slučaju. Kada postoje saznanja o zlostavljanju ili grubom zanemarivanju djeteta, centar za socijalnu skrb po službenoj dužnosti poduzima mjere obiteljsko-pravne zaštite djeteta. Kako bi se onemogućilo daljnje zlostavljanje, u pravilu se dijete izdvaja od zlostavljača. Ukoliko je moguće izbjegava se odvajanje djeteta od roditelja koji nije zlostavljač, kako bi se izbjegla dodatna viktimizacija djeteta. Roditelju koji nije zaštitio dijete od štetnih postupaka drugih osoba, a posebice članova obiteljske zajednice ili nije ništa poduzeo za zaštitu djeteta, oduzet će se pravo da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja. U cilju pružanja odgovarajuće pomoći trajno se educiraju stručni djelatnici koji rade na području zaštite djece.

164. Kako bi se ojačalo zajedničko djelovanje svih društvenih čimbenika zaduženih za skrb o djeci, u sklopu Nacionalnog programa djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj kao jedna od aktivnosti trenutno je u izradbi već ranije spomenuti Protokol međuresornog postupanja u slučajevima zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja.

165. Pod zlostavljanjem u kaznenopravnom smislu u Republici Hrvatskoj se podrazumijeva fizičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje djeteta.

166. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova tijekom 2001. godine, zabilježeno je otkrivanje i prijavljivanje 2572 kaznena djela na štetu djece i maloljetnika, a što je za 26,6% više u odnosu na 2000. godinu u kojoj je otkriveno i prijavljeno 2031 takvo kazneno djelo.

Unutar tih kaznenih djela, prijavljena kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži zabilježena su u 1768 slučajeva ili 6,8% slučajeva manje nego u 2000. godini kada je zabilježeno prijavljivanje 1898 takvih kaznenih djela.

U grupi seksualnih delikata počinjenih na štetu djece i maloljetnika zabilježeno je prijavljivanje 341 kaznenog djela ili 19,9% manje u odnosu na 2000. godinu u kojoj je zabilježeno 426 takvih kaznenih djela.

U grupi zabilježenih prijavljenih kaznenih djela protiv braka obitelji i mladeži, najučestalije je prijavljivanje kaznenog djela Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe (1224 KD), zatim slijedi Povreda dužnosti uzdržavanja (408 KD), spriječavanje i neizvršavanje mjere za zaštitu maloljetnika (66 KD), Izvanbračni život s maloljetnom osobom (26 KD), Napuštanje djeteta (19 KD), Oduzimanje maloljetnika (17 KD), Kršenje obiteljskih obveza (5 KD) i Promjena obiteljskog stanja (3 KD).

U grupi prijavljenih seksualnih delikata na štetu djece i maloljetnika, zabilježeno je najučestalije prijavljivanje kaznenog djela Bludne radnje (106 KD), zatim slijedi Zadovoljenje pohote pred djetetom (104 KD), Spolni odnošaj s djetetom (56 KD), Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (23 KD), Silovanje (17 KD), Podvođenje (11 KD), Spolni odnošaj s nemoćnom osobom i Upoznavanje djece s pornografijom (po 7 KD) i Rodoskrvuće (4 KD).

Unutar ove grupe kaznenih djela zakonodavac već u nazivu razlikuje ona kaznena djela čiji je subjekt zaštite dijete. Na taj način pružena je posebna zaštita integritetu osobe

djeteta, budući da dijete s obzirom na svoju dob i stupanj socijalne zrelosti često nije u stanju niti shvatiti značenje djela što ga počinitelj čini.

167. Što se tiče fizičkog i emocionalnog zlostavljanja djece zakonodavac je u Kaznenom zakonu propisao da će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine kazniti roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja zlostavi dijete, prisili ga na rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi ili na pretjerani rad ili na prosjačenje ili ga iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njegov razvitak.

Ako je uslijed navedenoga ponašanja nastupila tjelesna ozljeda djeteta ili mu je teško narušeno zdravlje ili se dijete odalo prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja ili delinkvenciji počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Ovim kaznenim djelom obuhvaćeno je nanošenje svake fizičke ili psihičke neugode djetetu, te je za razliku ranije važećih propisa inkriminiran već i jednokratni čin zlostave ili prisile. Pri tom je u sudskoj praksi isključeno od strane roditelja ili bilo koje druge osobe pravo na disciplinsko i pedagoško kažnjavanje. Na ovaj način odredba članka 213. kaznenog zakona usklađena je s člankom 19. Konvencije o pravima djeteta.

VI. OSNOVNO ZDRAVLJE I SOCIJALNA SKRB

1. Nemoćna djeca (članak 23.)

168. Uvažavajući nepobitnu činjenicu da je skladno obiteljsko okruženje osnovni preduvjet za odgoj djece, a da bilo koje tjelesno ili mentalno oštećenje djeteta iziskuje više napora i ulaganja u ovu značajnu zadaću, resorna ministarstva u Republici Hrvatskoj poduzimaju određene mjere kojima se pruža pomoć obiteljima koje skrbe o djetetu s invaliditetom.

169. Zakonom o socijalnoj skrbi koji se primjenjuje od 1. siječnja 1998. godine, utvrđena su specifična prava koja ova djeca mogu ostvariti zbog svoje invalidnosti (ta su prava bila propisana i Zakonom o socijalnoj zaštiti koji je važio do početka primjene Zakona o socijalnoj skrbi). Novim je zakonom također uvedeno pravo na osobnu invalidninu, koju mogu ostvariti teže tjelesno ili mentalno oštećena djeca. S obzirom na činjenicu da tjelesno ili mentalno oštećenje zahtijeva pojačane napore u svakodnevnom životu, što svakako uključuje i dodatne materijalne troškove, svrha je ovog novčanog davanja pomoći tim osobama i na taj im način omogućiti lakše prevladavanje postojećih teškoća u krugu svoje obitelji.

170. Izrađen je Nacionalni program za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom čiji se sadržaj velikim dijelom odnosi i na područje zaštite djece s invaliditetom. Ovaj program obuhvaća i prijedlog djelovanja za buduće razdoblje u svrhu poticanja poboljšanja kvalitete življenja, razvijanja svijesti o posebnim potrebama i učinkovitog zajedničkog djelovanja državnih i drugih tijela koja se bave problematikom djece s invaliditetom.

171. Uredba o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu, temeljem koje su djeca s invaliditetom i njihovi pratitelji ostvarivali povlastice u unutarnjem putničkom prometu željeznicom i brodom prerasla je u Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu.

172. Godine 1998. donesen je Zakon o kretanju slijepo osobe uz pomoć psa vodiča. Time je značajna pomoć pružena slijepoj djeci da se nesmetano u društvu svoga

psa vodiča mogu kretati u javnim objektima i institucijama, te sredstvima javnog prijevoza.

173. O svim promjenama u vezi s izmjenama pojedinih propisa i njihovom primjenom, ustanove socijalne skrbi koje djeluju na lokalnoj razini, te udruge i druge pravne i fizičke osobe koje pružaju usluge socijalne skrbi pravodobno se i detaljno informiraju u cilju što lakšeg ostvarivanja postojećih prava za djecu s invaliditetom.

174. Iako je intencija da se institucionalni oblik zbrinjavanja što manje primjenjuje u zbrinjavanju djece s invaliditetom i da se težište sve više usmjerava na druge oblike skrbi, valja reći da je u slučajevima kada tjelesno ili mentalno oštećena djeca moraju biti odvojena od svojih obitelji (uslijed objektivnih okolnosti i kad je to najsvrsishodnije za njihov daljnji razvoj), a ne može im se naći odgovarajuća zamjena za obitelj, nužan smještaj u neku od ustanova socijalne skrbi. U ovakvim se slučajevima politika zbrinjavanja u ustanovama usmjerava na ustanove regionalnog tipa. U tim se ustanovama velika pozornost usmjerava življenju koje je svojom organizacijom bliska načinu života u obitelji. Osim određenih investicijskih ulaganja u podizanje standarda življenja korisnika i osiguranja uvjeta za pružanje različitih usluga i izvan ustanove, od 1996. godine poduzete su i određene akcije u vezi sa zbrinjavanjem djece s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem. Osnovane su dvije nove ustanove socijalne skrbi za pružanje skrbi tjelesno ili mentalno oštećenoj djeci, te obnovljene postojeće ustanove koje su bile devastirane tijekom rata.

Također su prošireni kapaciteti postojećih ustanova u smislu pružanja usluga dnevnog boravka i stručnog patronažnog rada u obitelji, čime se značajno pomaže u prevladavanju teškoća svakodnevnog življenja obitelji i njihovog invalidnog člana.

Započeti su radovi na izgradnji dviju novih ustanova za osobe s mentalnom retardacijom koje će pružati raznovrsne usluge djeci s invaliditetom i njihovim roditeljima (dnevni boravak, slobodne aktivnosti, osposobljavanje za samostalan život, psihosocijalna rehabilitacija, patronažni rad u obitelji, savjetovništvo za roditelje).

Mišljenja smo da smo u ovim poratnim i gospodarski teškim vremenima učinili određene pozitivne pomake u poboljšanju uvjeta življenja ove djece, a do sada učinjeno pruža veliku sigurnost da će oživljavanjem gospodarskog rasta i standard zaštite ove populacije još više rasti.

Prikaz broja djece s posebnim potrebama s obzirom na dob i oblik tretmana Na dan 31. prosinca 2001. (Prema podacima Ministarstva rada i socijalne skrbi)

Oblik tretmana	D o b k o r i s n i k a				
	0-3	4-7	8-14	15-16	17-18
Patronaža	11	19	-	-	-
Integracija	-	8	76	10	2
Poludnevni boravak	2	43	115	26	26
Cjelodnevni boravak	2	14	150	63	108
Privremeni smještaj	-	1	-	-	-
Tjedni smještaj	-	3	65	24	55
Stalni smještaj	4	48	436	299	278
UKUPNO	19	136	842	422	469

2. Zdravlje, zdravstvene usluge i prehrana (čl. 24.)

175. U Inicijalnom izvješću izneseni su detaljni podaci po ovome članku Konvencije, stoga će se ovim izvješćem obuhvatiti samo promjene u promatranom razdoblju.

U listopadu 2001. godine donesen je novi Zakon o zdravstvenom osiguranju koji se primjenjuje od 01. siječnja 2002. godine

176. U Republici Hrvatskoj status zdravstveno osigurane osobe ima svako dijete (osoba do navršene 18 godine života). Pravo na zdravstveno osiguranje djeca najčešće stječu kao članovi obitelji osiguranika, potom kao korisnici obiteljske mirovine, na osnovi radnog odnosa ili obavljanja gospodarske i negospodarske djelatnosti ili po drugoj osnovi. Djeca kao i druge osigurane osobe imaju pravo na sve oblike zdravstvene zaštite; primarnu zdravstvenu zaštitu, specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu i bolničku zdravstvenu zaštitu s odgovarajućom medicinskom rehabilitacijom. Opseg tog prava utvrđen je za svaku kalendarsku godinu od strane Vlade Republike Hrvatske.

U Republici Hrvatskoj osigurane osobe sudjeluju u pokriću dijela troškova zdravstvene zaštite, koje obveze su oslobođena djeca.

177. Sustav primarne zdravstvene zaštite i sustav javnog zdravstva, uz opće, provodi i niz specifičnih mjera zdravstvene zaštite za djecu predškolskog uzrasta, školske dobi te mladeži na temelju posebnih programa (kao npr. Programa obveznog cijepljenja protiv zaraznih bolesti i Programa preventivno odgojnih mjera u zdravstvenoj zaštiti djece školske dobi i mladeži). U okviru primarne zaštite također se uz opće provode i posebne mjere zdravstvene zaštite majčinstva. U Ministarstvu zdravstva izrađen je Nacionalni program prevencije karijesa i unapređenja oralnog zdravlja kod djece i sukladno tome proveden je pilot projekt prevencije karijesa kod djece obuhvaćene predškolskim ustanovama i "malom školom".

178. U cilju poboljšanja ustroja i djelotvornosti sustava Ministarstvo zdravstva je predložilo Vladi i Hrvatskom saboru Nacrt prijedloga reforme zdravstvenog sustava i formiralo posebne radne skupine za izradu operativnog plana razvoja zdravstva Republike Hrvatske, a koji ima srednjoročni karakter. Tim planom koji zalazi u određene segmente organizacije sustava, a polazeći od zdravstvenih pokazatelja i rezultata medicinskog rada, pokušava se izvršiti reorganizacija i postaviti temelj za učinkovitiju organizaciju zdravstvenog sustava, te osiguranje prava iz zdravstvene zaštite. Težište aktivnosti se usmjerava na preventivno djelovanje, kao što je primjerice promidžba zdravog stila življenja (prehrana, šport-gibanje, štetnost pušenja i konzumiranja alkohola i droga, odgovorno spolno ponašanje ...). U tom cilju se izrađuju posebni programi u provedbi kojih će biti uključeni i sustavi izvan zdravstva (odgojno-obrazovni, javna glasila i druga medijska sredstva).

Ministarstvo zdravstva svake godine donosi Program obveznog cijepljenja protiv zaraznih bolesti. Zakonom je utvrđeno da se kroz program obveznog cijepljenja cijepi djeca protiv difterije, tetanusa, hripavca, dječje paralize, ospica, zaušnjaka, rubeole i tuberkuloze, a od 2001. godine uvedeno je cijepljenje protiv Hepatitisa B. Prema podacima o procijepljenosti djece (više od 90%) Republika Hrvatska pripada vodećim europskim zemljama. Razloge neprocijepljenosti ili zakašnjenja procijepljenosti djece možemo u prvome redu tražiti u nedostatnoj brizi roditelja o zdravlju djece, bilo da je riječ o objektivnim ili subjektivnim razlozima. U tom smislu poduzimaju se mjere

obiteljskopravne zaštite djece (primjerice, upozorenje centra za socijalnu skrb roditeljima radi propusta u skrbi za dijete ako se ne odazovu na službeni poziv u zdravstvenu ustanovu te druge zakonom predviđene mjere).

Zakonom o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti obaveznim cijepljenjem obuhvaćena su sva djeca koja žive na području Hrvatske bez obzira na status osiguranika obaveznog zdravstvenog osiguranja.

179. U Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo i županijskim zavodima za javno zdravstvo ustrojani su odjeli za provođenje odgojno-preventivnih mjera zdravstvene zaštite (sistematski pregledi, cijepljenje, zdravstveni odgoj, promicanje zdravih stilova življenja) u osnovnim i srednjim školama, a koje provode specijalisti školske medicine.

U svezi s prevencijom AIDS-a provodi se niz akcija. Tako, primjerice, u suradnji Klinike za dječje bolesti Zagreb i UNICEF-a izrađen je programski i didaktički paket o edukaciji o AIDS-u ("Mladi educiraju mlade o AIDS-u") koji je podijeljen liječnicima i učiteljima. Ministarstvo zdravstva redovito obilježava svjetski dan borbe protiv AIDS-a, a kontinuirano se provodi Nacionalni program za sprječavanje širenja AIDS-a pod vodstvom Referentnog centra Ministarstva zdravstva za AIDS.

Preventivno djelovanje na suzbijanju zaraznih bolesti sustavno se provodi u svim odgojno-obrazovnim ustanovama. Služba za reproduktivno zdravlje Klinike za dječje bolesti - Zagreb u suradnji s učenicima srednjih škola u programu "Mladi za mlade" priredila je brošuru "AIDS-nemojte umrijeti zbog neznanja", a što je rezultat kvalitetne suradnje Ministarstva prosvjete i športa i Ministarstva zdravstva na planu primarne zaštite preko školskih liječnika, u sustavu javnog zdravstva.

180. U školskim predmetima priroda i društvo te biologija i kemija učenici stječu znanja o važnosti prehrane za zdrav rast i razvoj cijelog organizma. Kako genetski modificirana hrana još nije preplavila hrvatska tržišta, za sada se radi samo o upozoravanju na odabir zdrave hrane.

Hrvatska je zemlja s pitkom prirodnom vodom te je sve snage potrebno usmjeriti na zaštitu prirodnih bogatstava kojima raspolaže kako bi buduće generacije mogle uživati u ekološki čistim uvjetima ove zemlje.

Na žalost, javna vodoopskrba ne postoji u svim područjima. Nedostatna ili neodgovarajuća komunalna infrastruktura ne omogućava svima jednaku dostupnost pitke vode, posebice na rubovima velikih gradova odnosno u slabije razvijenim županijama. To zahtijeva izgradnju i prilagodbu odgovarajuće komunalne infrastrukture, posebice kad je u pitanju obnova ratom uništene komunalne infrastrukture diljem Hrvatske, što će se uz teške napore moći provoditi s obzirom da se Hrvatska još nije oporavila od ratnih razaranja.

181. Republika Hrvatska nema zadovoljavajuće regulative za pobačaj, pa shodno tome ni za mlade djevojke.

182. Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar" izdala je hrvatsku preinaku izvornika "Facts for life" uz dodatak o zaštiti djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Cilj ovog priručnika je zdravstveno prosvjeđivanje građanstva.

183. U sustavu osnovnih i srednjih škola veliki broj škola provodi zdravstvene programe (oko 130 škola) koje su ušle u europsku mrežu škola koje promiču zdravlje.

184. Na području promicanja dojenja (aktivnosti se provode u suradnji s UNICEF-om) do kraja 1998. godine Republika Hrvatska je postigla međunarodno respektabilan rezultat. Naime, od 32 rodilišta njih 15 je steklo prestižan naziv “Bolnice prijatelji djece”.

S ciljem unapređenja rasta i razvitka djeteta, te očuvanja zdravlja majki uvedena je podjela besplatne poklon kutije “Sretna beba” u rodilištima.

Osnovni sadržaj kutije je edukativna knjižica “Moja prva godina” koja sadrži niz stručnih i praktičnih uputa majkama o skrbi oko novorođenčeta i malog djeteta, s naglaskom i isticanjem važnosti dojenja, a u cilju unapređenja rasta i razvitka djeteta te unapređenja i očuvanja zdravlja majke.

U tijeku je završno usklađivanje sadržaja s Međunarodnim pravilnikom o načinu prodaje zamjena za majčino mlijeko i time konačnog usklađivanja sa projektom “Bolnice prijatelji djece”.

Na području promidžbe dojenja provode se sljedeće aktivnosti:

- osnivanje skupina za potporu dojenja,
- izdavanje biltena u kojem se objavljuju zakonske odredbe koje olakšavaju ostvarivanje prava na dojenje,
- izdavanje publikacija (primjerice “Trudnoća i dojenje”, “Grupe za potporu dojenja”, “Dojenje-provođenje i promidžba u okviru Bolnica – prijatelja djece (18-satni tečaj za osoblje rodilišta).”

U skladu s predviđenim aktivnostima iz Nacionalnog programa djelovanja za djecu dosada je u 12 od 21 županije uvedena “Zdravstvena knjižica djeteta” s ciljem kvalitetnijeg praćenja rasta i razvoja djece i njihova zdravstvena stanja.

185. Ovisnici o drogama su vrlo prikrivena populacija i nije jednostavno procijeniti njihov točan broj. Detaljnije o drogi napisano je u paragrafu 76. ovoga izvješća..

3. Djeca u oružanim sukobima uključujući fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju (čl. 38 stavak 1. i 4. i čl. 39)

186. U Republici Hrvatskoj ratu je bilo izloženo oko milijun djece, a prema procjenama rat je utjecao na razvoj 400.000 djece koja su bila izravno izložena bombardiranju, gledala smrt i ranjavanja svojih roditelja i najbližih dok je 50.000 djece bilo neposredno izloženo ratnim stradanjima.

U ratnom razdoblju u Republici Hrvatskoj 303 djece je ubijeno. Najmlađa žrtva rata bio je dječak star četiri mjeseca, ubijen je prilikom artiljeriskog napada na motel “Grabovac” kod Slunja, gdje je bio smješten s ostalim prognanicima iz Like.

Tijekom Domovinskog rata ranjeno je 1280 djece, od toga 315 djece kao posljedicu ranjavanja ima trajni invaliditet, bilo da su im amputirani ekstremiteti, odnosno da je došlo do ozljeda CNS-a, lezije živaca, ozljede oka i sl. Od navedenog broja, njih 52 trajno su vezani na tuđu njegu i pomoć, postotak trajnog oštećenja njihovog tijela je od 80-100%. U istom periodu 4455 djece ostalo je bez jednog roditelja, dok je 131 dijete ostalo bez oba roditelja, a 900 djece još ne zna sudbinu svojih roditelja (jedan ili oba roditelja vode se kao nestali). Valja spomenuti još jednu grupaciju djece, njih 63, koji su gubitkom jednog roditelja ostali bez roditeljske skrbi. Radi se o djeci kojima je drugi roditelj umro, nestao, nepoznat ili je odlukom nadležnog Centra za socijalnu skrb lišen roditeljske skrbi.

Navedeni podaci odnose se na djecu koja su stradala od početka Domovinskog rata zaključno s 30. lipnjem 1996. godine. Podaci su nadopunjavani i ažurirani tijekom 1997. i 1998. godine.

187. Ministarstvo hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata ustrojeno je u prosincu 1997. godine. U okviru Ministarstva ustrojen je Odjel za skrb o djeci, koji obavlja stručne poslove u svezi s pravnim položajem, rješavanjem statusnih i drugih pitanja djece poginuloga, umrloga, zatočenoga ili nestaloga hrvatskog branitelja, hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata i razvojačenih hrvatskih branitelja, prati njihovo stanje i pravni položaj te poduzima i druge sustavne i učinkovite mjere za poboljšanje njihova statusa i ostvarivanje Zakonom zajamčenih prava. U evidenciji Odjela nalazi se ukupno 36559 djece, od čega je 3896 djece poginulih, 260 djece zatočenih / nestalih hrvatskih branitelja te 32403 djece hrvatskih ratnih vojnih invalida.

Iako nisu rađena sustavna istraživanja o brojnim oblicima i posljedicama ratnog stradanja djece, izvjesno je da, je, od svih stradalnika, rat ostavio najteže i pri tome dugoročne fizičke, psihičke i socijalne posljedice upravo na stradalnu djecu. Posebno su značajne one dugoročne posljedice: od simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja, somatskih simptoma, depresivnosti, agresivnosti, pa sve do negativnih posljedica po formiranje vlastitog identiteta, pogleda na svijet i moralne vrijednosti.

188. U nadležnosti Ministarstva hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata je provedba Nacionalnog programa psihosocijalne pomoći stradalnicima iz Domovinskog rata, kojeg je Vlada Republike Hrvatske usvojila na sjednici 28. siječnja 1999. godine. Cilj programa je organiziranje kontinuirane psihosocijalne pomoći kao dio integrativne skrbi o stradalnicima i to na području cijele Hrvatske. Posebna pozornost u provođenju nacionalnog programa posvećena je djeci stradalnicima.

Nacionalni program provodi se putem županijskih centara za psihosocijalnu pomoć u čiji tretman su najčešće uključene četiri kategorije djece stradalnika Domovinskog rata, a to su: djeca – civilne žrtve rata, djeca hrvatskog ratnog vojnog invalida, djeca poginulih hrvatskih branitelja i djeca razvojačenih hrvatskih branitelja. U redovitom tretmanu psihosocijalne pomoći, izrađuje se anamneza za svakog pojedinog korisnika, što uključuje uvid u psihosocijalne probleme uzrokovane ratnom traumom te se manifestiraju kroz poremećaje zbog kojih djeca i dolaze u tretman. Isto tako, važno je uočiti, je li uspješno prebrođen proces žalovanja, jesu li poremećeni odnosi i u kojoj mjeri s okolinom tj. obitelji i u kojoj mjeri postoji razumijevanje za nastali problem.

Skrb o djeci se pruža kroz individualnu terapiju, grupni rad, dječje igraonice (likovne i muzičke radionice), putem telefona za psihološku pomoć djeci te kroz obiliske mobilnih timova. Najčešći problemi djece stradalnika rata, s kojima se susreću stručni djelatnici na terenu, su: poremećaji ponašanja, poremećaj prilagodbe, loš uspjeh u školi, nesigurnost, agresivnost, noćno mokrenje, tikovi, strahovi.

189. Od 12. do 14. studenoga 1999. godine u organizaciji Ministarstva hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata održano je na Plitvicama savjetovanje o psihosocijalnoj pomoći stradalnicima iz Domovinskog rata na kojem je zaključeno da se u focus stručnog rada Centara za psihosocijalnu pomoć (PSP) treba staviti obitelj i djecu, a u skladu s tim, žurno organizirati savjetovanje o problemima djece i program pomoći djeci.

190. Temeljem odluke ministra konstituirana je radna skupina za izradu strategije znanstveno-istraživačke djelatnosti i provedbu istih pri Ministarstvu Hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata. Ista je izradila operativni plan i program te metodologiju izvedbe

svih istraživanja prema dugoročnom planu prioriteta. U skladu s navedenim, radna skupina je zaključila da se kod istraživanja na podskupinama stradalnika daje prioritet Projektu “Psihološko-zdravstveno stanje djece stradalnika rata”, a koje će se provoditi pri Nacionalnom Centru za psihotraumu osnovanom temeljem Nacionalnog programa pri KB Dubrava u Zagrebu. Cilj projekta je utvrditi broj i probleme djece stradalnika rata i na osnovu podataka planirati aktivnosti radi osiguranja njihovog normalnog razvoja.

191. Ministarstvo rada i socijalne skrbi u suradnji i uz financijsku potporu UNICEF-a tijekom proteklih godina realiziralo je nekoliko značajnih projekata s ciljem pomoći djeci i mladeži u područjima koja su bila osobito izložena ratnim razaranja. Ostvareni su sljedeći projekti :

- Obiteljsko-pravna zaštita djece, projekt usmjeren na povećanje stručne kompetentnosti djelatnika socijalne skrbi za unapređenje rada u području obiteljsko pravne zaštite djece

- Prevencija i tretman poremećaja u ponašanju kod djece stradalnika rata, održavani su seminari u različitim regijama Republike Hrvatske za djelatnike u sustavu socijalne skrbi, ustanova za resocijalizaciju, te za suradnike iz prosvjete i policije, s ciljem identifikacije specifičnih oblika i manifestacija ponašanja djece žrtava rata, te upoznavanja s novim pristupima u radu s djecom i njihovim obiteljima

- Pomoć djeci i mladeži u poslijeratnom razdoblju, seminari usmjereni na osposobljavanje stručnjaka za rad s djecom s poremećajima u ponašanju

- Razvoj tima za psihološke krizne intervencije s ciljem razvijanja stručnog tima za krizna stanja i mreže profesionalaca koji mogu učinkovito odgovarati na poslijeratne psihološke krize djece i mladeži, koje se događaju kao posljedica nesreća i neočekivanih gubitaka

- Ojačavanje obitelji djece u teškim okolnostima, edukativni projekt usmjeren na osposobljavanje stručnjaka u području systemske obiteljske terapije u slučajevima tretmana velikog broja djece i njihovih roditelja koji žive u teškim okolnostima

- Planiranje skrbi za djecu s područja Knina, Benkovca, Obrovca i Drniša, kao područja od posebne državne skrbi, gdje postoji i dodatna potreba zaštite djece.

4. Socijalna sigurnost, pomoć i olakšice u skrbi o djeci (čl. 26. i 18. st. 2. i 3.)

192. Prema određenju Zakona o socijalnoj skrbi obitelj je prije svih pozvana i dužna skrbiti za svoje članove. Svatko je svojim radom, prihodima i imovinom dužan pridonositi sprečavanju, otklanjanju ili ublažavanju vlastite socijalne ugroženosti kao i socijalne ugroženosti članova svoje obitelji, posebice djece i drugih članova obitelji koji se ne mogu sami o sebi brinuti.

Ovim Zakonom predviđeno je da država pomaže obitelji u slučaju potrebe prevladavanja kriznih situacija socijalne ugroženosti osim materijalnim oblicima pomoći i drugim oblicima pomoći (posredovanje, stručno savjetovanje i sl.).

193. Zakonom o radu Republike Hrvatske koji se primjenjuje od 01.01.1996. godine određeno je u članku 66. da jedan od roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju ima pravo na dopust za njegu djeteta ili pravo raditi polovicu od punog radnog vremena, do navršene sedme godine života djeteta.

Naknada za ovaj dopust isplaćuje se na teret sredstava socijalne skrbi.

Iz svih prethodno navedenih razloga očito je da su propisi Republike Hrvatske usmjereni na to da se zaštiti pravo djeteta da živi uz svoje roditelje pa i onda kada su oni u težoj materijalnoj situaciji ako su sposobni skrbiti o svojem djetetu u kojem slučaju

država materijalno pomaže roditeljima kroz različite oblike socijalne skrbi, primjerice: pomoć za uzdržavanje, pomoć za kupnju ogrjeva, nabavku školskih knjiga i sl.

194. U svezi sa zaključkom Odbora (točka D. 15) koji glasi:

“Odbor izražava zabrinutost glede Zakona o privremenom posjedovanju prema kojem imovinu mogu zaposjesti privremeni doseljenici u odsutnosti vlasnika te imovine. Odbor je zabrinut mogućnošću da će se obitelji koje taj zakon pogađa suočiti s problemima ukoliko se vrate prije nego što sadašnji privremeni posjednici nađu drugi smještaj”, izvješćujemo kako slijedi.

Ratna razaranja u Hrvatskoj za posljedicu imaju razorenih 30% gospodarskih kapaciteta. Stradalo je ukupno 590 naselja, između kojih je Vukovar – grad srednje veličine, potpuno uništen. Procjenjuje se da je uništeno 174.000 stambenih jedinica, 551 škola, 31 tvornica i 536 crkvi. Uništeni su mnogi vitalni objekti infrastrukture.

Ratna razaranja u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1991. do 1995. godine imala su za posljedicu ratnu štetu koja se procjenjuje na 164,86 milijardi kuna, odnosno 20,61 milijardu Eura (oko 1,5 iznosa aktualnog godišnjeg bruto domaćeg proizvoda), od toga su štete na obiteljskim stanovima i kućama u iznosu 21,1 milijardu kuna odnosno 2,64 milijarde Eura.

Republika Hrvatska je od početka činila sve, što su joj mogućnosti pružale, po pitanju stambenog zbrinjavanja prognanih i izbjeglih obitelji do obnove njihovih porušenih kuća, odnosno do povratka u njihov dom.

Radi potrebe osvjetljavanja cjelokupnog stanja u Republici Hrvatskoj, a u svezi s ovim zaključkom Odbora, potrebno je spomenuti okolnosti i događaje nakon oslobađanja okupiranih područja Republike Hrvatske.

Veliki broj tada (1995. godine) napuštene imovine valjalo je sačuvati i zakonski zaštititi.

U određenom dijelu, napuštena imovina bila je u vlasništvu Srba – hrvatskih državljana koji su napustili područje Republike Hrvatske.

S ciljem zaštite navedene imovine usvojen je Zakon o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom.

Imovina se davala privremeno u posjed i na korištenje prognanicima i izbjeglicama te povratnicima (stanovnicima toga područja) kojima je u ratu uništena ili oštećena imovina bez obzira na nacionalnu pripadnost. Kao rezultat inzistiranja međunarodne zajednice, ali u prvom redu zbog poštivanja određenja Ustava Republike Hrvatske u dijelu koji se odnosi na zaštitu vlasničkih prava, određene odredbe Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom ukinute su odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske od 26. rujna 1997. godine. Nakon Odluke Ustavnog suda o ukidanju odredbi članka 8., 9. stavak 2. i članka 11. stavak 2. Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom, Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske je na sjednici 10. srpnja 1998. godine donio Zakon o prestanku važenja Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom i Zakon o prestanku važenja Zakona o davanju u najam stanova na oslobođenom teritoriju. Ovi zakoni objavljeni su u službenom glasilu Republike Hrvatske (Narodne novine broj 101. od 28. srpnja 1998. godine).

U ovakvoj situaciji potreba za iseljavanjem (deložacijom) privremeno smještenih obitelji i njihove djece postaje još naglašenija.

Važno je ukazati na činjenicu da, iako Republika Hrvatska čini sve da bi dovršila proces povratka bez uvjeta i u suradnji s međunarodnom zajednicom, povratak prognanih

odnosno izbjeglih Hrvata i Bošnjaka u druge susjedne države (SRJ, BiH) se odvija izuzetno sporo. Ne treba naglašavati da se tu u najvećem dijelu radi o djeci.

Republika Hrvatska je svjesna dužnosti stambenog zbrinjavanja prognanih i izbjeglih obitelji do obnove njihovih porušenih kuća, odnosno do povratka u njihov dom, a ujedno i dužnosti osiguranja povratka vlasnicima u njihove zaposjednute domove.

195. Problematika zbrinjavanja prognanika, izbjeglica i raseljenih osoba uređena je Programom povratka i zbrinjavanja prognanika, izbjeglica i raseljenih osoba iz 1998. godine, Zakonom o područjima posebne državne skrbi iz 1996. godine koji je mijenjan i dopunjavan 1996., 1997., te 2000. godine i Uredbom o uvjetima i mjerilima za stambeno zbrinjavanje na područjima posebne državne skrbi.

Prema navedenim propisima, stambeno zbrinjavanje može se ostvariti davanjem u najam obiteljske kuće ili stana u državnom vlasništvu, dodjelom u vlasništvo građevinskog zemljišta u državnom vlasništvu i osnovnog građevinskog materijala za gradnju obiteljske kuće, te dodjelom građevinskog materijala za popravak i obnovu obiteljske kuće ili stana.

Nastoji se usmjeriti aktivnost državnih tijela na to da se jednako skrbi o djeci svih obitelji, kako onih koje žele koristiti svoj dom, tako i onih koje koriste tuđi jer su svoj izgubili tijekom rata.

Upravo stoga potrebno je organizirano pristupiti povratku osoba u svoje domove, što podrazumijeva stvaranje uvjeta za povratak obitelji u useljiv dom.

Nažalost, Program nije moguće realizirati odmah, to je proces koji će trajati ovisno o financijskoj snazi Republike Hrvatske da otkloni posljedice rata.

5. Životni standard (čl. 27 st. 1-3)

196. Republika Hrvatska je s dohotkom od 4.500 US\$ po glavi stanovnika druga zemlja među republikama bivše Jugoslavije.

Struktura hrvatskog domaćeg proizvoda slična je onoj u zapadnoeuropskim zemljama. Socijalni pokazatelji kao što su smrtnost dojenčadi, pismenost ili očekivani životni vijek slični su pokazateljima u drugim europskim zemljama. Sustav socijalnih transfera je jedan od najopsežnijih u regiji.

Rat i tranzicijska recesija doprinijeli su izrazito ozbiljnoj ekonomskoj krizi. Između 1990. i 1993. godine BDP je pao za gotovo 30%. U listopadu 1993. godine Vlada je pokrenula program stabilizacije koji se pokazao kao najuspješniji program u ovoj regiji. Usprkos uspješnosti programa BDP Hrvatske je trenutačno na razini od samo 78% razine ostvarene 1989. godine. Industrijska proizvodnja razvijala se još negativnije, te je do 1999. godine ostala na razini od 40% razine iz 1989. godine. Hrvatska ima najveći javni sektor od svih srednjoeuropskih zemalja, koji, za razliku od drugih zemalja pokazuje tendenciju povećanja. Kada se od ukupnih izdataka za socijalnu skrb oduzmu izdaci za administraciju, u 1999. godini sve razine države su potrošile 26,4% BDP-a na socijalne programe (obrazovanje, zaposlenost, nezaposlenost, socijalna zaštita, mirovine i zdravstvena skrb, izdaci povezani s ratom uključujući obnovu), odnosno gotovo 50% ukupnih javnih izdataka.

197. U ukupnim socijalnim transferima mirovine predstavljaju najveću stavku, pa iznos socijalnih transfera najviše ovisi o iznosu mirovina.

Iako Hrvatska puno troši na socijalne programe, ponajprije na zdravstvo i mirovine (posebice prijevremene mirovine), tim se programima ne pomaže dovoljno

siromašnima. S druge strane, državni socijalni transferi su bolje usmjereni, ali predstavljaju puno manji udio opće potrošnje.

U Hrvatskoj je uočena usmjerenost socijalne pomoći na jako siromašne, dok je u većini tranzicijskih zemalja uočena usmjerenost na one neposredno ispod crte siromaštva.

VII. OBRAZOVANJE, PISMENOST I KULTURA

1. Školovanje uključujući praktični trening i vođenje te ciljevi obrazovanja (čl. 28. i 29.)

198. U inicijalnom izvješću dati su osnovni podaci u svezi s primjenom ovih određenja Konvencije, stoga će se u ovome izvješću osim aktualnih statističkih pokazatelja, glede broja i strukture škola i nastavnika u sustavu obrazovanja djece, koji podaci su objavljeni u Statističkom ljetopisu za 2001. godinu, dati i kratki osvrt u svezi s edukacijom djece u području ljudskih prava odnosno prava djeteta .

199. U Republici Hrvatskoj u školskoj godini 1999/2000 djeluje 2.147 osnovnih škola s 18.180 razrednih odjeljenja u kojima je sveukupno zaposleno 26.921 učitelja/nastavnika od kojih 20.609 žena.

U školskoj godini 1999/2000 radi 633 srednjih škola s 6.960 razrednih odjela te 192.769 učenika od kojih su 97.376 učenice. Srednje škole imaju zaposlenih 19.057 nastavnika od kojih su 12.033 žene.

Za djecu s poteškoćama u razvoju djeluje 76 škola s 493 razredna odjela i obrazovne grupe. Od navedenog broja 54 škole s 330 odjela su za osnovno obrazovanje, a 22 su srednje škole sa 163 odjela. Ovim školama obuhvaćeno je ukupno 2358 učenika u osnovnim školama od kojih su 881 učenice, te 1.517 u srednjim školama od kojih je 615 učenica.

Od škola za posebno obrazovanje smatramo važnim spomenuti da u Republici Hrvatskoj djeluje u školskoj 1999/2000 godini 68 osnovnih glazbenih i baletnih škola s 11214 učenika od kojih su 7070 učenice. U ovim školama predaje ukupno 1169 nastavnika od kojih su 762 žene. No, prikazani kapaciteti ne mogu zadovoljiti potrebu zainteresirane djece za ovim dodatnim obrazovanjem.

200. U Republici Hrvatskoj djeluju državne i privatne škole. U državnim školama školovanje je besplatno dok se u privatnim plaća, pa su u privatne škole uključena djeca čiji su roditelji uglavnom boljeg materijalnog stanja.

201. U školskim programima nema obveze uključivanja učenika u humanitarni rad ili ekološke sekcije kao poželjnog utjecaja na njihov razvoj, čak ni kao oblik stegovnih mjera.

202. Vlada Republike Hrvatske razvija politiku sustavnog pristupa ostvarivanju ljudskih prava i demokracije na temelju Ustava i Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih ili nacionalnih zajednica i manjina u Republici Hrvatskoj te na svim relevantnim instrumentima i preporukama Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe, a naročito na *Recommendation concerning Education for International Understanding, Cooperation, Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms (Paris 1974)* i *Integrated Framework of Action on Education for Peace, Human Rights and Democracy*.

203. Godine 1996. osnovan je Nacionalni odbor za obrazovanje o ljudskim pravima. Nacionalni odbor je savjetodavno tijelo Vlade RH a zadaća mu je izraditi Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava i građanske odgovornosti te poticati i pratiti njegovu primjenu. Da bi ostvario svoju zadaću Nacionalni odbor je osnovao brojne koordinacije sastavljene od najkvalitetnijih stručnjaka u RH za pitanja odgoja za ljudska prava, mir, demokraciju i građanske odgovornosti.

To su: koordinacija za predškolski odgoj, koordinacija za niže razrede osnovne škole, koordinacija za više razrede osnovne škole, koordinacija za srednju školu, koordinacija za građanski odgoj, koordinacija za visoko obrazovanje, koordinacija za obrazovanje odraslih, koordinacija za uporabu medija, te stručni tim za izradu strategije i primjene Nacionalnog programa u cjelokupnom društvu te stručni tim za praćenje provedbe Nacionalnog programa.

1997. godine pokrenut je u suradnji UNESCO-a i Vlade RH istraživački projekt "Peace and Human Rights Education for Croatian Primary School".

Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava objavljen je 1999. godine uz financijsku potporu Ureda Visoke povjerenice za ljudska prava u Zagrebu. Iste je godine dostavljen svim odgojno-obrazovnim ustanovama u Republici Hrvatskoj od predškolskih ustanova do srednje škole, po četiri primjerka u svaku ustanovu (1.800 ustanova).

204. U povodu 50 - te obljetnice donošenja Opće deklaracije o ljudskim pravima Ministarstvo prosvjete i športa tiskalo je plakat s tekstom Deklaracije za sve odgojno - obrazovne ustanove u RH. Plakat je izvješten na istaknutim mjestima u školama i predškolskim ustanovama tako da se s njegovim sadržajem mogu upoznati djeca, roditelji i učitelji.

205. U okviru UNESCO-ovog projekta "Odgoj za mir i ljudska prava" prevedeni su na hrvatski jezik i u posebnoj publikaciji objavljeni "Temeljni međunarodni dokumenti iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava", koji su zajedno s Nacionalnim programom upućeni na sve odgojno- obrazovne ustanove. Među tim dokumentima objavljeni su i *Recommendation i Integrated Framework*.

206. U okviru Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava prevedena je i objavljena knjiga Th. Burgenthala "Međunarodna ljudska prava" kojom se također promiču načela spomenutih dokumenata *Recommendation i Integrated Framework*.

207. Radi primjene Nacionalnog programa planiraju se i provode sustavna stručna usavršavanja učitelja i teachers trainers. Tijekom 2000. godine stručnim usavršavanjem koje organizira Zavod za unapređenje školstva uz financijsku i stručnu potporu Nacionalnog odbora za obrazovanje o ljudskim pravima i nevladine udruge Human Rights Education Associates iz Nizozemske, obuhvaćeno je trodnevnim regionalnim seminarom oko 720 učitelja i teachers trainers, ravnatelja i predstavnika lokalnih školskih vlasti.

Osim ovih seminara u suradnji s Ministarstvom prosvjete i športa razne nevladine udruge organizirale su u okviru svojih projekata tijekom cijele godine stručna usavršavanja za učitelje, tako da je stručnim usavršavanjem iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokraciju uz redovita i dodatna stručna usavršavanja uključeno preko 1000 učitelja i teachers trainers godišnje.

Primjena Nacionalnog programa u odgojnoobrazovnim ustanovama ostvaruje se uz pomoć brojnih međunarodnih i domaćih nevladinih udruga kroz ostvarivanje raznih projekata iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava i građanske odgovornosti, za

mirno rješavanje sukoba, za stjecanje demokratskih građanskih vještina, za suradnju i snošljivost, za zaštitu od mina i drugi.

208. Naglašava se da nema dovoljno tjelesnog odgoja unutar školskog obrazovnog sustava, zbog nedostatne opremljenosti škola odgovarajućim sadržajima (bazeni, atletske staze, dvorane, igrališta i sl.

3. Slobodne aktivnosti djece (čl. 31.)

209. Svaka osnovana knjižnica u RH ima u svom sastavu dječje odjele u sklopu kojih djeluju dječje čitaonice i igraonice. Ministarstvo kulture osigurava sredstva za djelatnost knjižnica, obnovu i zaštitu knjižničkog fonda pa se tako i za dječje odjele osiguravaju sredstva za nabavu igračaka, namještaja, otkup dječje literature od nakladnika i slično. Smatramo važnim spomenuti da je u Republici Hrvatskoj broj školskih knjižnica kojih je u 1989.godini bilo 1671 (1468 u osnovnim i 203 u srednjim školama) nakon rata 1995. godine pao na 1023, od čega 749 u osnovnim školama, dok je broj knjižnica pri srednjim školama porastao na 273. Prema zadnjim objavljenim statističkim pokazateljima za 1998.godinu stanje se popravlja, pa je za tu godinu evidentirano 944 knjižnice pri osnovnim školama i 317 knjižnica pri srednjim školama.

210. Ministarstvo kulture svake godine raspisuje natječaj "Poziv za financiranje javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske". Na natječaj se javljaju i ustanove iz područja likovne i muzejsko-galerijske djelatnosti koje prezentiraju svoje programe.

211. Ministarstvo kulture sufinancira festivale i manifestacije za djecu i mlade te područje kulturno - umjetničkog dječjeg amaterizma (glazba, ples, kazališni amaterizam). U razdoblju od 1996. do 2001. isto je ministarstvo financijski pomoglo sedam sudjelovanja mladih hrvatskih umjetnika na međunarodnim festivalima (Mexico City, Mostar, Egipat, Torino, Rim, Madrid i Zagreb).

212. U okviru Hrvatskog filmskog saveza djeluje 47 registriranih dječjih filmskih i video klubova i 31 klub srednjoškolske mladeži i studenata te veći broj samostalnih filmskih i video autora.

U međunarodnoj aktivnosti Savez redovito sudjeluje na Svjetskom festivalu UNICA-e, te organizira predstavljanje hrvatske amaterske kinematografije i video umjetnosti u inozemstvu.

213. Hrvatski filmski savez svake godine u drugom gradu Hrvatske organizira Revije hrvatskog filmskog i video stvaralaštva djece i mladeži (autori su srednjoškolske dobi pa nadalje).

214. U Čakovcu se tradicionalno svake godine održava Filmska internacionalna radionica za animirani film.

215. Radi poticanja ostvarivanja programa medijske kulture u školama Hrvatski filmski savez izradio je Program izborne nastave medijske kulture i program rada kino i video klubova.

Za sufinanciranje Hrvatskog filmskog saveza Ministarstvo kulture izdvojilo je u 1999. godini 400.000, 00 kuna.

216. U Republici Hrvatskoj djeluje 11 dječjih kazališta s 1935 održanih predstava za 337.000 posjetitelja tijekom 2000.godine. Amaterskih kazališta tijekom 2000.godine registrirano je 17 s 546 održanih predstava pred 90.000 posjetitelja.

VIII. POSEBNE MJERE ZAŠTITE DJECE

217. Osnovne podatke po ovim člancima Konvencije Republika Hrvatska je dala u Inicijalnom izvješću, te se u nastavku daju najznačajnije novine odnosno promjene u zakonodavstvu i praksi.

218. U raznim područjima javnog života država je osigurala zakonsku zaštitu temeljnih ljudskih prava, a posebno prava djeteta. Ipak, neke stvari vezane uz djecu u posebno teškim okolnostima u Hrvatskoj i dalje zabrinjavaju.

Unatoč mjerama za olakšavanje stanja, razdoblje tranzicije kroz koje Hrvatska prolazi ima ozbiljan učinak na pučanstvo, posebice na ranjive skupine, a tu spadaju i djeca.

Rat je jako pogodio sve žitelje, posebice djecu, te doveo do niza stradavanja, dugotrajnih fizičkih, emocionalnih i psihičkih učinaka takovih stradavanja, kao i poremećaja u radu nekih temeljnih službi.

Velik je broj djece koja su iskusila kršenje svojega najtemeljitijeg prava, prava na život, a postoji i velika skupina populacije izbjeglica i prognanika. Kombinacija posljedica rata i gospodarske krize, rezultirala je pogoršanjem stanja te najranjivije skupine djece u Hrvatskoj. Sustav socijalne skrbi izvješćuje o povećanom radnom opterećenju službi socijalne skrbi, uz nedostatna materijalna sredstva za sve potrebe ugroženog pučanstva. Politika i strategija pomoći djeci za koje skrbi država revidiraju se te se potiče uključivanje društvene zajednice u proces razvoja izvaninstitucionalne skrbi o djeci s posebnim potrebama. To zahtijeva pomnu procjenu svih pitanja i detaljnu raspravu na svim razinama i sa svim relevantnim čimbenicima. Trebaju se ustrojiti pilot projekti kojima se razvijaju nove službe za djecu i dodatno osposobljavaju svi koji skrbe o djeci kako bi se povećala učinkovitost ponuđenih usluga, i spriječilo sagorijevanje pomagača.

219. Djeca su bila izravne žrtve ratnog nasilja. Oko milijun djece u Republici Hrvatskoj bilo je izloženo ratu a oko 200.000 je bilo izravno izloženo njegovim strahotama: bombardiranju, smrti ili ranjavanju ili mučenju roditelja ili najbližih. Podaci govore da se od 1500 nestalih osoba tijekom rata 35 djece smatra nestalom, oko 4.455 djece je izgubilo jednog a 131 dijete je izgubilo oba roditelja. Na dan 1. siječnja 2001.godine na skrbi Uprave za prognanike, povratnike i izbjeglice evidentirano je 53.079 prognanika i izbjeglica i to:

- 30.647 prognanika od toga 6.985 djece
- 22.432 izbjeglice od toga 3.879 djece

220. Aktivnosti u svezi unapređenja skrbi za djecu su provedene širom Hrvatske u zadnje tri godine. UNICEF je potpomogao osposobljavanje djelatnika socijalne skrbi i prosvjete preko Ministarstva rada i socijalne skrbi i Ministarstva prosvjete. Provedene aktivnosti obuhvatile su djelatnike iz ustanova socijalne skrbi, predškolskih i osnovnoškolskih ustanova, knjižnica i izbjegličkih centara.

221. Hrvatska je poradila i na ispunjenju obveza preuzetih sa Svjetskog summita za socijalni razvoj u Kopenhagenu i Svjetske konferencije o ženama u Pekingu, od kojih su mnoge vezane uz prava djeteta. Krajem 1997. godine Vlada je usvojila Nacionalnu politiku za promicanje jednakosti.

222. Nacionalni program djelovanja za djecu, koji za ciljeve ima poboljšanje kvalitete zadovoljavanja potreba djece u svim područjima života, osiguranje odgovarajućih uvjeta za primjeren rast i razvoj djece u izuzetno teškim okolnostima, te omogućavanje darovitoj djeci iskazivanja i ostvarivanja sposobnosti, usvojen je na sjednici Vlade 1. listopada 1998. godine.

223. Smatramo važnim spomenuti i program "Integracija djece izbjeglica i povratnika u hrvatsko društvo: Kreativna socijalizacija skupina" koji se provodio oko rujna 1999. godine u gradovima Sinj, Hrvatska Kostajnica i Dvor pod pokroviteljstvom Vijeća Europe.

Za provedbu ovoga programa Vlada Republike Hrvatske podržala je prijedlog za osnivanje Koordinacijskog odbora resornih državnih tijela i Veleposlanstva lokalne demokracije Sisak.

1. Djeca u izvanrednim okolnostima

1.1. Djeca izbjeglice (čl. 22.)

224. Osnovni podaci vezani za status prognanika i izbjeglica, te zakonodavstvo koje se odnosi na iste prikazani su u inicijalnom izvješću, stoga se ovo izvješće odnosi na trenutačno stanje u svezi s ovom problematikom u Republici Hrvatskoj.

225. Iako je 1995. godine rat završio, cjelokupni teritorij Republike Hrvatske je oslobođen, te je počeo proces obnove i povratka prognanika, trenutačno u Republici Hrvatskoj još uvijek boravi 30.647 prognanika, od čega je 6.985 djece, i 22.432 izbjeglice od toga 3.879 djece.

U Republici Hrvatskoj trenutačno boravi cca 140.000 državljana BIH (od kojih je samo 22.000 u izbjegličkom statusu dok su ostali taj status izgubili zbog stjecanja hrvatskog državljanstva), oko 30.000 izbjeglica iz Savezne Republike Jugoslavije (od kojih su neki određeno vrijeme bili u statusu izbjeglica, a dio izbjeglih nikad nije koristio isti), te 1.600 kosovskih izbjeglica (ukupno je u 1999. godini tijekom kosovske krize registrirano 4.057 izbjeglica od kojih se do sada, organizirano vratilo oko 1.000 osoba, a spontano znatno više).

Ukupni broj povratnika u Republiku Hrvatsku do 30. prosinca 2000. godine iznosio je 267.763 osoba, od toga 39.051 djece.

77.846 povratnika su hrvatski građani srpske nacionalnosti, a 189.917 povratnika su bivši prognanici koji su tijekom progonstva boravili u drugim, neokupiranim, područjima Republike Hrvatske.

Znatnom broju prognanika i izbjeglica tek predstoji povratak njihovim domovima, što je povezano s rješavanjem problematike obnove, odnosno povrata imovine, a za dio osoba treba osigurati smještaj sukladno Zakonu o područjima posebne državne skrbi.

Skrb o prognanicima i povratnicima obuhvaća uz smještaj, prehranu, zdravstvenu zaštitu i školovanje i mjesečnu novčanu naknadu za najnužnije potrebe.

Progonstvo kod neke djece traje još od početka srpske agresije na Hrvatsku te Bosnu i Hercegovinu od kada je Hrvatska zbrinula samo iz Bosne i Hercegovine 600 000 izbjeglica.

226. Djeca prognanici najčešće su višestruko traumatizirana, a način života, često u teškim stambenim i materijalnim uvjetima, osjećaj nesigurnosti i trajnog nezadovoljstva u njihovim obiteljima upravo na djeci ostavlja negativne posljedice. U tom smislu u poslijeratnom razdoblju organiziraju se i provode različite aktivnosti ne samo u materijalnom smislu, nego i kroz posebne mjere i oblike zaštite te osobite skupine djece. Posebice je značajna provedba Programa psihosocijalne pomoći stradalnicima Domovinskog rata s obzirom da je 2000. godine evidentirano čak 15.208 djece s duševnim bolestima. te 8.500 djece s poremećajima u ponašanju.

227. I na lokalnim razinama (županije) osnovana su savjetovišta za psihosocijalnu pomoć te je organiziran rad pokretnih stručnih ekipa kao i niz drugih aktivnosti potpomognutih raznim humanitarnim organizacijama. Sve to omogućuje pomoć roditeljima u odgoju i podizanju ratom traumatizirane djece multidisciplinarnim pristupom stručnjaka. Također, značajna pomoć ovoj djeci pruža se kroz rad udruga

228. Unatoč mjerama za olakšavanje stanja, razdoblje tranzicije kroz koje Hrvatska prolazi ima ozbiljan učinak na pučanstvo, posebice na ranjive skupine, a tu spadaju i djeca.

1.2. Djeca u oružanim sukobima (čl. 38.)

229. Tijekom Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj poginulo je 303 djece, od kojih je 74 djece poginulo od eksplozivnih naprava odnosno mina. Najmlađa žrtva rata bio je dječak star četiri mjeseca, ubijen je prilikom artiljerijskog napada na motel "Grabovac" kod Slunja, gdje je bio smješten s ostalim prognanicima iz Like. Detaljnije o djeci u ratnim sukobima vidi u paragrafima 173 do 177 ovoga izvješća.

230. U svezi prvog izvješća od 1996. godine, u dijelu koji se odnosi na vojnu obvezu i postupak novačenja vojnih obveznika, došlo je do promjene zakonskih odredbi (Zakon o obrani iz 2002.) i nitko se ne upućuje na odsluženje vojne obveze prije napunjenih osamnaest godina.

Povremeno se javljaju terminološki nesporazumi pri prijevodu na engleski jezik u svezi s pojmom – novačka obveza. Naime, novačenje u Republici Hrvatskoj podrazumijeva registriranje i specijalistički pregled da se utvrdi zdravstvena sposobnost, koji se obavlja prije upućivanja na odsluženje vojnog roka, a u prijevodima se često to shvaća kao upućivanje u vojne postrojbe. U vojne postrojbe se ne mogu uputiti djeca.

231. U razdoblju od 1. siječnja 1996. godine poduzete su dodatne mjere na izobrazbi stručnih osoba (psihologa) za pružanje psihološke potpore pripadnicima oružanih snaga koji su tijekom rata doživjeli različita traumatska iskustva. Prisutnost vojnog psihologa u skoro svakoj postrojbi omogućava pružanje psihološke potpore pripadnicima Oružanih snaga, što utječe na kvalitetu obiteljskih odnosa, a time i na položaj djece u obiteljima pripadnika oružanih snaga.

Psihološka potpora i prevencija za posljedice traumatskih događaja pruža se prema posebnom Programu psihološke prevencije izvanrednih događaja (donesen u veljači 1995. godine), to je dopunjeno posebnim Programom psihološke prevencije ovisnosti u Oružanim snagama Republike Hrvatske iz listopada 1999. godine. U studenom 1999. godine održana je stručna edukacija svih psihologa Oružanih snaga Republike Hrvatske s ciljem osposobljavanja za provođenje Programa psihološke prevencije ovisnosti u Oružanim snagama Republike Hrvatske.

232. Prema preporukama odbora UN-a za prava djeteta od 23. i 24. siječnja 1996. godine (CRC/C/15 Add.52)-točka 24. u nastavne planove i programe izobrazbe dočasnika i časnika Oružanih snaga RH uključene su teme koje se odnose na međunarodno ratno pravo i postupanje s civilima tijekom oružanih sukoba. U okviru spomenute izobrazbe obrađuju se sljedeće nastavne jedinice.

- generalni principi i ishodišta Ženevskih i Haških konvencija,
- temeljne zabrane u svezi s ciljem, oružjem i taktikom uporabe oružanih snaga,
- pravilno postupanje s ratnim i ostalim zarobljenicima i ostalim pripadnicima zaštićenih kategorija.

Na Europskoj konferenciji o uporabi djece kao vojnika (Berlin, 18-20. listopada 1999. godine) sudjelovala su i dva predstavnika Ministarstva obrane RH, što je svakako još jedan doprinos praćenju primjene Konvencije o pravima djeteta. Jedan predstavnik Ministarstva obrane RH je član Nacionalnog odbora za obrazovanje o ljudskim pravima pri Vladi RH.

2. Obiteljsko pravna i kazneno pravna zaštita djece društveno neprihvatljivog ponašanja (čl. 40. i 37. a-d.)

233. U 2001. godini ukupno je zabilježeno 915 kaznenih djela počinjenih od strane 633 kazneno neodgovorne djece, što je porast od 37,18% broja kaznenih djela i porast od 47,21% broja djece počinitelja tih kaznenih djela u odnosu na 2000. godinu u kojoj je otkriveno i prijavljeno 667 kaznenih djela počinjenih od strane 430 kazneno neodgovorne djece.

Isto tako, tijekom 2001. godine ukupno je prijavljeno 5379 kaznenih djela počinjenih od strane 3485 kazneno odgovornih maloljetnika, a što je povećanje za 21,53% broja otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela i povećanje broja prijavljenih maloljetnika za 25,13% u odnosu na 2000. godinu u kojoj je otkriveno i prijavljeno 4426 kaznenih djela počinjenih od strane 2785 kazneno odgovornih maloljetnika.

Raščlambom ukupnog kriminaliteta djece i maloljetnika za istaknuti je da su djeca i maloljetnici počinili ukupno 6294 kaznena djela ili 23,58% više nego u odnosu na 2000. godinu kada su zabilježena ukupno 5093 kaznena djela počinjena od strane djece i maloljetnika. Za takav prijavljeni kriminalitet kazneno je prijavljeno 4118 djece i maloljetnika, a što je porast za 28,09% budući je 2000. godine kazneno prijavljeno 3215 djece i maloljetnika. Kriminalitet djece u Republici Hrvatskoj čini 8,03 % sveukupno zabilježenog kriminaliteta u 2001. godini.

234. Prema novom Kaznenom zakonu isključena je primjena kaznenog zakonodavstva prema djetetu koje u vrijeme počinjenja kaznenog djela nije navršilo

četnaest godina života. Sukladno tome djeca do četrnaest godina su izvan svake državno odvjetničke i sudske nadležnosti kao počinitelji kaznenog djela.

U slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja djece počinitelja kaznenih djela mlađih od 14 godina primjenjuju se određenja Obiteljskog zakona o primjeni mjera zaštite o čemu je bilo ranije riječi.

Kazneno zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj ima posebne materijalno pravne i postupovne odredbe u slučaju kada su počinitelji kaznenih djela djeca i osobe od 18 - 21 godine života.

235. Već je uvodno rečeno da je 1. siječnja 1998. godine u Republici Hrvatskoj stupio na snagu novi Zakon o sudovima za mladež koji sadrži odredbe o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, ustrojstvu sudova za mladež i izvršenju kaznenih sankcija prema maloljetnicima. Također je navedeno da su donijete i izmjene i dopune ovoga Zakona.

U navedeni Zakon su ugrađene preporuke Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe: Standardna minimalna pravila UN za primjenu sudskih postupaka prema maloljetnicima iz 1985. godine (The Beijing Rules), vodeća načela UN za prevenciju maloljetničke delinkvencije iz 1990. (The Riyadh Guidelines), Minimalna pravila UN za zaštitu maloljetnika lišenih slobode iz 1990. (The Habana Rules), Konvencija UN o pravima djeteta iz 1989., Društvena reakcija na mladenačku delinkvenciju kod mladih osoba koje dolaze iz obitelji migranata iz 1989. godine i Europska pravila o društvenim sankcijama i mjerama iz 1992. godine.

236. Osnovna načela kaznenog postupka prema maloljetnicima su sljedeća:

- Kazneni postupak prema maloljetniku pokreće se za sva kaznena djela samo na zahtjev državnog odvjetnika, koji u svim fazama kaznenog postupka može odustati od kaznenog gonjenja.

- Prema maloljetnicima primjenjuje se u pravilu načelo legaliteta kaznenog progona, a u slučajevima predviđenim zakonom i načelo oportuniteta. Prilikom primjene načela oportuniteta prednost se daje mjerama obiteljskopravne zaštite.

- Maloljetnika se poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe hitnog postupanja ili u slučajevima počinitelja najtežih kaznenih djela.

- Pri ispitivanju maloljetnika i poduzimanju drugih radnji kojima je maloljetnik nazočan treba postupati obazrivo tako da s obzirom na duševnu razvijenost i osobna svojstva maloljetnika vođenje kaznenog postupka ne šteti razvoju svekolike njegove ličnosti te koristiti mogućnosti iz izmjenjenog članka 119. Zakona o sudovima za mladež (opširnije u paragrafu 11 ovoga izvješća.

- Maloljetnik mora imati branitelja već pri prvom ispitivanju ako se postupak vodi za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora dulja od tri godine, a za ostala kaznena djela za koja je propisana blaža kazna - ako sudac za mladež ocijeni da je maloljetniku potreban branitelj. Branitelj se postavlja po mogućnosti iz redova odvjetnika sa izraženim sklonostima i ostalim znanjima u području odgoja i skrbi za mlade osobe.

Maloljetniku se može izreći odgojna mjera tek kad je tijekom pripremnog postupka utvrđeno da je maloljetnik počinio kazneno djelo i nakon svestrane ocjene njegove ličnosti. Zakonodavac propisuje obligatornost pribavljanja socijalne anamneze i fakultativnost opservacije. Tijekom čitavog postupka važan subjekt u postupku je predstavnik tijela socijalne skrbi.

- Sudovi za mladež su obvezni izvijestiti centre za socijalnu skrb kad u zaštite kaznenom postupku utvrđene činjenice upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi prava i dobrobiti maloljetnika.
- Glavna rasprava je tajna.
- Maloljetniku se ne može suditi u odsutnosti.
- Zakon ističe izuzetnost pritvorske mjere.
- Maloljetnik protiv svih odluka suda ima pravo žalbe.
- Zakon o sudovima za mladež sadrži više propisa koji afirmiraju načelo hitnosti postupanja prema maloljetnicima.
- U Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne.

237. Zakon o sudovima za mladež za razliku od ranije važećeg zakona propisuje da u predmetima kaznenih djela maloljetnika postupaju policijski službenici specijalizirani za poslove maloljetničkog kriminaliteta (članak 66. Zakona).

238. Jednako tako i novi Zakon o policiji iz prosinca 2000. godine propisuje da policijske ovlasti prema djeci primjenjuju policijski službenici posebno osposobljeni za poslove suzbijanja maloljetničke delinkvencije.

Već prije donošenja navedenih zakona Ministarstvo unutarnjih poslova je od 1. siječnja 1996. godine ustrojilo Odjele/Odsjeke/Grupe kriminalističkih službenika za rad na maloljetničkoj delinkvenciji i kaznenim djelima počinjenim na štetu djece.

Navedeni ustroj postupno se popunjava kriminalističkim službenicima, koji su prethodno stekli pretežno visoko obrazovanje (pravnici, socijalni pedagozi, psiholozi i drugi), a koji se kroz seminare stalno dodatno educiraju. Jednako tako polaznici srednje i visoke policijske škole se u okviru nastavnog programa upoznaju s Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim dokumentima u kojima se ističu načela zaštite djece, obitelji, žena, sprječavanja rasne diskriminacije i uzajamnog poštovanja i razumijevanja.

Policijske ovlasti prema djetetu primjenjuju se u nazočnosti njegovog roditelja ili skrbnika, osim ako zbog posebnih okolnosti ili neodgovodnosti postupanja to nije moguće.

Pozivanje djeteta vrši se dostavom pismenog poziva putem roditelja ili skrbnika (članak 24. i članak 31. Zakona).

239. U skladu sa Zakonom o sudovima za mladež u maloljetničkim predmetima postupaju i specijalizirani suci za mladež i državni odvjetnici za mladež koji moraju imati izražena nagnuća na odgoj, potrebe i probitke mladeži, te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije i socijalne skrbi za mlade osobe (članak 37. Zakona).

Daljnja novina zakona je da sudovi i državna odvjetništva koja postupaju prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela imaju stručne suradnike: socijalne pedagoge i socijalne radnike.

Stručni suradnici u državnom odvjetništvu i sudu pružaju na osnovi zakona stručnu pomoć sucu za mladež i državnom odvjetniku za mladež (članak 42. Zakona).

240. Što se tiče novih postupovnih odredbi prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela najvažnije su one o proširenju primjene načela svrhovitosti prema maloljetnicima povodom odluke državnog odvjetnika za mladež o kaznenoj prijavi ("diversion").

Zakon o sudovima za mladež propisuje da državni odvjetnik za mladež može odlučiti da ne zahtijeva pokretanje kaznenog postupka prema maloljetniku iako postoji osnovana sumnja da je ovaj počinio kazneno djelo ako smatra da ne bi bilo svrhovito da se vodi postupak prema maloljetniku s obzirom na narav kaznenog djela i okolnosti u kojima je djelo počinjeno, prijašnji život maloljetnika i njegova osobna svojstva.

241. Posebna novina u Zakonu je tzv. uvjetovana svrhovitost ("svrhovitost s posljedicom") koja odredba propisuje da državni odvjetnik za mladež može odluku o nepokretanju postupka uvjetovati spremnošću maloljetnika;

- a) da prema vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu nanесenu kaznenim djelom;
- b) da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja;
- c) da se uključi u pojedinačni ili skupni rad u savjetovaništu za mlade.

242. Registar sankcija novim Zakonom o sudovima za mladež obogaćen je novim samostalnim odgojnim mjerama – posebnim obvezama (tzv. ambulante, odnosno alternativne sankcije); da se maloljetnik ispriča oštećeniku; da prema vlastitim mogućnostima popravi i nadoknadi štetu nanесenu kaznenim djelom; da redovito pohađa školu; da ne izostaje s radnog mjesta; da se osposobljava za zanimanja koja odgovaraju njegovim sposobnostima i sklonostima; da prihvati zaposlenje i u njemu ustraje; da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja; da se uzdrži od posjećivanja određenih lokala ili priredaba ili klona društva određenih osoba koje na njega štetno utječu; da se uz suglasnost maloljetnikova zakonskog zastupnika podvrgne stručno medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti; da se uključi u pojedinačni ili skupni rad u savjetovaništu za mladež; da sudjeluje na tečajevima za stručno osposobljavanje; da bez posebnog odobrenja centra za socijalnu skrb ne može trajnije napustiti mjesto prebivališta ili boravišta, odnosno da se radi provjere znanja, prometnih propisa može uputiti u nadležnu ustanovu za osposobljavanje vozača.

Što se tiče navedenih alternativnih sankcija Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske je u suradnji s UNICEF-om – Uredom za Republiku Hrvatsku tiskalo Popis ustanova u Republici Hrvatskoj u kojima se provode posebne obveze (dostavlja se u prilogu).

243. Prema Zakonu o sudovima za mladež pritvor se prema djetetu može odrediti samo kao krajnja mjera, u razmjeru prema težini djela i očekivanoj sankciji i u najkraćem nužnom trajanju, ako njegovu svrhu nije moguće postići drugim alternativnim mjerama (mjere opreza ili privremeni smještaj djeteta u ustanovi socijalne skrbi; članak 73. Zakona).

244. Što se tiče kazne maloljetničkog zatvora zakonodavac je u Zakon o sudovima za mladež unio institut "pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora", pa sud može presudom izreći da je maloljetnik kriv za kazneno djelo i istodobno pridržati izricanje kazne maloljetničkog zatvora kad smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne može počinitelja odvratiti od daljnjih kaznenih djela.

Sud presudom određuje da maloljetniku može biti naknadno izrečen maloljetnički zatvor ako za vrijeme što ga odredi sud, a koje ne može biti kraće od jedne ni dulje od tri godine (vrijeme kušnje), počini novo kazneno djelo ili ako se protivni provođenju odgojnih mjera (članak 27. Zakona).

245. Na osnovi članka 136. Zakona o sudovima za mladež ministar pravosuđa je donio rješenje o osnivanju Povjerenstva za praćenje i unapređivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja maloljetničkih sankcija. Povjerenstvo prati pojavu kriminaliteta maloljetnika, surađuje s nadležnim udrugama, te izrađuje i predlaže Ministarstvu pravosuđa programe povremenih stručnih savjetovanja, seminara, provjere znanja i drugih oblika dodatnih stručnih osposobljavanja sudaca, državnih odvjetnika i drugih stručnih osoba koje rade na poslovima mladenačke delinkvencije. Povjerenstvo također prati zakonske propise i daje stručna mišljenja i prijedloge ministru pravosuđa radi donošenja izmjene zakona i provedbenih propisa.

Povjerenstvo je tijekom 2000. godine održalo 2 seminara za suce za mladež i državne odvjetnike za mladež, te načinilo analizu trajanja kaznenog postupka prema maloljetnicima pred državnim odvjetništvom i sudom, odnosno analizu trajanja kaznenog postupka za delikte nasilja počinjene na štetu djece. Ove obje analize u cilju unapređenja rada dostavljene su na očitovanje državnom odvjetništvu i sudovima nadležnim za postupanje prema Zakonu o sudovima za mladež. Povjerenstvo je također predlagalo u interesu djeteta više izmjena i dopuna različitih zakonskih propisa.

246. Svrha je sankcija prema maloljetnicima pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem općeg i stručnog obrazovanja maloljetnog počinitelja kaznenog djela utjecati na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti .

U razmatranom razdoblju postupci prema maloljetnicima u gotovo 80% slučajeva obustavljeni su iz razloga oportuniteta .

247. Prema Zakonu o sudovima za mladež koji je donesen 1997, a izmijenjen i dopunjen u 1998 i 2002 godini maloljetnicima (osobe od navršene 14 do navršene 18 godine života) se za počinjena kaznena djela kao sankcije izriču odgojne mjere, maloljetnički zatvor i sigurnosne mjere (čl. 4.).

U zakonskom tekstu se na niz mjesta spominje "odgoj", pa već i ta sama riječ upućuje na svrhu maloljetničkih sankcija. Zakonodavac tako propisuje da je svrha odgojnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora da se utječe na odgoj maloljetnika razvijanjem njegove cjelokupne ličnosti i jačanjem njegove osobne odgovornosti i to tako da mu se pruži zaštita, briga, pomoć i nadzor te osigura opća i stručna izobrazba. To znači da maloljetničke sankcije pored svoje specijalno preventivne imaju i opću preventivnu funkciju.

Zakon propisuje tri vrste odgojnih mjera:

- mjere upozorenja, usmjeravanja ili druge primjerene mjere: sudski ukor, posebne obveze i upućivanje u centar za odgoj;

- mjere pojačanog nadzora: pojačana briga i nadzor i pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi;

- zavodske odgojne mjere: upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu.

248. Za razliku od prijašnje prakse, zakonodavac je propisao da se zavodske mjere primjenjuju, kao krajnje sredstvo (*ultima ratio*), što znači da pri izboru sankcije treba dati prednost izvaninstitucionalnim mjerama. Nadalje, jače je naglašeno načelo supsidijariteta u primjeni odgojnih mjera prema kojemu se neće izricati odgojna mjera intenzivnijeg tretmana odnosno odvajanje iz sredine u kojoj maloljetnik živi, ako se odgojne svrhe mogu postići i bez odvajanja iz njegove primarne sredine ili odgojnim mjerama manje intenzivnog tretmana.

249. Posebno mjesto među maloljetničkim kaznenopravnim sankcijama zauzimaju posebne obveze. Kako maloljetnik pak ne bi bio stigmatiziran i da mu se ne izriču institucionalne mjere, trebalo je tim mjerama naći alternativu i to upravo u "poravnanju, radu za opće dobro, podvrgavanju pojačanoj brizi i nadzoru i socijalnom treningu".

Prema Zakonu o sudovima za mladež maloljetniku se može izreći trinaest posebnih obveza: da se ispriča oštećeniku; da prema vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu nanesenu kaznenim djelom; da redovito pohađa školu; da ne izostaje s radnog mjesta; da se osposobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima; da prihvati zaposlenje i u njemu ustraje (za maloljetnike koji ispunjavaju uvjete za zaposlenje); da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja; da se uzdrži od posjećivanja određenih lokala, odnosno priredaba i kloni društva određenih osoba koje na njega štetno utječu; da se uz suglasnost maloljetnikova zakonskog zastupnika podvrgne stručnom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti; da se uključi u pojedinačni ili skupni rad u savjetovalištu za mlade; da sudjeluje na tečajevima za stručno osposobljavanje; da bez posebnog odobrenja centra za socijalnu skrb ne može trajnije napustiti mjesto prebivališta ili boravišta; da se radi provjere znanja prometnih propisa uputi u nadležnu ustanovu za osposobljavanje vozača.

Posebno je važna odredba da će sud pri izboru pojedinih obveza voditi brigu o spremnosti maloljetnika da surađuje u njihovu ostvarivanju i o tome da te obveze budu prilagođene maloljetniku i uvjetima u kojima živi (čl. 9. st. 3. ZSM).

250. Kazna maloljetničkog zatvora je među maloljetničkim sankcijama jedina prava kaznenopravna sankcija i kao takva *ultima ratio* maloljetničkog kaznenog prava. Zakonodavac govori o posebnosti kazne maloljetničkog zatvora kao kazni lišenja slobode za koju postoje posebni uvjeti za izricanje, trajanje, svrhu i sadržaj te sankcije. Maloljetnički se zatvor tako može izreći starijem maloljetniku (osoba od navršene 16. do navršene 18. godine života) za kazneno djelo za koje je u zakonu propisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, ako je s obzirom na narav i težinu djela i visok stupanj krivnje potrebno izreći kaznu.

Izrečena kazna zatvora ne može biti kraća od šest mjeseci ni dulja od pet godina. Tek za kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili za stjecaj najmanje dva kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora dulja od deset godina maloljetnički se zatvor može izreći u maksimalnom trajanju do deset godina.

251. Prema statističkim podacima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske priložena tablica daje uvid u strukturu kaznenih sankcija izrečenih maloljetnicima u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1998. do 2001. godine.

Vrste sankcija izrečenih maloljetnicima u Republici Hrvatskoj

1998. - 2001.

VRSTA SANKCIJE	1998.	1999.	2000.	2001.
Izvanzavodske	473 85,5	604 85,3	715 85,8	719 82,5
Zavodske	63 11,3	85 12,0	98 11,7	118 13,5
Maloljetnički zatvor	9 1,6	9 1,3	10 1,2	10 1,1
Pridržaj maloljet. zatvora	8 1,4	10 1,4	10 1,2	24 2,7
UKUPNO	553 100	708 100	833 100	871 100

Iz tih podataka slijedi da su sudovi u navedenom razdoblju u najvećem broju i to 82,5 - 85,8% slučajeva izrekli izvanzavodske odgojne mjere, zatim u 11,7 - 12,0% slučajeva zavodske odgojne mjere, dok je u svega u 10 slučajeva izrečena kazna maloljetničkog zatvora. Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora kao novi institut izrečen je u promatranom razdoblju prema najviše 24 maloljetnika

252. Što se tiče sigurnosnih mjera kao kaznenopravne sankcije, prema maloljetnicima se uz odgojnu mjeru ili kaznu maloljetničkog zatvora mogu primjeniti sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječanja, obveznog liječenja od ovisnosti, protjerivanja stranca iz zemlje i oduzimanja predmeta, te mjera sigurnosti zabrane upravljanja motornim vozilom.

253. Kazna maloljetničkog zatvora zadržana je kao posebna vrsta sankcije koja se može izreći maloljetnoj osobi s navršених šestnaest godina života za najteža kaznena djela i to u najkraćem trajanju od šest mjeseci, a najdužem do deset godina. Glavna svrha izvršenja kazne maloljetničkog zatvora jest osposobljavanje maloljetnika za život na slobodi u skladu s društvenim normama. Zakonom su određena neka od osnovnih prava osuđenih maloljetnika tijekom izvršavanja kazne: odgovarajuće obrazovanje za zanimanje, uključivanje u rad, omogućavanje i poticanje veza maloljetnika s vanjskim svijetom, športska aktivnost, osiguravanje uvjeta za zadovoljenje vjerskih potreba. Ta prava zapravo čine i osnove tretmana maloljetnika tijekom izvršenja kazne maloljetničkog zatvora. O važnosti stručne osposobljenosti djelatnika koji sudjeluju u realizaciji tretmana svjedoči i odredba prema kojoj stručne osobe službe tretmana moraju imati dovoljno znanja s područja pedagogije i psihologije.

Zakonom je utvrđeno načelo odvojenog izdržavanja kazne zatvora maloljetnih osuđenika od punoljetnih osoba te skupni sustav izdržavanja kazne maloljetničkog zatvora. Utvrđuje se i diferencijacija s obzirom na spol osuđenika te starosna dob, prema kojoj, samo iznimno mogu osuđeni maloljetnici ostati u posebnoj kaznenom zavodu za maloljetnike do dvadeset i treće godine života, ali nikako nakon navršene dvadeset i sedme godine.

Za odlučivanje o zahtjevu za sudskom zaštitom nadležan je županijski sud za mladež na čijem se području izvršava kazna maloljetničkog zatvora.

Za odlučivanje o uvjetnom otpustu uvedena je nadležnost županijskog suda za mladež (prije komisije) temeljem molbe maloljetnika, članova njegove uže obitelji, prijedloga ravnatelja kaznenog zavoda ili državnog odvjetnika. Odluka o uvjetnom otpustu donosi se obvezno, po službenoj dužnosti, dva mjeseca prije dvije trećine izdržane kazne, a temelji se na mišljenju državnog odvjetnika te, prema potrebi, na usmenom ispitivanju maloljetnika.

Zakonom o sudovima za mladež propisuju se opće odredbe o izvršenju sigurnosnih mjera čija se detaljnija razrada očekuje od posebnih propisa o primjeni tih mjera.

254. U odnosu na kaznu maloljetničkog zatvora, zakonodavac je obogatio sudsku praksu i praksu izvršavanja ove sankcije posve novim institutom "pridržaja izricanja kazne maloljetničkog zatvora" koji je po učinku sličan institutu uvjetne osude. Tim se propisom maloljetnika stavlja u razdoblje kušnje, ne kraće od 1 godine niti dulje od 3 godine, uz uvjet izvršavanja posebnih obveza ili podvrgavanja pojačanom nadzoru. Svrha sankcije želi se postići već samim izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne zatvora, dakle, po mogućnosti, bez institucionaliziranja i socijalnog izoliranja maloljetnika.

255. U ovom izvještajnom razdoblju, na snagu je stupio i Pravilnik o Kućnom redu u zatvorima za izvršavanje pritvora u kojem su posebno raspisana i proširena prava maloljetnih osoba kojima je odlukom suda za mladež određen pritvor. Na osnovu Zakona o sudovima za mladež, pritvorenim maloljetnicima omogućava se rad i, prema okolnostima, poduka za njihov odgoj i zanimanje. Istim propisom, maloljetniku-pritvoreniku omogućen je stalan i nesmetan kontakt s predstavnikom centra za socijalnu skrb, produženo je trajanje posjeta, izdvojen je smještaj od svih osoba koje bi svojim kriminološkim osobinama ili osobinama ličnosti mogle negativno utjecati na osobu maloljetnika i njegov psihofizički razvoj. U slučaju privremenog izvođenja iz zatvora, prepratu maloljetnog pritvorenika koji nije opasan ili nije osumnjičen za počinjenje najtežeg kaznenog djela, obaviti će zatvorski službenik u civilnoj odjeći.

Pritvorenim ženskim osobama, dakle i maloljetnicama, za slučaj trudnoće i porođaja osigurava se posebna zdravstvena zaštita, sukladno općim propisima. Nadzor nad postupanjem prema pritvorenim maloljetnicima obavlja sudac za mladež, koji prilikom obilaska prima usmene i pisane pritužbe i poduzima potrebne mjere za uklanjanje utvrđenih nepravilnosti.

256. U okviru ukupne reforme kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske i područje izvršavanja kaznenopravnih sankcija podvrgnuto je temeljitim reformskim unaprjeđenjima, s ciljem standardiziranja tih propisa sa suvremenim europskim kaznenim pravom. U tom kontekstu, maloljetničko izvršno kazneno pravo izdvaja se iz ukupne materije izvršavanja kaznenopravnih sankcija izrečenih punoljetnim osobama i mora biti obuhvaćeno zasebnim zakonom. Izrada tog zakona je u tijeku te je objektivno očekivati njegovo donošenje do sljedećeg izvještajnog razdoblja. Svrha izricanja i izvršavanja maloljetničkih kaznenopravnih sankcija propisana su Zakonom o sudovima za mladež pa je već temeljem tih odredbi praksa izvršavanja maloljetničkih sankcija doživjela zamjetno, naprijed opisano, normativno unapređenje.

257. Tijekom 2001. godine prekršajno je prijavljeno 2470 maloljetnika zbog činjenja prekršaja protiv javnog reda i mira, a što je za 1,16% manje nego u 2000. godini kada je zbog činjenja prekršaja protiv javnog reda i mira prijavljeno 2499 maloljetnika. Najveći porast (44,44%) broja prekršajno prijavljenih maloljetnika zabilježen je kod prekršaja «Omalovažavanja ili vrijeđanja ovlaštenih službenih osoba MUP-a» zbog kojega je 2001. godine prijavljeno 130 maloljetnika, a godinu ranije njih 90. U vrlo blagom porastu

(3,01%) je i prekršaj «Tučnjava» zbog kojega je 2001. godine prijavljen 991 maloljetnik, a 2000. godine njih 962. Broj počinitelja prekršaja «Drsko ponašanje» u padu je za 17,91% (tijekom 2001. godine za ovaj prekršaj prijavljena su 362 maloljetnika, a 2000. godine njih 441), a u padu je također i broj počinitelja prekršaja «Neovlašteno pucanje iz vatrenog oružja, paljenje raketa, eksploziva i zapaljiva materijala» i to za 17,86%, budući su u 2001. godine zbog ovog prekršaja prijavljena 23 maloljetnika, a 2000. godine 28 maloljetnika.

Za istaknuti je i to da maloljetni počinitelji prekršaja sudjeluju sa 5,93% u ukupnom broju prijavljenih počinitelja prekršaja protiv javnog reda i mira, što je porast za 1,15% u odnosu na 2000. godinu kada su sudjelovali sa 4,78%.

258. Vlada Republike Hrvatske na sjednici održanoj 18. prosinca 1997.godine donijela je Odluku o osnivanju Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštiti djece s poremećajima u ponašanju. Povjerenstvo broji 12 članova - predstavnika različitih ministarstava i fakulteta, a članovi Povjerenstva okupljeni su u više radnih skupina. Povjerenstvo najmanje jedanput godišnje podnosi izvješće Vladi Republike Hrvatske.

Nadalje u skladu sa propisom čl. 136. Zakona o sudovima za mladež ministar pravosuđa je rješenjem od 25. siječnja 1999.godine osnovao Povjerenstvo za praćenje i unapređenje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja maloljetničkih sankcija. Članovi Povjerenstva su predstavnici sudova, državnih odvjetništava, te fakulteta.

Povjerenstvo djeluje kao stručno i nezavisno savjetodavno tijelo ministra pravosuđa sa zadaćom davanja mišljenja i prijedloga u svezi normativnih akata od značaja za primjenu Zakona o sudovima za mladež; sustavnog praćenja stanja, kretanja i strukture kriminaliteta mladih u

Hrvatskoj; razmatranja odluka koje donose sudovi za mladež i državna odvjetništva u postupku prema maloljetnim i mlađim punoljetnim osobama; potrebe organiziranja edukacije sudaca, državnih odvjetnika i stručnih suradnika iz područja primjene Zakona o sudovima za mladež, kaznenopravne zaštite djece i mladeži, kriminologije maloljetničke delinkvencije, kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika te izvršenja maloljetničkih kaznenopravnih sankcija.

2. Djeca u situacijama zlorabe uključujući fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju (čl. 32. 33. 34. 35. 36. i 39.)

259. Kazneni zakon u glavi Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži sadrži niz materijalnih odredbi kojima se zaštićuju djeca određujući kao kaznena djela: povredu dužnosti uzdržavanja, oduzimanje djeteta ili maloljetne osobe, promjena obiteljskog stanja, napuštanje djeteta, zapuštanje i zlostavljanje djeteta i maloljetne osobe, izvanbračni život s maloljetnom osobom, sprječavanje i neizvršenje mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe. Također sankcionirana su i druga kaznena djela počinjena na štetu djece i maloljetnika i to: kazneno djelo spolnog odnošaja zlouporabom položaja, s djetetom, podvođenje, spolni odnošaj iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju, upoznavanje djece s pornografijom i rodoskrvnuće. Potrebno je spomenuti i kaznena djela uspostave ropstva i prijevoza robova, međunarodne prostitucije i zlouporabe opojnih droga.

260. Posebno ističemo da je u odnosu na prethodno izvješće u Kazneni zakon unesena izričita odredba o zabrani upoznavanja djeteta s pornografijom (prodajom, darivanjem, prikazivanjem, javnim izlaganjem ili na drugi način učiniti dostupnim djeci ispisa, slika, audio vizualnih ili drugih predmeta pornografskog sadržaja).

U Zakonu o sudovima za mladež izričito je propisana obveza suca za mladež i istražnog suca da se pri provođenju postupovnih radnji osobito obazrivo odnose prema djetetu i maloljetniku na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo kako bi se izbjegle sve moguće štetne posljedice postupka na odgoj i razvitak mladih osoba.

U predmetima kaznenopravne zaštite djece sudjeluju za to specijalizirani suci, državni odvjetnici te drugi stručni suradnici (defektolozi socijalni radnici i dr.) koji osiguravaju hitnost postupka, optimalnu zaštitu djece ne samo tijekom kaznenog postupka nego i u kasnijem sustavnom tretmanu službe socijalne skrbi.

261. Nova određenja Zakona o kaznenom postupku propisuju oslobađanje od obveze svjedočenja maloljetnika koji s obzirom na dob i duševnu razvijenost nije sposoban shvatiti značenje prava da ne mora svjedočiti, a ukoliko svjedoči dijete mlade od 14 godina mora se isključiti javnost što je u skladu s Konvencijom o pravima djeteta.

3.1. Ekonomsko izrabljivanje djece uključujući dječji rad

262. U inicijalnom izvješću dati su osnovni podaci glede određenja Ustava i radnog zakonodavstva po pitanju zaštite djece od zloporabe.

263. U odredbi Kaznenog zakona koja je pod naslovom Uspostava ropstva i prijevoz robova propisano je da će se kaznom zatvora u trajanju najmanje pet godina kazniti osoba koja kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji djeteta radi posvojenja, transplantacije organa, iskorištavanja maloljetničkog rada ili u druge nedozvoljene svrhe.

Kao što je vidljivo, navedeni tekst odredbe obuhvaća sve modalitete izvršenja kaznenog djela koji se odnose na ropstvo i njemu slične odnose, kao prisilni i obvezatni rad djece.

264. Zakonom o radu iz 1995. godine propisano je da se osoba mlađa od 15 godina života ne smije zaposliti. Iznimno, uz prethodno odobrenje inspektora rada, takva osoba smije uz naplatu sudjelovati u snimanju filmova, pripremanju i izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, na način, u opsegu i na poslovima koji ne ugrožavaju njezino zdravlje, čudorednost, školovanje i razvoj. Odobrenje za ovakav rad izdaje inspektor rada na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika.

Prema podacima Državnog inspektorata u posljednje tri godine nije bilo zahtjeva zakonskih zastupnika za izdavanje odobrenja za ovakvu vrstu rada, iako je nesporno da djeca te dobi sudjeluju u takvim manifestacijama, posebice u inozemstvu kao manekeni.

3.2. Zloupotreba droga (čl. 33)

265. Republika Hrvatska je potpisnica Jedinствene konvencije UN o opojnim drogama iz godine 1961. i Protokola o izmjenama i dopunama Jedinствene konvencije o opojnim drogama, Konvencije o psihotropnim tvarima UN iz 1971. godine te Konvencije UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari iz 1988.godine.

Što se tiče djeteta kao žrtve kaznenog djela zloupotrebe opojnih droga Kazneni zakon propisuje strožu kaznu za osobu koja navede dijete na trošenje opojne droge ili mu daje da troši opojnu drogu, ili djetetu stavi na raspolaganje prostorije radi trošenja opojne droge ili mu na drugi način omogući trošenje opojne droge.

Sukladno članku 3. Konvencije UN iz 1988.Republika Hrvatska u Kaznenom zakonu, međutim, nema propisano strože kažnjavanje za slučaj kada se dijete koristi u trgovini opojnim drogama, što svakako iziskuje dopunu Kaznenog zakona. Ova činjenica se, međutim prilikom suđenja odrasloj osobi pri izboru sankcije uzima kao otežavajuća okolnost.

266. Prema djeci-počiniteljima kaznenog djela zloupotrebe opojnih droga državna odvjetništva povodom svoje odluke o kaznenoj prijavi u najvećem broju slučajeva primjenjuju načelo oportuniteta ("diversion"), pa ukoliko dijete i njegovi roditelji pristanu da se dijete podvrgne postupku odvikavanja od droge u centru za prevenciju i liječenja ovisnosti i dijete ispuni ovu svoju obvezu, državni odvjetnik za mladež donosi konačnu odluku o nepokretanju postupka prema djetetu. Cilj ovakvoga postupanja je "pomoć umjesto pokretanja kaznenog postupka".

267. Zbog ratnih zbivanja, tranzicijskih procesa, te sve težih gospodarskih i društvenih prilika koje se direktno odražavaju na porast nezaposlenosti, pada životnog standarda, u Hrvatskoj je upravo 90-tih godina došlo do ekspanzivnog širenja zloupotrebe droga (približno 10.000 registriranih ovisnika, od kojih je 4.500 konzumenata heroina, rekreativnih konzumenata je oko 35.000, a godišnje se bilježi 50-tak smrtnih slučajeva). Porast broja ovisnika naročito je zapažen u gradovima: Splitu, Zagrebu, Puli i Zadru.

268. Prema svim naznakama kod nas i u svijetu uživatelji droga su vrlo heterogena skupina različite dobi, a u populaciji ovisnika sve je značajniji udio mladih osoba. Iz tog razloga suočavanje s pojavom ovisnosti nužno traži multidisciplinarni pristup s težištem na otklanjanju uzroka ovisnosti. Stihijskim akcijama i parcijalnim rješenjima do sada nisu postignuti zapaženi rezultati.

Stoga je Vlada Republike Hrvatske prihvatila cjelovit program, pod nazivom "Nacionalna strategija suzbijanja zloupotrebe droga u Republici Hrvatskoj", u kojem će primjenom interdisciplinarnog rada svoje mjesto imati školstvo, policija, pravosuđe, zdravstvo i socijalna skrb.

Uloga navedenih čimbenika pa tako i uloga socijalne skrbi definirana je i u "Zakonu o suzbijanju zloupotrebe opojnih droga" koji je stupio na snagu 5. prosinca 2001. godine.

Uloga socijalne skrbi se sastoji u provođenju primarne, sekundarne i tercijarne prevencije (rad s obiteljima i djecom u stanju socijalno-zaštitnih potreba, uspostavljanje kontakta i intervencije u skupinama mladih s rizičnim ponašanjem, poticanje skrivenih ovisnika na promjenu ponašanja, rehabilitacija i socijalna reintegracija ovisnika).

Pored uključenosti socijalne skrbi u sve preventivne aktivnosti te edukacije specijaliziranih djelatnika za provođenje programa detekcije ovisnika o drogama, intenzivno se radi na stvaranju mreže ustanova za rehabilitaciju ovisnika u Hrvatskoj.

269. Već je uvodno pod II (Definicija djeteta) navedeno da prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti ugostitelj ne može usluživati alkoholna pića djetetu, a ako postupi suprotno tom propisu onda čini prekršaj.

U tom smislu naputkom Ministarstva unutarnjih poslova od 16. 02. 1998. godine pojačano je djelovanje policije i inspeksijskih službi u svim uslužnim djelatnostima koja se bave prodajom ovih proizvoda.

270. Također, djeci do navršениh 18 godina zabranjeno je prodavanje duhanskih proizvoda. Prema postojećem Zakonu ovakva zabrana mora biti vidljivo istaknuta na svakom mjestu gdje se prodaju duhanski proizvodi. Ističe se da se doista na vratima trgovina, kioska i drugih prodajnih mjesta gdje se mogu kupiti duhanski proizvodi može pročitati navedena zabrana, međutim ona se ne provodi u cijelosti. U tom smislu sanitarni inspektori bi trebali ažurnije vršiti inspekciju, što za sada nije slučaj.

3.3. Spolno izrabljivanje i zlouporaba djece (čl. 34.)

271. U Republici Hrvatskoj ženska osoba-dijete koje je navršilo 14 godina života i koje se bavi prostitucijom ne odgovara za kazneno djelo, već za prekršaj protiv javnog reda i mira prema Zakonu o prekršajima iz 1990.godine. Djetetu se za prekršaj može izreći opomena ili ukor, a ako je navršilo 16 godina života novčana kazna, a tek izuzetno kazna zatvora do 15 dana.

Dječja prostitucija kao kazneno djelo sadržana je u dva propisa Kaznenog zakona. Prvi propis je u u grupi kaznenih djela pod naslovom "Kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom". Ovaj propis nosi naziv "Međunarodna prostitucija" i istim se posebno štiti dijete kao objekt izvršenja kaznenog djela, pa je zapriječena i stroža zatvorska kazna.

Drugi propis kojim se kaznenopravno uređuje prostitucija je propis čl.195. Kaznenog zakona koji nosi naziv "odvođenje" i nalazi se u grupi kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa. Ovom se odredbom utvrđuje stroža kazna za osobu koja je djelo počinila na štetu djeteta.

272. Što se tiče dječje pornografije zakonodavac je novim Kaznenim zakonom značajno proširio modalitete izvršenja ovog kaznenog djela na štetu djece, pa propis koji to određuje glasi: "Tko dijete snimi za izradu fotografija, audio-vizualnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje, ili raspačava, ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navodi na sudjelovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se zatvorom od jedne do pet godina".

Istim propisom je ujedno određeno da će se predmeti koji su bili namijenjeni ili uporabljeni za počinjenje kaznenog djela oduzeti i uništiti.

Prema sudskoj praksi pornografskim materijalom se smatraju spisi, snimke, slike, publikacije i sadržaji registrirani suvremenim sredstvima (film, tisak, video, ali i suvremene računarske komunikacijske elektroničke mjere) iz područja spolnosti, a namijenjeni su za poticanje tjelesne pohote.

4. Djeca koja imaju manjinski status (čl. 30.)

Republika Hrvatska je u inicijalnom izvješću dala osnovne podatke glede primjene članka 30. Konvencije, te se isti podaci neće ponavljati.

273. Ustav Republike Hrvatske i Ustavni zakon o ljudskim pravima i nacionalnim slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj pravni su temelj za razvoj odgoja i izobrazbe djece pripadnika manjina, a koji uzima u obzir njihove kulturne, jezične i vjerske posebnosti. U svibnju 2000. godine usvojen je Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i Zakon o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, čime je započela reforma zaštite manjinskih prava.

274. Predškolski odgoj i pohađanje škole na materinjem jeziku organizira se za talijansku, češku, mađarsku, srpsku nacionalnu zajednicu i manjinu (organizira se i vjeronaučna nastava), te nacionalnu zajednicu ili manjinu Austrijanaca i Nijemaca. Učenje materinjeg jezika, povijesti i kulture u osnovnim školama organizira se za slovačku nacionalnu zajednicu ili manjinu. Za rusinsku i ukrajinsku nacionalnu zajednicu ili manjinu organizira se pohađanje škole na materinjem jeziku, dok se za židovsku zajednicu ili manjinu organizira predškolski odgoj i vjeronaučna nastava u sklopu židovske općine. Ilustracije radi navodimo da u školskoj 1999/2000 godini na području Republike Hrvatske radi 9 osnovnih škola na češkom jeziku sa 25 odjela i 384 učenika, 9 škola na mađarskom jeziku s 25 odjela i 293 učenika te 3 srednje škole na ovome jeziku. Na talijanskom jeziku radi 17 osnovnih škola sa 123 odjela i 2.141 učenikom te 4 srednje škole. Na srpskom jeziku radi 37 osnovnih škola sa 191 odjelom i 3.581 učenikom te 8 srednjih škola s 82 odjela i 1.612 učenika. Na slovačkom jeziku djeluju 2 osnovne s 2 odjela i 17 učenika.

275. Prije tri godine pokrenut je od strane Ureda za nacionalne manjine poseban program za uključivanje romske djece u redovni školski sustav u Republici Hrvatskoj. Mjere su bile usmjerene ne samo na predškolsko obrazovanje i odgoj djece, nego i na stvaranje uvjeta za normalno pohađanje škole. U okviru toga programa uvedena je pitka voda u jedno romsko naselje ,provedena elektrifikacija i urbanizacija nekoliko takovih naselja uz podjednaku financijsku pomoć iz državnog proračuna i proračuna odgovarajućih županija. Pored toga, dijelom je financirana izgradnja jednog dječjeg vrtića. Od 2000 godine program se nastavlja financiranjem uređenja romskih naselja u četiri županije, a također su izdvojena sredstva za uređenje romskog naselja u Gradu Zagrebu.

276. Ured za nacionalne manjine financirao je više seminara za osposobljavanje Roma kao vanjskih suradnika centrima za socijalnu skrb, a financirana su i dva seminara u okviru Ministarstva prosvjete i športa za pomoćno nastavno osoblje u osnovnim školama.

Za uređenje jednog romskog naselja u Varaždinskoj županiji u kojem živi 250 djece, izdvojeno je 300.000,00 kuna, a Ministarstvo rada i socijalne skrbi nabavilo je stambeni kontejner za to naselje namijenjen za osnivanje dječjeg vrtića odnosno male škole za romsku djecu.

277. Ured za nacionalne manjine, zajedno s nadležnim državnim tijelima, te predstavnicima 17 registriranih romskih udruga na razini države pokrenuo je izradbu

Nacionalnog programa za Rome zbog izradbe cjelovitog sustava mjera za rješavanje problema romske populacije, a posebice djece. Program bi obuhvatio uređenje romskih naselja, zapošljavanje, školovanje romske djece (uključivanje u redovni sustav školovanja, obrazovanje na materinjem jeziku, stipendiranje, upoznavanje s tradicionalnom romskom kulturom i običajima), zdravstvenu zaštitu i edukaciju. Provođenje toga programa obuhvaća i izmjene postojećih propisa. Pri tome će Republika Hrvatska posebnu pozornost posvetiti usklađivanju potrebe za učinkovitom kaznenopravnom i obiteljsko-pravnom zaštitom romske djece i očuvanjem posebnosti romske kulture i tradicije.

278. Ministarstvo rada i socijalne skrbi nositelj je provođenja Programa osposobljavanja romskih medijatora radi pružanja pomoći roditeljima djece Roma, koji će se provoditi u sklopu Programa uključivanja romske djece u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske. Kroz ovaj program od 1998. godine vrši se edukacija Roma radi pomoći roditeljima romske djece u cilju poboljšanja kvalitete življenja te djece.

Od značajnijih edukacijskih skupova na lokalnoj razini koji su se bavili pitanjem problema Roma svakako je potrebno istaknuti okrugli stol koji je organizirao Gradski ured za rad, zdravstvo i socijalnu skrb Grada Zagreba u siječnju 2001. godine na temu: Pomoć u rješavanju problema Roma Grada Zagreba. Posebice su razmatrana pitanja neprimjerenih uvjeta stanovanja Roma (divlja stambena izgradnja bez odgovarajuće komunalne infrastrukture, opasnost od zaraza, neodgovarajuća zdravstvena skrb za djecu, gomilanje smeća u naseljima), zanemarivanje i zlouporaba djece (neuključivanje u obrazovni proces, uključivanje djece u prosjačenje, prostituciju, trgovinu drogom i ljudima), te neodgovarajući socijalni status (postojeće mjere socijalne skrbi nisu dostatne, nedovoljna komunikacija s društvom u cjelini, međusobni sukobi i sl.).

279. Vlada Republike Hrvatske je 1997. godine prihvatila Nacionalnu politiku za promicanje jednakosti spolova, čime je Republika Hrvatska dobila cjelovitu i sveobuhvatnu politiku djelovanja na tome području.

Pravne temelje za provođenje politike jednakosti u Republici Hrvatskoj daje članak 14. Ustava koji jamči svakome građaninu sva prava i slobode, među ostalim, neovisno o spolu. U stavku 2. istoga članka određeno je da su "svi pred zakonom jednaki", što je nadopunjeno i načelom zabrane diskriminacije izričitom odredbom o jednakosti pred zakonom.

IX. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Od zadnjeg Izvješća u Republici Hrvatskoj učinjen je značajan napredak u zakonodavnom i u praktičnom smislu na području primjene Konvencije o pravima djeteta. Nažalost, zbog nedostatka materijalnih odnosno financijskih sredstava nije se moglo učiniti sve i odmah kako se željelo.

Nesporno je da su nova stručna saznanja i niz međunarodnih ugovora, posebice Konvencija o pravima djeteta, doprinijeli promjeni obiteljskopravnog položaja djeteta, koji status je pravno oblikovan kroz sustav djetetovih prava. Sustav djetetovih prava, osim sadržajnih promjena u odnosima roditelja i djeteta, podrazumijeva i nove pravne institute (primjerice odgovornost roditelja) i nove pravne standarde (interes-dobrobit djeteta).

U ostvarivanju ovakvog opredjeljenja velik doprinos dali su društveni čimbenici zaduženi za zaštitu djece (stručnjaci koji se bave pravima djece, centri za socijalnu skrb, sudovi, matičari, policija i dr.).

Promjeni stavova u odnosu na interes djeteta doprinijela su i sredstva javnog informiranja svojim vrlo stručnim emisijama namijenjenim djeci, roditeljima i drugim građanima. Svakodnevnim, vrlo zornim spotovima upoznaju se djeca, roditelji i drugi građani s pravima djece utvrđenim Konvencijom.

Aktivnostima u Republici Hrvatskoj na unapređenju zaštite prava i interesa djeteta vrlo značajnu potporu dale su i nevladine udruge, a posebno je u tom smislu, značajna uloga UNICEF-a.